

Material editat de Asociația pentru Incluziune Socială ”Proetnica”, în cadrul proiectului „Dialogul intercultural – facilitator educational pentru tinerii profesioniști” RO2020/ACF_A4_GM_02, finanțat în cadrul Programului Active Citizens Fund România, finanțat de Islanda, Liechtenstein și Norvegia prin Granturile SEE 2014-2021

Ghid practic de activități interculturale

OANA MIHĂIESCU
DORINA PUTINEANU
Doinița Tulac

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Granturilor SEE și Norvegiene 2014-2021; pentru mai multe informații accesați www.eeagrants.org.

Întreaga răspundere asupra corectitudinii și coerenței informațiilor prezentate revine initiatorilor

Asociația pentru Incluziune
Socială „Proetnica”

BUCUREȘTI, NOIEMBRIE 2021

CUPRINS

I. Contextul si scopul realizari ghidului de activități interculturale	6
II. Argument pentru o educație școlară interculturală	7
III. Conceptele educației interculturale	14
IV. Forme de organizare a activităților de educație interculturală	21
IV.1 Educația interculturală la nivelul educației preșcolare	22
IV.2 Educația interculturală la nivelul educației primare	33
V. Anexe.....	76
V.1 Calendarul evenimentelor interculturale.....	76
V.2 Bibliografie de proza si poezie rroma.....	80
V.3 Dicționar de termeni	82
Bibliografie	86

“Educația interculturală privilegiază interacțiunea și dialogul, curajul de a ieși din sine și dorința de proiecție în celălalt.

O educație concepută în perspectiva interculturală va resemnifica relațiile dintre școală și alte spații educative; ea va deborda zidurile școlii, prelungindu-se și insinuându-se în activitățile informale, în viața de zi cu zi. Cum multiculturalul nu se regăsește doar în perimetrul școlii (adesea acesta este dincolo sau după școală), trebuie să ne pregătim în prealabil pentru a-l întâmpina și valoriza.”

I. Contextul și scopul realizării ghidului de activități interculturale

Încă de la înființare, Asociația pentru Incluziune Socială "Proetnica" a promovat o abordare interculturală în educație și a făcut demersuri pentru sprijinirea cadrelor didactice în acest sens, prin cursuri de formare, resurse pedagogice și oportunități de a împărtăși experiențe pe această temă.

Acest ghid practic de activități interculturale este elaborat în cadrul proiectului „Dialogul intercultural – facilitator educațional pentru tinerii profesioniști” RO2020/ACF_A4_GM_02, finanțat în cadrul Programului Active Citizens Fund România, finanțat de Islanda, Liechtenstein și Norvegia prin Granturile SEE 2014-2021, fiind destinat cadrelor didactice/viitoarelor cadre didactice, în scopul înțelegerii modului și metodelor de abordare a temelor precum combaterea discriminării și promovarea dialogului intercultural, educației incluzive în activitatea de predare de la clasă.

Informațiile din ghid, cât și propunerile de activități practice, permit discutarea la clasă a conceptelor de discriminare, diversitate, drepturile minorităților precum și aplicarea sau regăsirea acestora în viața de zi cu zi printr-o abordare interactivă, oferind posibilitatea copiilor de a-și spune punctul de vedere și de a înțelege aceste concepte.

II. Argument pentru o educație școlară interculturală

În lumea modernă, diversitatea culturală nu mai este un prejudiciu, ci o realitate care trebuie fructificată în mediul școlar. Pluralitatea culturală pune nu numai problema apărării diferențelor, ci a dialogului cultural, care recunoaște că fiecare trebuie să contribuie la îmbogățirea experienței umane.

Interculturalismul implică înțelegerea, aprecierea și valorizarea culturii proprii la care se adaugă respectul bazat pe o informare autentică și pe construirea curiozității față de cultura etnică a celuilalt.

Educația interculturală corespunde celui de-al treilea stâlp al educației: deprinderea de a trăi împreună cu ceilalți. Educația interculturală este educația relațiilor interpersonale, care implică membrii unor culturi diferite. Scopul acestui tip de educație este de a facilita relațiile interculturale, de a contribui la formarea și intensificarea atitudinii de toleranță, de acceptare a celuilalt. Diferențele în raport cu celălalt vizează mai multe domenii: limbă, religie, practici sociale, de relaționare, vestimentare, alimentare, de petrecere a timpului liber, tradiții etc.

Educația interculturală este cea care respectă, celebrează și recunoaște normalitatea diversității în toate componentele vieții umane. Educația interculturală conduce către ideea că oamenii au dezvoltat în mod natural moduri diferite de viață, obiceiuri și viziuni asupra lumii și că această gama variată ne îmbogățește pe noi toți. Educația interculturală este cea care promovează egalitatea și drepturile omului, lupta împotriva discriminării și promovează valorile pe care egalitatea se bazează.

Învățarea interculturală are ca scop:

- o mai bună înțelegere a culturilor în societățile moderne;
- o mai mare capacitate de comunicare între oameni din culturi diferite;
- o atitudine mai flexibilă față de diversitatea culturală în societate;
- o mai bună capacitate de participare la interacțiunea socială, precum și recunoașterea patrimoniului comun al umanității.

Prin educația interculturală ar trebui să fim în măsură să folosim dialogul intercultural. Dialogul intercultural poate fi descris ca fiind un schimb deschis și politicos de opinii între indivizi și grupuri din diferite medii etnice, culturale, religioase și lingvistice, pe bază de înțelegere reciprocă și respect. Atunci când utilizăm învățarea interculturală în școală, ar trebui să acordăm atenție deosebită trăsăturilor caracteristice educației interculturale.

Educația interculturală:

- se adresează tuturor elevilor, indiferent de etnia lor. Din moment ce toți elevii trăiesc într-o țară și o lume care devin din ce în ce mai diverse, trebuie să-i pregătim pentru această lume. Educația interculturală este o parte importantă a experienței de învățare a fiecărui elev, indiferent dacă el/ea se află într-o școală care se caracterizează prin diversitate etnică, într-o școală predominant mono-etnică sau dacă elevul aparține unei culturi dominante sau minoritare.
- se adresează tuturor elevilor, indiferent de vârsta lor. Dacă admitem că diversitatea este o caracteristică normală la om, educația interculturală este adecvată la toate vârstele.

- este important să li se ofere copiilor informații corecte care să combată stereotipurile și ideile preconcepute, însă educația interculturală este mai eficientă în cazul în care aceasta se face printr-un dialog deschis, care le permite să-și exprime gândurile, temerile și percepțiile, mai degrabă decât pur și simplu să li se prezinte „binele și răul” dintr-o situație.
- se face în mod natural, prin „curriculum-ul ascuns” al lumii sociale și vizuale în care preșcolarul/elevul învață. În timp ce este posibil și necesar să se includă idei interculturale în „curriculum-ul formal” predat, imaginile, mesajele și valorile care sunt transmise sunt, de asemenea, cruciale. În explorarea curriculum-ului ascuns, este important să reținem că ceea ce este absent poate fi la fel de important ca ceea ce este prezent. Educația interculturală are în vedere elemente precum etnia și cultura, culoarea pielii neavând nicio relevanță.

Principiile educației interculturale:

Principiul I: Educația interculturală respectă identitatea culturală a elevului printr-o ofertă educațională adecvată din punct de vedere cultural și de înaltă calitate pentru toți.

Acest principiu poate fi pus în practică prin:

- **Utilizarea unei curricule și a unor materiale de predare-învățare** care:
  - se pliază pe cunoștințele și experiențele de învățare ale elevilor;
  - îi ajută pe elevi să înțeleagă și să aprecieze propriul patrimoniu cultural;
  - au ca scop dezvoltarea respectului pentru propria identitate culturală, limba maternă și valorile naționale;
  - utilizează resursele locale.
- **Utilizarea unor metode de predare** care:
  - sunt adecvate din punct de vedere cultural, de exemplu prin integrarea pedagogiilor tradiționale și utilizarea unor metode tradiționale, cum ar fi povestirea, teatrul, poezia și cântecul;
  - se bazează pe tehnici practice, participative și contextualizate de învățare, care includ: activitățile care rezultă din colaborarea cu instituții culturale; excursii de studio și vizite la site-uri și monumente și activități productive, care sunt legate de nevoile sociale, culturale și economice ale comunității.
- **Dezvoltarea de metode de evaluare** adecvate din punct de vedere cultural.
- **Alegerea unei limbi de instruire**, care include, acolo unde este posibil, limba maternă a cursanților.
- **Formarea adecvată a cadrelor didactice** care vizează:
  - familiarizarea profesorilor cu patrimoniul cultural al țării;
  - familiarizarea cadrelor didactice cu metode practice, participative și contextualizate de predare; o creșterea gradului de conștientizare a nevoilor educaționale și culturale ale grupurilor minoritare; o formarea capacității de a adapta conținutul educațional, metodele și materialele la nevoile grupurilor care provin din culturi diferite de grupul majoritar;
  - utilizarea diversității ca pe un instrument de lucru în beneficiul cursantului.
- **Promovarea unui mediu de învățare care respectă diversitatea culturală** prin, de exemplu:
  - respectarea codurilor vestimentare;

- interacțiunea școală-comunitate și implicarea elevilor și a comunității din care aceștia fac parte prin:
- utilizarea școlii ca un centru pentru activități sociale și culturale;
- participarea meșteșugarilor tradiționali și a artiștilor ca instructori;
- recunoașterea rolului elevilor de transmitatori și păstrători ai culturii;
- descentralizare în vederea dezvoltării unor elemente de conținut și metode în funcție de diferențele culturale și instituționale de la o regiune la alta;
- participarea elevilor, părinților și a altor membri ai comunității, profesori și administratori din diferite medii culturale în managementul școlar, de supraveghere și de control, de luare a deciziilor, planificare și punerea în aplicare a programelor educaționale;
- dezvoltarea programelor de studiu și crearea unor materiale didactice.

Principiul II: Educația interculturală furnizează cunoștințele culturale, atitudinile și abilitățile necesare pentru o participare activă la viața socială.

Acest principiu se poate pune în practică prin:

- Garantarea unor șanse egale în educație prin:

- asigurarea accesului egal la toate formele de educație pentru toate categoriile;
- eliminarea tuturor formelor de discriminare în sistemul educațional;
- asigurarea unui nivel de calificare educațională care să asigure acces egal la educație liceală, postliceală și vocațională;
- asigurarea de șanse egale de participare la învățare;
- asigurarea unui mediu de învățare non-discriminatoriu, liniștit și sigur;
- implementarea unor măsuri speciale care să vină în întâmpinarea elevilor al căror istoric personal limitează capacitatea de a participa în mod egal cu toți ceilalți din colectivul de elevi.

- Utilizarea unui curriculum și a unor materiale de predare-învățare care:

- împărtășesc grupurilor minoritare cunoștințe despre istoria, tradițiile, limba și cultura minorităților;
- dezvoltă cunoștințe despre societate ca un întreg;
- vizează eliminarea prejudecăților despre anumite grupuri de populație cultural distincte într-o țară;
- implică diferite sisteme culturale prin prezentarea cunoștințelor din diferite perspective culturale;
- creează o înțelegere cuprinzătoare a lecturii, scrisului și cuvântului rostit, care să permită cetățeanului să aibă acces la informații, să înțeleagă în mod clar situația în care el sau ea este, să exprime fără echivoc nevoile sale și să ia parte la activități în mediul social.

- Metode de predare potrivite care:

- promovează participarea activă a elevilor în procesul educativ;
- utilizează metode formale și non-formale, tradiționale și moderne;
- promovează un mediu de învățare activ, spre exemplu prin realizarea unor proiecte concrete care să pună în practică cunoștințele teoretice, astfel încât să sporească încrederea în sine și să dezvolte abilități culturale, precum abilitatea de a comunica sau de a coopera cu alții.

- **O definiție clară și o evaluare exactă a rezultatelor** învățării, incluzând cunoștințe, abilități, atitudini și valori.

- **Pregătire lingvistică de calitate** în care fiecare cursant să dobândească abilitatea de a comunica, de a se exprima, asculta și angaja într-un dialog în limba maternă, limba națională și în una sau mai multe limbi străine.

- **Perfecționare permanentă a cadrului didactic** prin:

- o înțelegere profundă a paradigmei interculturale în educație și a implicațiilor aplicării ei în practică;
- conștientizarea rolului pe care educația ar trebui să-l joace în lupta împotriva rasismului și discriminării;
- o abordare a educației prin prisma drepturilor fundamentale;
- competențe în a proiecta, implementa și evalua programele școlare, bazându-se pe nevoile și aspirațiile elevilor și comunității din care face parte;
- dezvoltarea abilității de a implica activ elevi din cultura minoritară în procesul de învățare;
- dezvoltarea abilității de a ține cont de caracterul eterogen al elevilor;
- stăpânirea metodelor și tehnicilor de observare, ascultare și comunicare interculturală;
- cunoașterea limbilor străine necesare pentru o bună comunicare cu elevii;
- cunoașterea metodelor de evaluare necesare și deschidere către utilizarea unor metode și procedee de evaluare continuă și actualizare permanentă a metodelor de evaluare.
- o definiție clară și evaluarea corectă a rezultatelor învățării, inclusiv cunoștințe, abilități, atitudini și valori.

Principiul III: Educația interculturală oferă tuturor elevilor cultura, atitudinile și abilitățile care să le permită să contribuie la creșterea respectului, înțelegerii și solidarității între indivizi, grupuri etnice, sociale, culturale și religioase și națiuni.

Acest principiu poate fi pus în practică prin:

- **Utilizarea unor programe care contribuie** la:

- descoperirea diversității culturale, conștientizarea valorii pozitive a diversității culturale și respectul pentru patrimoniul cultural; o necesitate a luptei împotriva rasismului și a discriminării;
- îmbogățirea cunoștințelor referitoare la patrimoniul cultural prin predarea unor discipline precum: istorie, geografie, literatură, limbi străine, discipline artistice și estetice, subiecte științifice și tehnologice;
- cultivarea înțelegerii și respectului pentru toate popoarele, cultura și civilizația lor, valorile și modul lor de viață, inclusiv a respectului pentru cultura etniilor care trăiesc în aceeași țară cu elevii;
- conștientizarea creșterii interdependenței între oameni și națiuni;
- conștientizarea nu numai a drepturilor, ci și a responsabilităților ce revin indivizilor, grupurilor sociale și națiunilor;
- înțelegerea necesității de solidaritate și cooperare internațională;
- conștientizarea valorilor culturale proprii care stau la baza înțelegerii unor situații și probleme;

- respectul pentru diferite modalități de a gândi și acționa.

- Metode de predare și învățare potrivite care:

- tratează moștenirea culturală, experiența și contribuția la dezvoltare a diferitelor grupuri etnice cu demnitate, integritate, respect;
- oferă șanse egale în învățare;
- corespund valorilor predate;
  - includ și proiecte interdisciplinare.

- Dobândirea de abilități de a comunica și de a coopera dincolo de barierele culturale și de a împărtăși și coopera cu alte persoane prin:

- contacte directe și schimburi regulate între elevi, profesori și alți educatori din diferite medii culturale;
- implementarea unor proiecte comune între instituții din diferite localități, cu scopul de a rezolva problemele comune;
- crearea de rețele locale/regionale de elevi, cadre didactice care lucrează pentru a atinge aceleași obiective;
- dobândirea de abilități de rezolvare a conflictelor și de mediere.

- Predarea și învățarea limbilor străine și consolidarea componentei culturale în predarea limbilor străine.

- Perfecționare permanentă e cadrelor didactice cu scopul de a contribui la:

- conștientizarea valorii pozitive a diversității culturale și a dreptului de a fi diferit;
- conștientizarea rolului pe care comunitățile locale, limba vorbită și practicile sociale îl joacă în procesul de învățare, formarea și pregătirea elevului pentru viață;
- buna cunoaștere a istoriei și civilizației locale și naționale, astfel încât cadrul didactic să poată contribui la o mai bună înțelegere a pluralității, dinamismului, naturii relative și complementarității culturilor; o competențele sociale și politice, precum și un orizont deschis care să conducă la promovarea permanentă a participării sociale active în managementul școlar și în proiectarea, implementarea și evaluarea proiectelor și programelor școlare;

Sintetizand informațiile de mai sus putem spune că educația interculturală propune și dezvoltă o definiție operațională a culturii, cu ample semnificații în procesul de învățare și cunoaștere, metodele de lucru fiind investigarea, reflecția și interpretarea faptelor societății. Cunoașterea este experiențială și învățarea experimentală.

Obiectivele fundamentale ale educației interculturale sunt:

- ❖ Cunoașterea și înțelegerea impactului pe care îl are cultura asupra comportamentului individual și de grup;
- ❖ Cunoașterea și înțelegerea diferențelor și similitudinilor dintre identitate și alteritate;
- ❖ Dobândirea de abilități și competențe de comunicare, relaționare și cooperare într-o societate a diversității, inclusiv prin identificarea și conștientizarea propriilor determinări culturale, prejudecăți și stereotipuri referitoare la apartenența etnică și impactului acestora asupra relațiilor interpersonale, precum și prin empatizarea și identificarea cu alteritatea;
- ❖ Dobândirea capacității de a privi lucrurile din perspective diferite față de cele personale sau ale grupului de apartenență;

- ❖ Creșterea stimei de sine individuale și colective, în paralel cu dezvoltarea unei atitudini și a unor comportamente pozitive față de diferența culturală și față de persoanele aparținând altor culturi;
- ❖ Dezvoltarea unei atitudini de respect față de diversitatea culturală și față de democrația culturală a fiecărui individ și a unor comportamente sociale aferente acestei atitudini;
- ❖ Gestionarea și rezolvarea pozitivă a oricărui tip de situație conflictuală cu semnificații etnice/culturale;
- ❖ Respingerea și combaterea oricăror forme de xenofobie, intoleranță, discriminare și rasism;
- ❖ Dezvoltarea și promovarea unei societăți interculturale.

Principiile metodologice care pot fi aplicate în educația interculturală sunt:

- ❖ Empatia cu alteritatea;
- ❖ Comunicarea, interacțiunea și cooperarea cu alteritatea;
- ❖ Echilibrul între cunoștințe, deprinderi și atitudini;
- ❖ Pedagogia constructivistă – grad ridicat de interactivitate;
- ❖ Educația între egali;
- ❖ Predarea dinspre general spre particular, iar nu dinspre particular spre general;
- ❖ Învățarea prin cooperare;
- ❖ Învățarea experiențială;
- ❖ Învățarea inițial inductivă și abia apoi deductivă;
- ❖ Lucrul și dezvoltarea competențelor pe grupuri;
- ❖ Învățarea prin aplicații practice și realizarea de studii de caz pornind de la realitatea locală imediată;
- ❖ Revizuirea informațiilor inițiale prin experimentare;
- ❖ Evaluarea continuă;
- ❖ Reflecția permanentă asupra actului de învățare.

Dimensiunile educației interculturale:

Există două dimensiuni majore ale educației interculturale. Aplicarea principiilor acesteia presupune, concomitent, respectul **diversității**, și cel al **echității**. Pe aceste două axe se bazează, în practică, atât conținuturile cât și procesele pedagogice proprii educației interculturale.

Dimensiunea diversității reprezintă prima axă pe care se plasează conținuturile educației interculturale. În acord cu principiile enumerate anterior, în cadrul educației interculturale, interesul pentru oglindirea diversității se manifestă în mai multe direcții. În primă instanță, este vorba de redarea realității sociale ca fiind compusă din elemente **diverse** (grupuri, indivizi, interese...).

Sensibilizarea elevului la această realitate plurală este o condiție *sine qua non* a abordării eficiente a conceptelor proprii educației interculturale. Ca atare, suporturile pedagogice ale întregii curricule trebuie să reflecte această pluralitate de puncte de vedere, prin care diversitatea, și implicit alteritatea, vor deveni ulterior inteligibile. Din perspectiva educației interculturale, realitatea trebuie redată din unghiuri diferite, permițând astfel coexis-

tența unor versiuni care reflectă diversitatea reală a punctelor de vedere din societatea pluralistă.

Tot pe axa diversității se află și preocuparea pedagogică de a oferi elevului posibilitatea de a comunica și de a coopera cu ceilalți în cadrul unor grupuri eterogene. Acestea au menirea de a reflecta diversitatea punctelor de vedere, de a familiariza elevul cu existența unor perspective diferite de a sa.

Dimensiunea echității. În strânsă legătură cu prima dimensiune a diversității, miza majoră a axei echității este înțelegerea faptului că alte puncte de vedere pot fi la fel de valabile și poate la fel de „corecte” ca și propria perspectivă, odată ce sunt evaluate cu ajutorul criteriilor „celuilalt”. Astfel, practica pedagogică trebuie să se axeze pe valorizarea punctelor de vedere „diferite”, pe faptul că acestea au tot atâta legitimitate ca și propria percepție. Este vorba, pe scurt, de punerea în aplicare a principiilor relativismului cultural, însă la micronivelul gândirii individului.

Această dimensiune a educației interculturale presupune de asemenea abordarea conceptelor legate de drepturile omului (căci toți indivizii se nasc *egali*), și conștientizarea de către elev a practicilor de intoleranță, discriminare și rasism, care contravin principiilor drepturilor omului.

Pentru aplicarea acestor principii de către elevi, este esențial, în primă instanță, ca acestea să fie respectate inclusiv de către cadrele didactice în mediul clasei și al școlii. Astfel, echitatea accesului la resurse educaționale, a participării la actul educativ, dar și echitatea din punct de vedere al așteptărilor față de performanțele școlare și de competențele copiilor, sunt condiții fără de care elevul nu va conștientiza cu ușurință necesitatea de a respecta, la rândul său, principiul echității.

III. Conceptele educației interculturale

Educație interculturală face referire la concepte cum sunt cultură și identitate culturală, societate interculturală, societate multiculturală, comunicare interculturală, diversitate, interculturalitate, șanse egale precum și la concepte ca toleranță/intoleranță, stereotipuri, prejudecăți, discriminare, segregare, rasism, xenofobie, marginalizare, excludere, stimă de sine.

Cultură și identitate

Cultura se referă, în general, la un set de caracteristici ale unei comunități, pe baza căreia o persoană simte că aparține comunității respective. Există multe definiții ale culturii în literatura de specialitate, însă și în viața cotidiană, fiecare persoană are propria definiție a culturii. Modul în care alegem să definim cultura are consecințe profunde asupra modului de percepere și interpretare a realității, dar în primul rând are impact asupra construirii propriei identități a individului.

Educația interculturală are la bază perspectiva constructivistă asupra culturii, ce vede practicile și reperate culturale ca rezultat al interacțiunilor dintre membrii fiecărui grup cultural dar și al contactelor cu membrii altor grupuri. Această perspectivă recunoaște că:

- toate manifestările culturale sunt în schimbare, caracterul dinamic al culturii fiind inevitabil;
- toate grupurile culturale au un anumit grad de eterogeneitate, nu toți membrii sunt la fel, existând variații și diferențieri interne în modalitățile de manifestare a aspectelor culturale;
- între orice grupuri culturale există atât asemănări, cât și diferențe;
- manifestările culturale din trecut, deși reprezintă elemente valoroase ale patrimoniului cultural, ce merită puse în valoare, păstrate și apreciate, nu sunt mai importante sau mai valoroase decât practicile culturale din prezent;
- preocuparea oamenilor nu trebuie să fie legată de revenirea la un presupus model autentic de manifestare culturală, ci de luarea de decizii conștiente cu privire la conviețuirea în societatea prezentă și viitoare, valorificând moștenirea culturală a trecutului.

Identitatea culturală se referă la identificarea cu un anumit grup sau la sentimentul de apartenență la acesta pe baza mai multor categorii culturale, incluzând naționalitatea, etnia, rasa, sexul și religia. Identitatea culturală este construită și întreținută prin procesul împărtășirii cunoașterii colective, precum tradițiile, patrimoniul, limba, estetica, normele și obiceiurile.

Identitatea este în mod constant *în curs de construire* în cadrul unui proces desfășurat pe tot parcursul vieții, nu ceva dat, ceva încheiat sau preluat de la alții. Acest lucru nu înseamnă că nu avem o identitate coerentă, însă **identitatea nu este statică, ea evoluează și se conturează continuu în interacțiunea cu alții și cu mediul.**

Identitatea unei persoane este definită atât prin auto-identificare (modul în care noi ne definim), cât și prin hetero-identificare (modul în care ne definesc ceilalți). La nivel individual, identitatea este strâns legată de nevoia de a relaționa cu ceilalți, cu societatea, precum și de percepția propriei autonomii. Adesea, identitatea pe care o persoană și-o asumă

este diferită de cea „dată” de alții. Modul în care noi ne percepem este diferit de modul în care ne percep ceilalți.

Societate interculturală, societate multiculturală

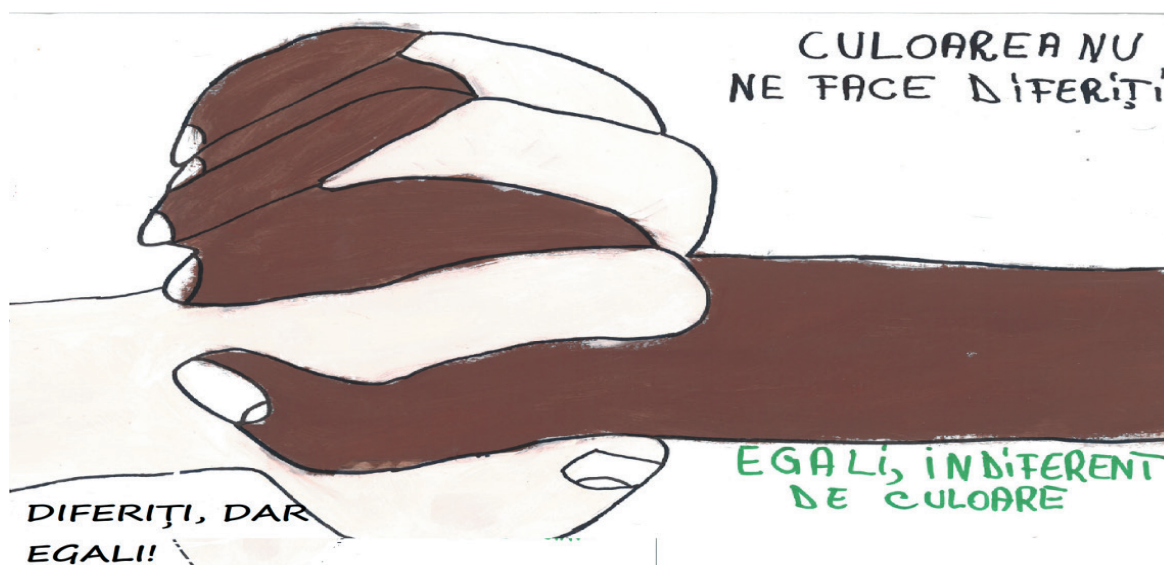
Societatea multiculturală este caracterizată prin coexistența mai multor grupuri culturale recunoscute ca având statut egal, accentul fiind pe păstrarea diferențelor culturale și pe afirmarea identității culturale specifice, acordându-se importanță redusă interacțiunii dintre grupuri în cadrul societății.

Multiculturalitatea este un fenomen care ne îmbogățește cu diversitate. Școala trebuie să formeze deprinderea prețuirii valorilor pluriculturale, ideea ca nu există valori superioare sau valori inferioare. Există valori specifice care trebuie prețuite prin aportul lor la nuanțarea și îmbogățirea celorlalte culturi cu care vin în contact.

Societatea interculturală este și ea caracterizată de coexistența mai multor grupuri culturale recunoscute ca având statut egal, bazat pe egalitatea în drepturi a membrilor acestora, dar între acestea există și sunt susținute numeroase interacțiuni și mecanisme de comunicare, dialog și cooperare, pe baze democratice, ce urmăresc definirea continuă a celor mai adecvate modalități de conviețuire.

Cadrele didactice trebuie să construiască diverse strategii pentru o tratare pluralistă a interculturalității și diversității culturale, cum ar fi: aprecierea patrimoniului cultural pe care îl aduc cu ei elevii și utilizarea acestuia pentru a ajuta profesorii și directorii să învețe culturile elevilor; utilizarea conflictelor etnice pentru producerea unor schimburi culturale și sociale pozitive; crearea unui mediu de cooperare între elevi, profesori și familiile elevilor; facilitarea succesului tuturor prin asigurarea accesului egal și eficient la instituția școlară; înlăturarea prejudecăților legate de rasă, clasă socială sau etnie; eliminarea unor practici care dezavantajează persoane și grupuri de elevi.

Diversitate, interculturalitate, egalitate de șanse

Diversitatea înseamnă să acceptăm faptul că oamenii sunt diferiți în privința aspectului exterior și personalității. Modul în care fiecare dintre noi înțelege și respectă aceste lucruri contribuie la dezvoltarea și consolidarea societății civile.

- Diversitatea nu înseamnă înlăturarea prejudecăților – diversitatea înseamnă să le recunoaștem și să ne gândim la ele înainte de a lua o decizie!
- Diversitatea nu înseamnă discriminare pozitivă – înseamnă încurajarea acțiunilor pozitive!
- Diversitatea nu înseamnă felul în care folosim limbajul și corectitudinea politică, ci cum discutăm deschis și sincer despre diferențele dintre noi pentru a le/ne înțelege mai bine!
- Diversitatea nu înseamnă o diversitate menită să abată atenția de la alte probleme importante (de exemplu calitatea activității didactice)!

Nu avem o opțiune sau puterea de decizie în a fi sau a nu fi diferiți. Acolo unde avem două sau mai multe persoane, avem diversitate. Diferențele dintre noi pot fi în funcție de vârstă, etnie, gen, abilități fizice, naționalitate, orientare sexuală, educație, stare civilă, religie, experiențele de viață pe care le-am trăit și care ne-au influențat. Diferențele dintre noi ne dau niște avantaje și caracteristici unice și o perspectivă distinctă asupra vieții.

Diversitatea culturală nu mai este un prejudiciu, ci o realitate care trebuie fructificată în mediul școlar. Pluralitatea culturală pune nu numai problema apărării diferențelor, ci a dialogului cultural, care recunoaște că fiecare trebuie să contribuie la îmbogățirea experienței umane și că fiecare dintre ele este un efort de universalizare a unei experiențe particulare.

Educația interculturală presupune promovarea unor politici școlare care să permită egalizarea șanselor în educație și a unor strategii de valorificare a diferențelor culturale pentru a le transforma în resurse pedagogice. Fiecare școală poate fi un atelier de conviețuire democratică, unde copiii pot învăța să conviețuiască în mod constructiv, să accepte și să aprecieze diferențele ca "valori" și nu să fie refuzate sau evitate, elevii experimentând concret cetățenia globală.

Egalitatea de șanse reprezintă conceptul conform căruia toate ființele umane sunt libere să-și dezvolte capacitățile personale și să aleagă fără limitări impuse de roluri stricte. Egalitatea de șanse are la baza asigurarea participării depline a fiecărei persoane la viața economică și socială, fără deosebire de origine etnică, sex, religie, vârstă, dizabilități etc.

Școala este leagănul copilăriei în care toate speranțele pot deveni realitate dacă cei care iau parte la activitățile de învățare, profesori și elevi, conștientizează diversitatea și complexitatea naturii umane și valorifică fiecare talent sau latură creativă. Conceptul de „egalitate” înseamnă astăzi ceva mai mult decât drepturile egale; ea înseamnă o egalitate reală a șanselor individuale de promovare socială, iar educația este instrumentul cel mai important în dezvoltare.

Egalitatea șanselor semnifică, în fapt, oferirea de opțiuni multiple pentru capacități și aptitudini diferite, „o educație pentru toți și pentru fiecare”, o educație deschisă pentru toate persoanele, indiferent de vârstă și condiții socio-economice, dar și o educație pentru fiecare, în funcție de nevoile sale specifice – evitându-se omogenizarea și încurajându-se diversitatea – care să creeze premisele egalității șanselor de acces în viața socială.

Proiectarea și implementarea programelor școlare trebuie să țină seama de marea diversitate a caracteristicilor și trebuințelor elevilor incluși în procesul instructiv-educativ, care trebuie să asigure șanse egale pentru copiii defavorizați prin implicarea tuturor cadrelor didactice, părinților și a instituțiilor locale abilitate.

Valorificarea diversității permite toleranța; recunoaște, apreciază și facilitează procese implicate în explorarea și descoperirea noului, conduce la întărirea relațiilor în cadrul comunității și mărește posibilitățile tinerilor de a se realiza într-o societate pluralistă, din ce în ce mai complexă.

Copiii trebuie pregătiți să învețe să trăiască și să interacționeze pozitiv în această lume diversă.

Stereotip, prejudecată, stigmă, discriminare

Stereotipurile sunt credințele referitoare la caracteristicile psihologice sau comportamentele unor categorii de indivizi sau grupuri sociale. Mulți dintre noi operăm cu astfel de stereotipuri în viața de zi cu zi, iar acestea se pot referi la:

- Sex (ex.: femeile sunt sensibile, bărbații sunt puternici);
- Naționalitate (ex.: italienii sunt romantici, germanii sunt distanți, japonezii sunt muncitori);
- Rasă (ex.: afro-americanii sunt buni la sport, albi sunt rasiști);
- Etnie (ex.: romii nu sunt cinstiți);
- Religie (ex.: evreii sunt buni negustori și conduc lumea);
- Ocupație (ex.: avocații mint, profesorii sunt serioși);
- Vârsta (ex.: tinerii sunt nesăbuiți, bătrânii sunt conservatori);
- Orientare sexuală (ex.: homosexualii sunt efeminați);
- Stare de sănătate (ex.: persoanele supraponderale sunt leneșe, persoanele cu probleme de sănătate mintală sunt periculoase, persoanele cu dizabilități sunt neajutate);
- Statut social (ex.: intelectualii au un comportament moral, persoanele cu un nivel scăzut de educație trăiesc în promiscuitate);
- Mediu de rezidență (orașenii sunt grăbiți și stresați, persoanele din mediul rural trăiesc sănătos) ș.a.m.d.

Ce au în comun toate aceste afirmații este că reprezintă o generalizare, adică tendința de a ne raporta mai degrabă la grupul din care face parte individul, nu la caracteristicile sale individuale.

În momentul în care folosim stereotipurile privitoare la o categorie pentru a judeca un individ, șansele de a face o eroare sunt foarte mari. Utilizarea stereotipului este nedreaptă față de individul respectiv deoarece din moment ce niciun stereotip nu este universal valabil, este posibil ca ipotezele noastre să nu se verifice în cazul său. Nedreptatea este cu atât mai mare atunci când stereotipurile se transformă în comportamente (de exemplu, un manager refuză să promoveze o femeie într-o funcție de conducere, oricât ar fi de competentă, deoarece consideră că femeile se lasă conduse doar de emoții, nu de rațiune).

Prejudecățile implică atitudini sau emoții negative față de reprezentării unui grup. Aceste emoții pot varia de la simpatie sau antipatie, până la furie, teamă, dezgust, disconfort sau chiar ură. În funcție de grupul la care fac referire, prejudecățile pot avea o denumire mai specifică (ex.: rasism pentru prejudecățile rasiale sau sexism pentru prejudecățile de gen).

În societatea contemporană, prejudecățile pot lua diferite forme, de la exprimarea directă a urii (ex.: urăsc persoanele de etnie romă) până la forme mai subtile, de exemplu convingerea că membrii unui grup (ex.: romi) nu mai sunt afectați de discriminarea etnică și, de aceea, nu ar trebui să beneficieze de tratament special (ex.: locuri speciale în licee și facultăți), convingere însoțită de o atitudine negativă față de grupul respectiv.

La fel ca stereotipurile, prejudecățile se manifestă în viața noastră de zi cu zi, uneori fără să conștientizăm acest lucru. Unii cercetători afirmă că toți oamenii au prejudecăți (chiar și cei care nu cred acest lucru), manifestate în cel mai bun caz prin tendința de a favoriza grupul din care facem parte în fața altor grupuri sau prin cunoașterea stereotipurilor referitoare la celelalte grupuri. În ceea ce privește formarea acestora, toți experții sunt de acord că acestea apar la vârste foarte fragede. Spre exemplu, un copil de 4-5 ani întrebat cine conduce mai bine mașina va spune că bărbații, iar dacă l-am întreba cine face mâncare mai bine, va răspunde că femeile.

Copiii mici fac rapid categorizări bazate pe sex sau culoarea pielii, la care se adaugă aprecierile negative făcute de adulții din jurul lor la adresa unui grup sau a altuia (ex.: dacă nu ești cuminte, o să te fure țigani).

Stigma presupune atribuirea unei serii de însușiri negative (agresivitate, depravare, inteligență scăzută ș.a.m.d.), anumitor grupuri. Stigma este întotdeauna negativă și vizează în general grupurile vulnerabile.

Un grup vulnerabil este o categorie de persoane care din diferite motive (sărăcie, boală, lipsă de mijloace) nu se bucură de aceleași privilegii și oportunități ca restul oamenilor.

Vulnerabilitatea este dată așadar nu atât de caracteristicile asociate grupului respectiv, cât mai ales de lipsa de oportunități cu care grupul respectiv se confruntă la un moment dat.

Deseori, stigmatizarea afectează imaginea de sine a persoanelor care aparțin grupurilor vulnerabile. Persoanele din grupuri vulnerabile ajung să creadă în aceste etichete care le sunt atribuite și să se comporte ca atare. Un tânăr rom care în școală a fost așezat mereu în ultima bancă și dat drept exemplu negativ de către profesori se va lovi la maturitate de refuzuri și din partea angajatorilor, până când va fi nevoit să cerșească sau să fure pentru a-și asigura supraviețuirea.

Cu alte cuvinte, fiecare dintre noi umblă la el cu un bagaj de etichete. Pe unele le lipim noi pe fruntea celorlalți, altele ne sunt lipite pe frunte de persoanele din jurul nostru. Aceste etichete au puterea de a ne face pe toți să ne comportăm într-un anumit fel, iar acesta este un lucru la care te invităm să te gândești data viitoare când te referi la cineva ca fiind "prost", "hot", "leneș", "incapabil", "urât", "neîndemânatic", "rău" ș.a.m.d.

Discriminarea este înțeleasă ca tratament favorabil sau defavorabil în relație cu o persoană, datorat apartenenței acelei persoane la un anumit grup, clasă sau categorie socială. Caracteristicile care atrag tratamentul discriminatoriu, conducând la excluziune, sunt asociate și marchează apartenența indivizilor la anumite grupuri sau categorii sociale

considerate indezirabile. Conceptul de discriminare se referă la tratamentul necorespunzător și potențial nedrept al indivizilor, datorat apartenenței lor de grup.

Discriminarea înseamnă atât tratament explicit negativ față de membrii unui grup, cât și tratament mai puțin favorabil decât față de membrii unui alt grup, în contexte similare.

Discriminarea reprezintă adoptarea unui comportament în acord cu stereotipurile și prejudecățile individuale și presupune un tratament diferit aplicat indivizilor sau grupurilor pe baza apartenenței lor etnice, rasiale, religioase, sexuale, politice, de clasă etc. Termenul este folosit pentru a descrie acțiunea unei majorități dominante în raport cu o minoritate dominată și implică un prejudiciu adus unei persoane sau unui grup.

Deși în toate societățile democratice orice formă de discriminare este interzisă, din păcate în realitate discriminarea este practică atât de indivizi, cât și de instituții: companii, școli, spitale, primării, guvern. Acest lucru se întâmplă deoarece, așa cum am văzut, discriminarea este fundamentată pe stereotipurile și prejudecățile pe care le avem, iar acestea nu sunt întotdeauna conștientizate.

Toti oamenii au drepturi egale, iar în momentul în care cineva se folosește de un criteriu nerelevant pentru a limita aceste drepturi unei categorii de oameni, acea persoană comite un act de discriminare. Exemple de discriminare sunt multe și pot părea probleme mărunte. În fond ce importanță are dacă unei fetițe de etnie rromă nu îi este permisă înscrierea la școală sau este înscrisă la o clasă formată numai din elevi rromi sau cu cerințe educative speciale? Cu ce ne afectează pe noi problemele întâmpinate de persoanele respective?

Problema e că dacă acceptăm asemenea comportamente discriminatorii, mai devreme sau mai târziu, se va răsfrânge și asupra noastră. Dacă azi nu intervenim atunci când se interzice intrarea la film sau în anumite spații publice a unui tânăr rrom, cine ne poate promite că mâine nu se va interzice și accesul blonșilor sau al elevilor cu medii mai mici de 9 la limba română?

Orice atentat la drepturile unei persoane sau ale unui grup trebuie privit ca un atentat la propriile drepturi.

Istoria ne oferă nenumărate exemple de astfel de discriminări care au scăpat de sub control, ajungându-se chiar până la exterminarea unor grupuri de oameni pe criteriu etnic, rasial sau religios, ca de exemplu:

Holocaustul a fost un eveniment tragic. În prima jumătate a secolului XX, Partidul Nazist, condus de Adolf Hitler, a promovat o serie de prejudecăți legate de evrei și alte grupuri considerate indezirabile, precum romii, homosexualii, persoanele cu dizabilități sau cu probleme de sănătate mintală etc. Visul naziștilor era exterminarea acestor grupuri, pentru a obține în final o rasă superioară de oameni. Soluția pe care au găsit-o pentru a atinge acest obiectiv a fost exterminarea.

Evreii, romii și celelalte grupuri au fost trimise în lagăre în care condițiile de trai erau îngrozitoare. În timpul Holocaustului au fost omorâți aproximativ 11 milioane de oameni într-un mod crud, inuman și sadic.

Pentru ca astfel de tragedii să nu mai aibă loc, astăzi drepturile omului sunt protejate de legislația națională și internațională, dar **respectarea lor este o responsabilitate care revine fiecăruia dintre noi.**

Stima de sine

Ce este stima de sine?

Stima de sine reprezintă parerea pe care o ai despre tine. Se bazează pe atitudinea pe care o ai față de:

- Valoarea ta ca persoană;
- Munca pe care o faci/serviciul pe care îl ai;
- Ceea ce ai realizat până acum;
- Ce crezi că gândesc ceilalți despre tine;
- Scopul tău în viață;
- Locul tău în lume;
- Potențialul tău pentru succes;
- Punctele tale tari și slabe;
- Statutul tau social și modul în care te relaționezi cu ceilalți;
- Independența/autonomia ta sau abilitatea de a sta pe propriile picioare;
- Se mai pot adauga și alți factori care pot fi importanți pentru tine.

Ce este o **stimă de sine scăzută**?

- O stimă de sine scăzută apare când unul sau mai multi factori din cei enumerați mai sus sunt afectați și imaginea de sine este influențată. De exemplu: nu-ți place munca pe care o faci, sau simți că nu ai nici un scop în viață. Ai avut un insucces în dragoste, te simți singur etc.

Ce este o **stimă de sine crescută**?

- În momentul în care ești încrezător în tine, sigur pe tine și mulțumit se poate spune că ai o stimă de sine crescută. De aceea ești motivat și ai exact atitudinea care te poate face să reușești.

IV. Forme de organizare a activităților de educație interculturală

Acest capitol nu este o prezentare exhaustivă a metodelor care pot fi folosite pentru abordarea educației interculturale în activitățile de zi cu zi de la clasă, ci mai degrabă o reflecție asupra câtorva aspecte de care trebuie ținut cont atunci când integrăm aceste concepte pentru ca activitățile să contribuie cu adevărat la dezvoltarea competențelor pentru cultură democratică, inclusiv a competenței interculturale.

Începutul cel mai potrivit pentru o educație interculturală cu efecte de durată și profunzime este învățământul preșcolar și învățământul primar, când mintea și sufletul copilului au deschiderea cea mai semnificativă pentru asimilarea de informații, deprinderi și abilități noi.

Abordarea interculturală în educația interculturală în învățământul preșcolar și primar presupune prezentarea, cultivarea, afirmarea și promovarea atât a diferențelor, cât și a similitudinilor dintre diferitele grupuri etnice, în scopul construirii dialogului și schimbului de valori, al cunoașterii și înțelegerii reciproce, al cooperării și al îmbunătățirii tuturor tipurilor de relații dezvoltate în societate.

Oportunități și limite în abordarea educației interculturale la nivelul educației preșcolare și primare

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Particularitățile de vârstă: curiozitate epistemică; ➤ dorința de a cerceta/cunoaște mediul cultural din care face parte, personalitate în formare care acum învață toleranța, acceptarea diferențelor dintre indivizi; socializarea începe la această vârstă, când fenomenul discriminării nu este prezent, acum învață și începe să înțeleagă valorile intrinseci ale individului, să depa artajeze ce este important și ce nu în aprecierea semenilor; simțul limbii înnașcut îl ajută la această vârstă să învețe cu ușurință o limbă diferită de cea maternă; gustul estetic se formează acum, copilul putând fi pus în contact cu frumosul aparținând diverselor culturi, fără emiterea de judecăți discriminatorii. ➤ Răspunde nevoilor copilului de cunoaștere și de socializare cu ceilalți covârșnici, indiferent de etnia din care fac parte. ➤ Pune copilul în contact direct cu mediul cultural specific zonei în care trăiește și cu realitățile multietnice, ajutându-l să înțeleagă și alte culturi din care el nu face parte; pregătește copilul să devină un cetățean al lumii. ➤ Transformă comportamentul copilului dintr-unul ego-centrist într-unul altruist. ➤ Sprijină cunoașterea consecințelor ropriilor fapte, ale colegilor și chiar ale adulților (<i>copilul - agent al schimbării</i>); 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Insuficienta pregătire sau neînțelegerea completă a spiritului educației interculturale, poate determina unele cadre didactice să predea în mod eronat unele noțiuni, sau să exagereze; ➤ Resursa umană insuficientă, în ceea ce privește asistenții educaționali, care au menirea de a asigura legătura dintre instituția de învățământ și comunitățile etnice. ➤ Lipsa continuității de preocupare pentru educarea copilului din punct de vedere intercultural, între grădiniță–familie–școală–mediu social;

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Contribuie la formarea unor atitudini de protecție/ocrotire/atenție față de tot ceea ce se află în jurul său, precum și la apariția unui comportament civilizată în relațiile interumane. ➤ Prin educația interculturală copiii Sunt obișnuiți să privească mediul cultural în totalitatea lui și nu fragmentar/unilateral. 	
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
<p>Existența în țara noastră a unor realități multiculturale care îl ajută pe copil să învețe toleranța, dorința de cunoaștere a aspectelor unor culturi diferite față de cea a etniei lui.</p>	<p>Excesul de zel al cadrelor didactice poate duce la predarea unui volum prea mare de cunoștințe, neadaptat nivelului de înțelegere al copiilor, sau la generarea unor situații conflictuale de o natură sau alta.</p>

IV.1 Educația interculturală la nivelul educației preșcolare

Obiective cadru

- Descoperirea, de către fiecare copil, a propriei identități, a autonomiei și dezvoltarea unei imagini de sine pozitive;
- Sprijinirea copilului în achiziționarea de cunoștințe, capacități, deprinderi și atitudini necesare acestuia la intrarea în școală și pe tot parcursul vieții;
- Schimbarea comportamentului uman prin acceptarea influențelor culturale;
- Perceperea diferitelor „tipare culturale”, distincte de cele proprii, spre valorizare, fără ierarhizări pozitive sau negative;
- Identificarea standardelor propriei culturi și valorizarea efectelor interacției ei cu alte culturi (conștiința propriei culturi);
- Lărgirea „tiparelor” propriului comportament cultural prin:
  - utilizarea flexibilă a „regulilor culturale”;
  - adoptarea în mod selectiv a unor norme din alte culturi;
  - realizarea unor alegeri culturale raționale în situații specifice;
- Angajarea unor relații pozitive cu oamenii de alte culturi, cu alte moșteniri culturale;
- Surmontarea „conflictelor interculturale”.

Obiective de referință

- Să se joace cu copii diferiți din punct de vedere al genului, limbii vorbite, etniei, religiei sau performanțelor (copii cu CES);
- Să formuleze întrebări despre familia, etnia, limba vorbită, cultura, caracteristicile fizice ale celorlalți;
- Să identifice asemănări și deosebiri ale persoanelor după diferitele criterii;
- Să fie capabil să folosească jocul pentru a explora, exersa și înțelege rolurile sociale;
- Să ia în considerare dorințele și nevoile altor copii;
- Să manifeste empatie față de suferința fizică sau emoțională a altor copii;
- Să demonstreze înțelegerea noțiunilor „la fel” și „diferit”;
- Achiziționarea unor cunoștințe despre cultură în general, despre propria cultură/culturi și despre cele ale celorlalți;

- Formarea unor deprinderi legate de viața într-o societate multiculturală/interculturală (abilități de comunicare și relaționale etc.);
- Formarea unor atitudini, precum respectul pentru diversitate culturală și pentru identitatea culturală a celorlalți, respingerea discriminării și a intoleranței;
- Promovarea toleranței și valorificarea diversității (etnice, religioase, persoane cu CES);
- Dezvoltarea relațiilor armonioase între membrii grupurilor etnice distincte;
- Stimularea participării și acțiunii în sensul promovării principiilor unei societăți interculturale și al combaterii discriminării și intoleranței;
- Să cunoască și să respecte normele necesare integrării în viața socială, precum și regulile de securitate personală;
- Să accepte și să respecte regulile de conviețuire în grup;
- Să-și adapteze comportamentul propriu la cerințele grupului din care face parte;
- Să aibă atitudini tolerante față de alți copii care aparțin diferitelor confesiuni și/sau categorii minoritare;
- Să descrie și să identifice elemente locale specifice țării noastre și zonei în care locuiește, obiective socio-culturale, istorice, religioase, etnice;
- Să cunoască și să respecte tradițiile culturale naționale și minoritare, să participe la sărbătorile laice și religioase ale familiei și ale comunității;
- Să facă distincție între o zi obișnuită și o zi de sărbătoare.

Conținuturi ale învățării:

Obiectiv cadru	Obiective de referință Copilul va fi capabil:	Conținuturile învățării	Sugestii tematice	Elemente de interculturalitate
Dezvoltarea capacității de a interacționa cu alți membri ai comunității	1. să răspundă la formulele de salut folosite de adulți (bilingv – acolo unde este cazul)	Caracteristici și relații între membrii comunității. Formule de politețe în limbile vorbite în comunitate	„Cum sunt și cine sunt oamenii din jurul meu?” „Să învățăm să ne purtăm frumos unii cu alții!”	Concepte: <i>toleranță multiculturalitate/ interculturalitate cultură etnică stimă de sine</i>
	2. să interacționeze cu ușurință cu adulții din comunitate	Diversitate culturală concretizată în caracteristicile și în comportamentul celor din mediul apropiat. Tehnici de comunicare eficientă cu membrii comunității, de vârste apropiate	„Suntem diferiți, dar conviețuim armonios.” „Să stăm de vorbă cu...”	
	3. să manifeste încredere și să dezvolte relații pozitive față de/ cu adulții din anturaj	Caracteristici ale naturii umane, specificul convingerilor și al valorilor familiei, prietenilor, comunității și al culturilor cu care vin în contact din punct de vedere material, spiritual. Drepturi și responsabilități din mediul apropiat	„Vreau să știu!” „La fel ca tine simt și eu.” „Și eu am drepturi, dar și responsabilități!”	
	4. să inițieze o activitate specifică vârstei, împreună cu un alt copil	Norme de exprimare a sentimentelor și trăirilor (pozitive sau negative) față de celălalt – adult sau copil. Formulări uzuale pentru inițierea unor activități de grup	„Ce înseamnă să fii prieten?” „Cum ne jucăm împreună?”	

	5. să interacționeze din proprie inițiativă, în contexte diferite, cu copii apropiați ca vârstă	Formulări uzuale pentru inițierea unor interacțiuni în contexte variate	„Știu că și eu pot.”	
Dezvoltarea abilității de a recunoaște, accepta, aprecia și de a respecta asemănările și deosebirile dintre oameni	6. să se joace cu copii diferiți din punct de vedere al genului, limbii vorbite, etniei sau performanțelor	Roluri ale fiecărui membru al unui grup într-o activitate	„Joacă-te cu mine, de vrei să mă cunoști!”	Concepte: <i>diversitate culturală, combaterea prejudecăților și a stereotipiilor, tipuri de judecăți de valoare, la nivelul lor de vârstă</i>
	7. să-și exprime ideile prin activități artistice, construcții, muzică sau mișcare	Potențialul valoric specific diferitelor grupuri diferite ca gen, limbă vorbită, etnie sau performanțe	„Grupul, a doua familie”	
	8. să formuleze întrebări despre familia, etnia, limba vorbită, cultura, caracteristicile fizice ale celorlalți	Rolul grupului în formularea și în realizarea opțiunilor proprii	„Aceștia suntem noi. Te invităm să ne cunoști!”	
	9. să identifice asemănări și deosebiri ale persoanelor, apelând la criteriile diferite de comparare	Potențialul valoric al culturii proprii, inclusiv din perspectivă etnică	„Cunoscându-mă, înveți să mă respecti.”	
	10. să observe că aceeași persoană poate avea mai multe roluri sociale (de ex: mama poate fi sora cuiva, este soția tatălui, contabil la locul de muncă, vecină cu cineva cunoscut etc.)	Modalități de diminuare și/ sau de eliminare a discriminării și a segregării în rândul membrilor unor grupuri etnice care alcătuiesc o comunitate	„Suntem diferiți, dar doar împreună putem fi fericiți.” „Cine este mama mea?”	
Dezvoltarea capacității de a-și asuma responsabilități, de a negocia și de a participa la luarea deciziilor	11. să fie capabil să folosească jocul pentru a explora, exersa și înțelege rolurile sociale, luând în considerare dorințele și nevoile altor copii	Relația cauză-efect în comportamentele sociale	„Vorba dulce mult aduce!”	Concepte: <i>diversitate culturală modalități de combatere a discriminării și a stereotipurilor sociale</i>
	12. să-și adapteze comportamentul în funcție de regulile diferitelor situații, contribuind la atingerea unui scop comun	Exemplificări ale modelelor pozitive din societate	„Oamenii pe care îi admir”	

	13. să aplice diferite strategii pentru a rezolva adecvat problemele individuale sau de grup, negociind cu alți copii rezolvarea unei situații, cu sau fără ajutorul adultului	Exemple de atitudini nediscriminatorii	„Mânuțe albe, mânuțe negre, mânuțe harnice și prietene”	
Dezvoltarea unei atitudini empatice față de alte persoane	14. să manifeste empatie față de stările emoționale a altor persoane	Exemplificări ale trăirilor pozitive sau negative ale semenilor	„Frumusețea gestului mărunț”	Concepte: toleranță activă empatie culturală
	15. să recunoască și să vorbească despre emoțiile proprii și ale celorlalți	Exemple de reacții adecvate la stările emoționale ale semenilor	Sunt alături de tine, la greu și la bine!”	
Dezvoltarea capacității de a se percepe, în mod pozitiv, ca persoană unică, cu caracteristici specifice	16. să-și spună corect numele și prenumele	Nume și prenume proprii	„Cine sunt eu și cine este cel de lângă mine?”	Concepte: identitate etnică – imaginea de sine
	17. să descrie membrii familiei sale	Membrii familiei restrânse și ai celei lărgite (mătuși, unchi, veri etc.)	„Eu și familia mea”	
	18. să comunice celorlalți informații despre sine	Propria persoană ca membru al unui grup, caracterizată de o anumită trăsătură	„Tu ești important!”	
	19. să cunoască ziua, luna, satul/orașul, etnia, țara în care s-a născut			
	20. să manifeste încredere în sine			
Dezvoltarea capacității de a-și extinde progresiv vocabularul	1. să utilizeze o gamă variată de cuvinte și expresii aparținând atât limbii materne, limbii oficiale, cât și altor etnii din comunitate	Exemple de cuvinte și expresii aparținând atât limbii materne, limbii oficiale, cât și altor etnii din comunitate, care să faciliteze cooperarea Creații literare aparținând diferitelor culturi	Inimă > o ghi > heart > cuore... „Salutul meu, salutul tău, salutul lui” „Din poveștile, versurile și ghicitorile lumii”	Concepte: bilingvism intercultural cunoaștere reciprocă și toleranță activă
	2. să relateze întâmplări din experiența proprie, utilizând cuvinte noi învățate în comunitate			
	3. să exprime interes pentru ascultarea și discutarea unor genuri literare diferite sau specifice altor culturi			
	4. să asculte realizări literare aparținând altor culturi			

Dezvoltarea capacității de a observa, compara și evalua experiențe, acțiuni, evenimente	1. să demonstreze înțelegerea noțiunilor „la fel” și „diferit”	Exemple de raționamente inductive, de analogii, cu evidențierea concluziilor și a termenilor comparați	„Suntem diferiți. Să învățăm unii de la alții.”	Concepte: <i>diversitate</i> <i>etnocentrism</i> <i>antixenofobie</i> <i>antirasism</i>
	2. să identifice unele caracteristici pe baza cărora se pot realiza comparații	Valoarea unui om raportată la calitățile sale de personalitate și de caracter și nu la aspectul fizic, care este un dat biologic	„Cine și cum sunt eu?” „Cine și cum este persoana de lângă noi?”	
	3. să utilizeze cuvinte care indică o comparație, concluzionând aspectele importante ale celor comparate	Obiceiuri și tradiții specifice fiecărei etnii din comunitate	„Oameni, locuri și fapte”	
	4. să colecteze informații și să le înregistreze prin mijloace variate (desene, grafice, fotografii, mărturii narative)			

Forme specifice de realizare a educației interculturale

A. Activități comune

Observări

Observările desfășurate în cadrul activităților cu întreaga grupă urmăresc cunoașterea membrilor comunității, mediul cultural din care face parte fiecare copil, cunoașterea reciprocă și acceptarea diferențelor, cunoașterea contribuției fiecărui membru al unui grup la activitatea acestuia.

În activitățile de cunoaștere a mediului sunt observate caracteristicile omului ca ființă aparținând unei familii, etnii, unei comunități lingvistice și culturale, diferită de toți ceilalți și unică.

Lecturi după imagini

Materialul didactic folosit trebuie să cuprindă imagini care să respecte realitatea.

Ca și în cazul activităților de observare, în cadrul lecturilor după imagini se vor analiza caracteristicile fizice, de comportament, obiceiurile și tradițiile ca elemente constituente ale unui context, aflate în strânsă legătură cu aspectele vieții reale, specifice comunității studiate.

Jocuri didactice

În cadrul acestora, accentul se pune pe consolidarea și verificarea cunoștințelor copiilor într-un mod atractiv, specific vârstei lor. Se urmărește ca școlarul să înțeleagă și să transmită mesaje simple, să reacționeze la acestea, să recunoască elemente ale mediului social și cultural, poziționând elementul uman ca parte integrantă a mediului, să aprecieze, în situații concrete, unele comportamente și atitudini, în raport cu normele prestabilite și cunoscute.

Memorizări

Conținutul poeziilor trebuie să răspundă cerinței interculturalității de a se promova: toleranța, respectul, incluziunea, identitatea etnică, diversitatea și de a combate: discriminarea, stereotipurile, prejudecățile, xenofobia, etnocentrismul, rasismul.

Povești, povestiri, legende

Sunt recomandate acele texte scrise de autori aparținând diferitelor culturi care alcătuiesc comunitățile din care fac parte copiii sau folclorului acestora. Prin conținutul lor, acestea pot contribui la completarea cunoștințelor copiilor legate de diferitele culturi, învățând cum să acționeze când se află în societate, pentru a nu afecta legăturile stabilite între oameni, preîntâmpinându-se astfel atitudinile discriminatorii, etnocentriste sau xenofobe.

Preșcolarii sau școlarii își pot însuși unele cuvinte și expresii aparținând atât limbii materne, limbii oficiale, cât și limbilor etniilor din comunitatea în care trăiesc.

Convorbiri

Aceste sunt dirijate de expert în așa fel încât să-i conducă pe copii la cunoașterea și înțelegerea unor norme de exprimare a sentimentelor și trăirilor (pozitive sau negative) față de alți copii, la negocierea și participarea la decizii comune, la adaptarea comportamentului propriu la cerințele grupului în care trăiesc (familie, grădiniță, grupul de joacă), la cunoașterea și respectarea normelor necesare integrării în viața socială, precum și regulilor de securitate personală.

Desen, pictură, modelaj

Redarea elementelor specifice costumului tradițional, redarea unor aspecte specifice diferitelor comunități etnice, precum și ale membrilor familiei. Întotdeauna, educatoarea va face apel la cunoștințele copiilor dobândite în activitățile anterioare.

Cântece, jocuri cu text și cânt

Este imperios necesară alegerea acelor texte ale cântecelor care să respecte realitatea locală, de exemplu un cântec al cărui text promovează unele obiceiuri și tradiții specifice fiecărei etnii din comunitate.

Activități practice și elemente de activitate casnică

Copiii sunt antrenați în activități practice, gospodărești, de pildă de a sprijini adultul în prepararea unor mâncăruri tradiționale, specifice fiecărei culturi din comunitate. Se pot realiza obiecte specifice unei culturi, folosind unelte specifice unor meserii tradiționale ale diferitelor etnii și materialele aferente.

Dansuri populare și trasee aplicative

Învățarea unor dansuri tradiționale specifice diferitelor grupuri etnice. Elementele folosite în construirea traseelor trebuie să fie elemente din natura locului, caracteristice diferitelor etnii din cadrul comunității locale, iar, prin parcurgerea traseelor, copiii vor învăța indirect ce și cum sunt acestea și cum să le admire, respecte și protejeze. De exemplu, ocolim furca bunicii sau căldarea ocolim furca bunicii sau căldarea de aramă, pășim peste oala din lut sau peste nicovala fierarului, sărim peste râu nu numai pentru a nu ne

uda, ci și pentru a nu strica opincuțele făcute de meșter sau fusta lungă cu broderie la poale etc.

Activități la alegerea copiilor

Jocuri de rol

Copiii vor interpreta rolul unor meșteri, al unor membri din comunitate. Întotdeauna, mesajul jocului este unul de promovare a diversității etnice, religioase etc.

Construcții cu materiale din natură, refolosibile

În cadrul acestora, copiii învață cum să valorizeze bogățiile oferite de o comunitate diversificată.

Vizite

Se realizează în familiile din comunitate, în instituții publice, la societăți comerciale, la diverse ateliere de meșteri locali, pentru a vedea modul în care se stabilesc relațiile la nivelul diferitelor grupuri sociale.

Excursii

Se realizează cu scopul de a observa și analiza elementele mediului care adăpostește comunitatea sau care se învecinează cu aceasta. Cunoștințele copiilor despre cele învățate se fixează în cadrul altor activități din grădiniță și se pot aduna materiale necesare completării colecțiilor din grădiniță (vederi, fotografii, reviste, obiecte de artizanat, unelte specifice diferitelor meserii etc.).

B. Activități liber alese

Acestea sunt cele pe care copiii și le aleg și îi ajută să socializeze în mod progresiv și să se inițieze în cunoașterea lumii fizice, a mediului social și cultural căruia îi aparțin, a matematicii, a comunicării, a limbajului citit și scris. Ele se desfășoară pe grupuri mici, în perechi și chiar individual.

Totodată, în unele cazuri, ele se pot regăsi ca elemente componente în cadrul activității integrate. Reușita desfășurării jocurilor și a activităților didactice alese depinde în mare măsură de modul în care este organizat și conceput mediul educațional. Acesta trebuie să stimuleze copilul, să-l ajute să se orienteze, să-l invite la acțiune. Astfel, dacă este vorba despre activități desfășurate în sala de grupă, educatoarea va acorda o atenție deosebită organizării spațiului în centre ca: *Biblioteca, Colțul căsuței / Joc de rol, Construcții, Știință, Arte, Nisip și apă* și altele. Organizarea acestor centre se va face ținându-se cont de resursele materiale, de spațiu și de nivelul de vârstă al copiilor. În funcție de spațiul disponibil, sectorizarea sălii de grupă poate cuprinde toate centrele sau cel puțin două dintre ele, în care cadrul didactic pregătește zilnic „oferta” pentru copii, astfel încât aceștia să aibă posibilitatea să **aleagă** locul de învățare și joc, în funcție de disponibilitate și nevoi. Materialele care se vor regăsi zilnic în zonele / centrele / colțurile deschise nu trebuie să fie aleatorii, ci atent alese, în strânsă corelare cu tema săptămânii sau cu tema proiectului aflat în derulare. Pentru etapa jocurilor și a activităților alese desfășurate în curte, o atenție specială va fi acordată atât organizării și amenajării curții de joc, cât și siguranței pe care o oferă copiilor spațiul respectiv și dotările existente.

Tranziție: Se poate face printr-o poezie sau printr-un cântec.

C. Activități integrate sau pe discipline

Acestea sunt activitățile desfășurate cu copiii în cadrul unor proiecte planificate în funcție de temele mari propuse de curriculum, precum și de nivelul de vârstă și de nevoile și interesele copiilor din grupă. Acestea pot fi activități de sine stătătoare, respectiv pe discipline (activități de educare a limbajului, activități matematice, de cunoaștere a mediului, de educație pentru societate, de educație fizică, activități practice, educație muzicală sau activități artistico-plastice) sau pot fi activități integrate (cunoștințele din cadrul mai multor discipline pot fi îmbinate armonios pe durata unei zile întregi și, cu acest prilej, în activitatea integrată intră și jocurile și activitățile alese SAU cunoștințele interdisciplinare sunt focalizate pe anumite arii curriculare și durata activității integrate poate fi redusă și jocurile și activitățile alese se pot desfășura în afara acesteia).

D. Activități liber alese

În această etapă se vor desfășura jocuri de mișcare, jocuri cu text și cânt, jocuri de întrecere, vizite, plimbări, activități care au menirea de a relaxa și amuza copiii.

Portul tradițional – frumusețea diversității culturale (fotografii cu portul tradițional al diferitelor popoare, inclusiv al rromilor și al românilor; li se vor prezenta copiilor costume tradiționale reale, în mărime naturală; li se vor explica diferențele cel mai ușor de identificat; li se vor prezenta părțile componente ale fiecărui costum tradițional; copiii vor fi invitați să identifice cărui popor îi aparțin diferitele costume tradiționale, dar și părțile componente ale fiecărui costum tradițional; copiii vor avea ocazia să deseneze / modeleze oameni îmbrăcați în portul tradițional al diferitelor popoare. Se vor organiza concursuri cu premii și jocuri de rol cu copii îmbrăcați în diferite costume tradiționale);

Ziua steagurilor (li se vor prezenta copiilor fotografii cu steagurile diferitelor popoare, inclusiv al rromilor și al românilor; li se vor explica, sub formă de poveste, originile istorice ale câtorva steaguri, în special ale celor aparținând minorităților naționale din România: de ce s-au ales formele și culorile respective, precum și dispunerea culorilor; copiii vor fi invitați să identifice cărui popor îi aparține fiecare steag; copiii vor desena / modela steagurile diferitelor popoare; se vor face concursuri cu premii pentru cel mai bun desenator / cel mai frumos steag);

Ce mâncăm astăzi? Mâncarea tradițională a diferitelor popoare (li se vor prezenta copiilor fotografii cu mâncăruri tradiționale ale diferitelor popoare, inclusiv ale rromilor și ale românilor și li se va povesti ce conțin și cum se fac aceste mâncăruri; li se vor aduce, spre a le gusta, feluri de mâncare tradiționale specifice diferitelor popoare; li se vor explica diferențele cel mai ușor de identificat; copiii vor fi invitați să identifice, gustând, cărui popor îi aparțin diferite mâncăruri).

Cine este cel de lângă mine? Ce origini are? Care este istoria lui? Istoria minorităților naționale din România (în cazul rromilor se va pune accent pe originea indiană și vechiul nomadism – li se vor prezenta copiilor fotografii și / sau scurte filme documentare despre

India și se vor comenta cu copiii; se vor face audiții cu muzică indiană; li se va prezenta copiilor portul tradițional indian și, pornind de la acesta, copiii vor decupa, desena, colora și modela; se vor modela sau se vor confecționa, din hârtie colorată sau din materiale din natură, căruțe, cai, corturi – se va face un concurs pentru cea mai frumoasă căruță, cel mai frumos cort, cei mai frumoși cai; se va organiza un joc de rol pe tema nomadismului, de preferat în curtea grădiniței, în aer liber, refăcându-se, simbolic, traseul rromilor dinspre India spre Europa);

Obiceiuri și tradiții rrome (li se vor prezenta copiilor fotografii și / sau scurte filme documentare despre obiceiurile și tradițiile rromilor, ale majoritarilor și ale altor etniilocale și se vor comenta cu copiii; li se vor spune poveștile / legendele sărbătorilor rrome și ale sfinților celor mai dragi pentru rromi: *Sf. Maria* – sărbătoarea rromilor căldărari, *Sf. Andrei* – sărbătoarea rromilor ursari, *Paștele spoitoresc* etc.vezi calendarul evenimentelor rrome).

Meseriile tradiționale ale diferitelor popoare. Mai știm ce lucra bunicul? (li se vor prezenta copiilor fotografii cu meseriile tradiționale ale diferitelor popoare, inclusiv ale rromilor și ale românilor; li se vor prezenta unelte și obiecte realizate în cadrul diferitelor meșteșuguri; li se va explica ce se face cu fiecare unealtă în cadrul fiecărui meșteșug; li se va spune la ce folosesc diferitele obiecte realizate în cadrul diferitelor meșteșuguri; copiii vor fi invitați să identifice cărui popor și cărui meșteșug le aparțin diferite unelte tradiționale și să identifice la ce folosesc diferitele obiecte realizate în cadrul diferitelor meșteșuguri; copiii vor desena / modela unelte tradiționale și obiecte realizate în cadrul diferitelor meșteșuguri; se vor face concursuri cu premii pentru cel mai frumos obiect / cea mai frumoasă unealtă; se vor organiza jocuri de rol, în care copiii vor interpreta rolul unor meșteri tradiționali aparținând diferitelor popoare);

Locuri (așezări) – cunoașterea și compararea unor elemente arhitecturale specific caseilor din diferite zone etnografice, aparținând diferitelor etnii;

Jocuri specifice copiilor – copiii vor fi învățați jocuri specifice unor zone mai mult sau mai puțin cunoscute lor, în care trăiesc etnii diferite.

Jocuri didactice

- „*Meșterul*” – se formează echipe din copii rromi și nerromi care prezintă, în fața celorlalți copii, meseriile rromilor și nerromilor;
- „*Ce sunt eu*” – copilul este pus în situația să-și asume etnia și să sublinieze fiecare calitate a sa individuală și fiecare defect al său individual. Scopul este de a sublinia că, dincolo de apartenența la o etnie sau alta, avem calități și defecte comune.

Memorizări

- poezii din literatura rromă, română sau a altor etnii (exemplu: „*Ochii mamei*”, „*Dă, Doamne, doi sori sau trei!*”);
- poezii al căror conținut îndeamnă la prietenie, nondiscriminare, întrajutorare, egalitate, respectarea și valorizarea diversității.

Povești, povestiri, legende

- povești rrome (exemple: „Copilul care nu-i cuminte” - poveste ursărească, „Prejudicata”, „Strămoșul meu era om de vază!”, „Rromii, familia și femeia”, „De sărbători”, „Povestea viorii”) și ale altor etnii;
- povești, povestiri, legende al căror conținut îndeamnă la prietenie, nondiscriminare, întrajutorare, egalitate, respectarea și valorizarea diversității;
- vizionarea unor filme despre combaterea discriminării („O clasa divizată”), diversitate, rromi și alte etnii.

Convorbiri

- „Ce înseamnă să fii prieten”; „Așa DA, așa NU!”, convorbire pe baza unor exemple concrete întâlnite în comportamentul copiilor sau pe baza unor teme sugerate de educație.

Desen, pictură, modelaj

- confecționarea unor materiale pentru afișarea în sala de grupă: steagul rromilor, al românilor și al altor etnii / națiuni; costume tradiționale ale diferitelor etnii; se poate realiza o horă a copiilor de diferite culori (copii de diferite etnii, îmbrăcați în costumele lor tradiționale specifice, care se țin de mână etc.);
- copiii vor desena / modela unelte tradiționale și obiecte realizate în cadrul diferitelor meșteșuguri; se vor face concursuri cu premii pentru cel mai frumos obiect / cea mai frumoasă unealtă.

Cântece, jocuri cu text și cânt

Muzica popoarelor – audiții din muzica tradițională a diferitelor popoare, însoțite de explicații: cărui popor îi aparține fiecare tip de muzică; copiii vor învăța să cânte cântece tradiționale aparținând diferitelor popoare; copiii vor fi invitați să identifice cărui popor îi aparține fiecare cântec; se vor organiza concursuri cu premii pentru cel mai bun cântăreț; se vor organiza jocuri de rol cu copiii cântând la diferite instrumente muzicale tradiționale: tobițe, xilofon, maracase, castaniete și alte instrumente de percuție ușor de mînuite.

Activități practice și elemente de activitate casnică

- mame rrome și de alte etnii vor găti împreună cu copiii, **mâncăruri tradiționale** preparate în diferite zone, în cadrul diferitelor etnii, de Paște, Crăciun sau la alte sărbători sau vor veni cu ele deja pregătite, doar pentru a le prezenta și pentru ca cei mici să aibă ocazia să le guste;
- se vor organiza concursuri cu premii pentru cea mai bună mâncare / cel mai bun bucătar.

Educație fizică, dansuri populare, trasee aplicative

- exerciții de înviorare, dimineața, pe muzică tradițională rromani, românească și a altelor etnii;
- dansurile diferitelor popoare – li se vor prezenta copiilor casete video / CD-uri / DVD-uri cu dansuri tradiționale ale diferitelor popoare, explicându-li-se cărui popor îi aparține fiecare tip de dans; copiii vor fi învățați să danseze dansuri tradiționale ale

diferitelor popoare și vor fi invitați să identifice cărui popor îi aparține fiecare tip de dans; se vor organiza concursuri cu premii pentru cel mai bun dansator; se vor organiza jocuri de rol cu copiii dansând dansuri tradiționale ale diferitelor popoare.

Jocuri de rol

- meșteri tradiționali ai diferitelor etnii / popoare;
- bucătari tradiționali ai diferitelor etnii / popoare;
- familii de diferite etnii;
- familia mea – relații în familie.

Vizite

- se pot face vizite în diferite gospodării și familii de rromi, români, maghiari sau alte etnii specifice zonei;
- vizite în lăcașe de cult, muzee, expoziții cu lucrări ale artiștilor plastici aparținând diferitelor etnii, expoziții de artă / de fotografii cu teme din istoria și cultura rromilor, ale altor minorități naționale din România și ale diferitelor etnii / popoare ale lumii;
- vizite în diferite ateliere de lucru ale meșteșugarilor aparținători diferitelor etnii.

Serbări

- organizarea unor spectacole interculturale în care copiii să poarte costume tradiționale rrome (copiii români), românești (copiii rromi) și costume care să reprezinte diferite etnii, să colinde, să danseze și să prezinte meșteșuguri ale diferitelor etnii, fiecare reprezentând o etnie căreia nu-i aparține;
- organizarea unui eveniment, de pildă o prezentare de costume, în care să se regăsească diferite costume tradiționale rrome, românești și ale altor etnii, dar și costume din povești specifice unor minorități naționale.

Excursii - au ca obiectiv stabilirea unor relații de prietenie între copiii de diferite etnii, religii etc.

Alte acțiuni care se pot organiza la alegerea educatoarei

- sunt sărbătorite zile care au o importanță aparte pentru rromi: Ziua internațională a rromilor - 8 Aprilie, Ziua Dezrobirii - 20 februarie, Ziua căldărarilor 8 septembrie;
- sunt sărbătorite zile importante referitoare la conservarea mediului înconjurător conform UNESCO: „Ziua apei” – 22 martie, „Ziua Pământului” – 22 aprilie, „Ziua biodiversității” – 21 mai; „Ziua Mediului” – 6 iunie sau diverse zile „inventate” de educatoare cu scopul cunoașterii și apropierii copiilor: „Ziua prieteniei”, „Ziua ajutorului reciproc”, „Ziua culorilor calde”, „Ziua vorbelor frumoase”, „Ziua dărnicii”, „Ziua cunoașterii” etc.

IV.2 Educația interculturală la nivelul educației primare

Cadru general

Este important ca învățătorii să înțeleagă și să transmită elevilor faptul că dezvoltarea competenței interculturale este un proces care se desfășoară pe parcursul întregii vieți și că fiecare dintre noi putem dezvolta această competență în contexte diferite.

Cadrele didactice au responsabilitatea de se comporta într-un mod care reflectă principiile educației interculturale. De exemplu, dacă profesorul vorbește despre egalitate, dar elevii aparținând grupurile minoritare sunt puși mereu în ultima bancă și nu li se cere părerea niciodată, elevii vor primi mesaje contradictorii. La fel, să îi învățăm pe elevi ce sunt stereotipurile și cum să reacționeze atunci când sunt confrunțați cu stereotipuri și prejudecăți, dar să nu reacționăm atunci când auzim stereotipuri și prejudecăți transmite un mesaj incoerent.

Atunci când se discută despre un anumit grup cultural, dacă în clasă sunt elevi care se identifică cu grupul respectiv, este important ca aceștia să nu fie transformați în ambasadori ai grupului. Există tendința ca o persoană care aparține unui grup să fie considerată ca persoana de referință, însă persoana respectivă s-ar putea să nu aibă cunoștințele necesare despre grupul respectiv sau chiar să nu se identifice cu grupul respectiv sau pur și simplu să nu dorească să fie considerată ca o persoană de referință pentru acel grup. În plus, elevii sunt în proces de construire a identității și este important să nu li se impună o identitate din exterior, ci să poată ei singuri alege cu ceea ce doresc să se identifice. Pe de altă parte, dacă sunt în clasă elevi aparținând diferitelor grupuri culturale și doresc să prezinte informații despre culturile lor, este indicat să li se ofere șansa să facă acest lucru.

Pe cât posibil se recomandă realizarea unor activități în afara școlii sau cu participarea unor persoane din afara școlii – vizite la teatru, lăcașe de cult, organizații neguvernamentale etc.

Aceste activități îi ajută pe elevi să pună în context ceea ce învață în clasă și să obțină informații complementare.

O activitate de învățare interculturală bine gestionată îi motivează pe elevi să caute informații suplimentare și să participe la situații care îi ajută să își dezvolte competența interculturală.

De asemenea, profesorii trebuie să prevadă timp suficient după partea interactivă pentru o reflecție aprofundată, în cadrul căreia elevii să confrunte diferitele percepții, emoții și gânduri cu privire la tematica abordată și să conștientizeze elementele de competență dezvoltate.

Fiecare învățător poate construi pe baza programei școlare un parcurs pe care îl consideră potrivit pentru elevii cu care lucrează. Astfel, programa prevede că aceștia „își pot concentra atenția în mod diferit asupra activităților de învățare și asupra practicilor didactice. Diversitatea situațiilor concrete face posibilă și necesară o diversitate de soluții didactice. Din această perspectivă, propunerile programei nu trebuie privite ca rețetare inflexibile. În planul activității didactice, echilibrul între diferite abordări și moduri de lucru trebuie să fie rezultatul proiectării didactice personale și al cooperării cu elevii fiecărei clase în parte.”

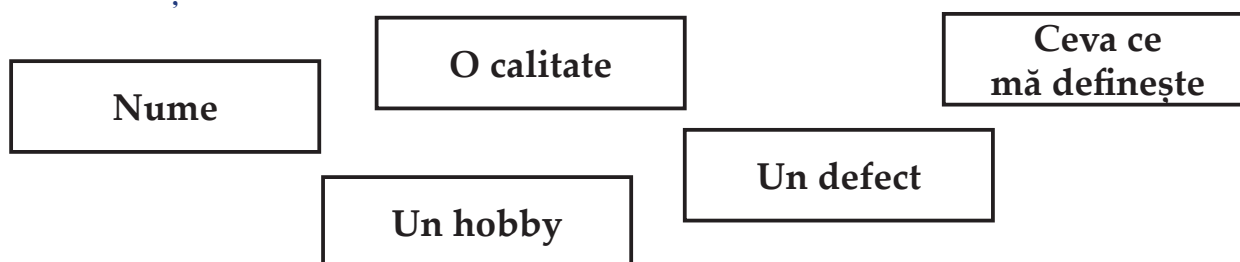
În cazul Educației interculturale, diferite aspecte pot influența structurarea planificării didactice, timpul alocat diferitelor teme și metodele alese pentru activitățile de învățare. Între acestea, pot fi menționate:

- Experiența anterioară în domeniu a elevilor;
- Compoziția clasei (dacă în clasă există elevi din familii ce aparțin minorităților naționale, sau din familii mixte, dacă există elevi migranți);
- Limba de predare, ce poate fi limba română sau o limbă a unei minorități;
- Compoziția comunității locale sau a regiunii.

Exemplificări de activități specifice educației interculturale

Această secțiune prezintă câteva exemple de activități educaționale ce pot fi adaptate și realizate la clasa

Joc: Nume și ceva ce mă caracterizează ...cu inițiala numelui

Joc de rol

Obiective:

- dezvoltarea empatiei;
- acceptarea punctelor de vedere alternative;

Ceea ce se prezintă în această activitate e mai mult o metodă, se poate folosi pentru un număr foarte mare de teme.

Exemplificăm:

Ideea activității este de a plasa elevii, în plan imaginar, în diferite situații ipotetice sau reale, în care să fie obligați să privească lucrurile și să acționeze din punctul altcuiva de vedere.

Se pot găsi multe variante de desfășurare a acestui tip de activitate, din care prezentăm aici două. Pornind de aici se pot face modificări și se pot crea noi variante de exerciții.

Varianta I

Se lucrează cu un număr de 5 – 7 elevi, restul clasei fiind observatori. După un anumit timp rolurile pot fi schimbate, fiind implicați și alți elevi din clasă. Acest lucru este indicat mai curând dacă v-ați rezervat mai mult de o oră pentru activitate.

Se dă o situație (reală sau imaginară din viața clasei sau chiar viața personală a elevilor), elevii participanți asumându-și fiecare rolul unei persoane implicate în respectiva situație. Discuțiile care vor urma vor fi purtate de fiecare participant din punct de vedere al persoanei pe care o reprezintă.

De exemplu, se prezintă situația unui elev care riscă să fie exmatriculat pentru că a bătut un coleg. În acest caz, pot exista rolurile: elevul «problemă», mama/tatăl acestuia, dirigintele, directorul școlii, elevul agresat, mama/tatăl elevului agresat. 6 elevi din clasă

își vor asuma aceste roluri, purtându-se o discuție între cele 6 personaje, pe tema situației create.

Varianta II

Se lucrează cu toată clasa, împărțită pe grupe de 5 – 6 persoane. Se lucrează tot pe o situație -problemă, aleasă de comun acord cu clasa, diferența față de prima variantă apărând în distribuirea rolurilor: fiecare grup din clasă va primi câte un "rol", având sarcina de a răspunde la câteva întrebări din punct de vedere al personajului respectiv: "Care este cauza apariției acestei probleme?", "Ce puteam eu să fac pentru a o preveni?", "Ce pot să fac acum pentru a rezolva problema?". Evident, pot fi găsite și alte întrebări, în funcție de situația aleasă. De exemplu, pentru aceeași situație-problemă prezentată în prima variantă, un grup va primi rolul elevului agresor, din punctul de vedere va trebui să răspundă la cele trei întrebări, alt grup, rolul dirigintelui, etc.

Discuțiile se vor axa pe diferențele care apar între punctele de vedere ale personajelor și pe motivele apariției acestor diferențe.

Sugestii pentru profesori:

- alegeți situațiile în colaborare cu clasa, astfel încât acestea să fie de interes pentru ei, discutarea lor fiind de asemenea utilă în rezolvarea unor probleme comune;
- nu împărțiți rolurile pe considerente care țin de disciplină, elocvența sau potrivire cu "personajul". Încercați să-i lăsați pe elevi să-și aleagă ei înșiși un rol;
- este posibil ca unii să își ia rolul foarte în serios, "ambalându-se" în discuții. Acesta este lucru pozitiv și nu este indicat să întrerupeți prea repede discuția sau să utilizați o ironie excesivă - s-ar putea să apară niște discuții interesante.
- oferiți șanse de participare și elevilor mai slabi sau cu probleme disciplinare. Un elev agresiv poate fi pus de exemplu în rolul celui agresat, al unui părinte al acestuia sau al părintelui agresorului. Aveți în vedere faptul că scopul este de a-i determina pe elevi să vadă lucrurile și din punctul altcuiva de vedere.

Joc: Planeta mea

Obiective:

- exprimarea unor nevoi, dorințe, aspirații personale, legate de mediu și stilul de viață;
- dezvoltarea creativității;

Fiecare elev va fi îndemnat să încerce să-și imagineze și să descrie o "planetă personală", respectiv o lume nouă, realizată după propriile preferințe, căreia să-i dea un nume, să o populeze și să o construiască astfel încât aceasta să reprezinte idealul său. În funcție de tema pe care dorim să o discutăm, instrucțiunile îl pot îndemna pe "creator" să pună accentul pe un anumit aspect. De exemplu, să descriem mai în amănunt viața de familie pe planeta X, cum sunt copiii, cum sunt relațiile între oameni, între profesori și elevi etc. "Planetele" fiecăruia vor fi apoi reprezentate grupului de elevi (fie într-un grup de 6-7 elevi, fie întregii clase).

Această descriere îl poate ajuta pe copil să-și exprime opiniile legate de diferite aspecte în mod indirect, cu o mult mai mare libertate decât în cazul unor întrebări sau discuții directe de tipul "Cum ai vrea tu să se poarte colegii cu tine?". Tocmai de aceea, este bine să lăsăm o cât mai mare libertate în imaginarea "planetei personale" și să evităm judecarea critică a descrierilor obținute.

Exercițiul poate fi util la orice vârstă, dar în special la clasele mici (II-IV), la care capacitatea de explicitare directă a nevoilor și aspirațiilor este mai redusă. La această vârstă putem cere copiilor să și illustreze grafic aspecte ale planetei, dacă timpul alocat este mai mare decât o oră.

Sugestii pentru cadre didactice:

- în multe cazuri, gradul și modul în care un copil își va pune imaginația la contribuție pentru a obține "planetele" cât mai complexe și mai interesante ține și de modul de prezentare inițială a exercițiului. Încercați să faceți o prezentare cât mai interesantă și incitantă, pentru a-i motiva pe copii să participe cu adevărat.
- o idee interesantă sau controversată care apare în prezentarea unui copil merită în general urmărită. De exemplu, cineva poate afirma: "Pe planeta mea nu se face școală!". În loc să desconsiderăm din start această afirmație, putem aprofunda discuția: "Hai-deți să ne imaginăm cum ar fi într-adevăr dacă nu s-ar face școală. Ce s-ar întâmpla?" etc.

Joc: Știu cum te simți

Obiective:

- analizarea și comunicarea sentimentelor produse de diverse situații de viață;
- empatizarea cu o altă persoană aflată într-o situație neplăcută;
- comunicarea de tip empatic, împărtășirea sentimentelor celui alt;

Fiecare elev își alege un partener, unul va fi ascultătorul, celălalt vorbitorul. Se alege o situație ipotetică din cele prezentate mai jos, dar nu neapărat acestea, iar "vorbitorul" trebuie să își imagineze că se află în acea situație și să-i povestească colegului cum se simte. După ce primul dintre ei discută situația ipotetică, ascultătorul trebuie să încerce să îi răspundă utilizând expresii cum ar fi: "văd că acest lucru te-a rănit", "simt că ești foarte mâniș față de această situație", "simt că...". Câteva perechi mai îndrăznețe vor fi rugate să joace rolurile în fața clasei, însă nu insistați dacă elevii găsesc acest lucru prea dificil.

Încercați să focalizați răspunsurile "ascultătorului" pe emoția pe care o simte cel ce se află în situația ipotetică modelând acest lucru cu unul dintre elevi. De multe ori când povestim cuiva despre o situație neplăcută nu ne așteptăm neapărat să ne ofere ceilalți soluții. Simțim doar nevoia să ne asculte cineva, să ne recunoască dreptul de a ne simți triști, mâniș, jenați, respinși. Atunci când cineva ne vorbește despre o suferință și noi îi dăm sfaturi, îi spunem că îi va trece cu timpul sau îi povestim cum și noi am trecut prin ceva similar și ne-a trecut, îi negăm emoția pe care o simte în acel moment și dreptul de a simți acea emoție. De aceea este util ca elevii să exerseze această "reflectare" a emoțiilor celui alt ca prim pas în înțelegerea și comunicarea cu alții.

Situații ipotetice:

1. ești învinovățit pentru ceva ce nu ai făcut;
2. tatăl tău a fost dat afară de la serviciu;
3. ești hărțuit pe coridorul școlii;
4. elevii râd de tine pentru că ai dat un răspuns greșit la o întrebare;
5. cel mai bun prieten se întâlnește cu fosta ta prietenă;
6. intri într-o clasă, te așezi și deodată observi că nu ești în clasa care trebuie;
7. fratele tău mai mic îți mângălește referatul în seara dinaintea zilei în care trebuie predat;

8. elevii au scris cu vopsea pe banca ta „esti țigan”
9. aflii că elevii din clasa ta merg la sfârșit de săptămână la film și tu n-ai fost invitat;
10. se aleg echipe pentru fotbal/basket și nici o echipă nu te vrea.

Sugestii pentru cadre didactice:

- puteți găsi și alte situații care se pretează poate mai bine la colectivul clasei cu care lucrați, situații în care elevii au dificultăți, nu știu cum să se comporte sau să reacționeze;
- dacă elevii pot găsi situații de acest gen din viața lor personală este cu atât mai bine;
- cereți elevilor din pereche să explice cum s-au simțit, cât de greu le-a fost să găsească cuvintele prin care să redea starea celuilalt, iar ascultătorului cum s-a simțit la remarcile vorbitorului.

Joc: Alege și povestește

Obiective:

- dezvoltarea capacității de exprimare a unor preocupări, sentimente, dorințe;
- dezvoltarea empatiei;

Pentru început este afișată în fața clasei o imagine (o fotografie) reprezentând un grup de copii sau tineri (în funcție de vârsta pe care o au participanții la exercițiu). Elevii sunt apoi îndemnați să aleagă fiecare câte un personaj din imagine, fără a da alte sugestii despre cum să facă alegerea. Este de așteptat oricum ca elevii să aleagă un personaj despre care au impresia că le este într-un fel asemănător, cu care au câte ceva în comun.

Chiar dacă observăm acest lucru, nu este indicat a-l face public: de multe ori alegerea după criteriul asemănării percepute nu este conștientă, acest fapt contribuind chiar la succesul exercițiului (exprimarea unor sentimente, nevoi, preocupări se poate face indirect, prin intermediul personajului).

După ce toți elevii au ales câte un personaj, fiecare are sarcina de a răspunde la câteva întrebări, din punctul de vedere al acestuia (întrebările pot fi schimbate, în funcție de ceea ce dorim să aflăm):

- ce simte personajul ales despre tine?
- ce îl/o preocupă?
- ce își dorește (de la școală, colegi, familie, etc.)?
- ce l-ar ajuta/ar ajuta-o?

După ce fiecare a răspuns pentru sine (de preferat în scris) la aceste întrebări, se discută cu întreg grupul rezultatele, comparându-se răspunsurile date de diferiți elevi pentru același personaj și analizându-se cauzele eventualelor diferențe apărute. De aici, în funcție de timpul disponibil, pot apărea și alte discuții, legate de valori personale, diferențe de caracter, personalitate, idealuri.

Sugestii pentru cadre didactice:

- este foarte bine și dacă utiliza și alt desen sau fotografie, cu condiția ca personajele din imagine să fie clar reprezentate (să nu fie foarte mici sau imaginea să fie voalată) și să fie suficient de variat, de diferite, încât participanții să aibă de unde alege.
- pe cât posibil, nu sugerați direct elevilor ce personaj din imagine să aleagă. Dacă observați totuși că există personaje esențiale (cu caracteristici care credeți că merită

discutate) care nu sunt alese, puteți sugera alegerea lor adresându-vă clasei întregi, nu unui anume elev.

- explicați elevilor că pentru reușita exercițiului este necesar să reușească să intre în pielea personajului cât mai bine, de exemplu ca un actor într-un film.
- discuțiile din finalul exercițiului și explicarea scopului (obiectivelor) acestuia sunt deosebit de importante (scopul poate fi identificat și de către elevi, mai ales dacă aceștia nu sunt total străini față de acest tip de activitate).

Joc: Legaturi

Obiective:

- intercunoaștere, comunicare;
- sudarea colectivului;

Activitatea se desfășoară cel mai bine în aer liber (dacă nu aveți această posibilitate se poate și în interior, cu condiția să existe însă suficient spațiu pentru ca toți elevii clasei să stea în picioare în cerc). Exercițiul are rolul de a îmbina relaxarea cu o activitate utilă de îmbunătățire a relațiilor în cadrul clasei.

Copii stau în cerc, în picioare (cercul să fie suficient de larg încât niciunul să nu stea în spate). Profesorul dă unui copil ghemul de sfoară, instrucția fiind următoarea: să țină un capăt al sforii, după care să arunce ghemul unui coleg/colege, spunând înainte de a arunca ghemul numele și o calitate a acestui coleg/colege, sau un motiv pentru care îl/o simpatizează. La rândul său, colegul care a primit ghemul va ține bine de sfoară astfel încât să fie întinsă de la primul coleg la el, aruncând apoi ghemul mai departe, după regulile mai sus amintite. În final toți copiii din clasă se vor ține de sfoară, aceasta formând o „pânză de păianjen” în mijlocul cercului.

După această etapă urmează partea de discuții și interpretări. Se poate sugera, de exemplu, că sfoara reprezintă legăturile care există într-un colectiv, în clasa respectivă. Dacă cineva nu s-ar mai ține de sfoară, pânza nu ar mai fi completă - deci fiecare are un rol și este important în viața clasei. Profesorul poate tăia apoi cu o forfecuță „pânza de păianjen” în unul sau în două locuri, explicând copiilor că uneori sunt prietenii care se rup, dar că acestea pot fi refăcute, „înnodate”, devenind și mai puternice (pentru a arăta această idee, se leagă capetele de sfoara taiate anterior, astfel încât legătura va fi mai strânsă).

Discuțiile și interpretarea pot fi diferite, în funcție de specificul fiecărei clase, bazat pe o activitate ludică, relaxantă și pe o exprimare concretă a unor lucruri destul de abstracte pentru un copil (prietenie, colegialitate, colectiv) exercițiul poate fi deosebit de util, mai ales la clasele mai mici.

Sugestii pentru cadre didactice:

- asigurați-vă că sfoara pe care doriți să o utilizați este suficient de lungă pentru a ajunge la toți copiii clasei și suficient de rezistentă pentru a nu putea fi ruptă de aceștia;
- ținând cont că primul copil, cel care începe jocul, nu va mai primi ghemul de la un alt coleg, spuneți -i dumneavoastră o calitate pentru a nu-l lăsa pe din afară. Puteți alege pentru început un copil pe care nu ați avut până acum ocazia să îl lăudați în fața clasei, având astfel o posibilitate de a-l câștiga.

Joc: Picasso

Obiective:

- conștientizarea diferențelor interindividuale;
- acceptarea modurilor diferite de a privi lucrurile;

Învățătorul desenează pe tablă sau pe o foaie mare de hârtie o figură abstractă, de exemplu dintr-o linie ondulată închisă.

Fiecare copil are sarcina de a se gândi la cât mai multe lucruri pe care le vede reprezentate în desenul respectiv. Toate aceste lucruri, în afară de cele care se repetă, vor fi notate pe tablă (desfașurarea exercițiului aduce într-un fel cu metoda brainstormingului).

Discuțiile ulterioare exercițiului se bazează pe ideea de diversitate, de valorizare a diferențelor interindividuale.

Joc: Povestea noastră

Obiective

- autocunoaștere, autoprezentare;
- colaborare în cadrul grupului, integrare în grup;

Fiecare copil primește un bilețel pe care va desena un obiect, un loc sau o imagine care să îl caracterizeze, să îl reprezinte. După acordarea a câtorva minute pentru gândire și desen, fiecare va arăta clasei desenul, explicând în același timp de ce a ales respectiva imagine, ce semnificație are pentru el.

Copii vor fi apoi împărțiți pe grupe cât mai eterogene (4-5 grupe, în funcție de numărul copiilor din clasă), fiecare grupă primind apoi sarcina de a compune o poveste în care să apară toate simbolurile membrilor.

Exercițiul va fi urmat de discuții, în care se analizează rolul activităților parcurse.

Sugestii pentru profesori:

- ideea de bază care se poate desprinde din discuțiile ulterioare exercițiului este aceea de dihotomie individualitate/colectivitate. Se intenționează ca elevii să conștientizeze faptul că, deși fiecare este deosebit, diferit (simbolurile alese sunt diferite), toți se încadrează și trăiesc într-o colectivitate, societate - începând cu familia, prietenii, colegii și așa mai departe. Astfel personalitatea fiecăruia poate fi valorificată, contribuind la sporirea diversității. Utilizând un limbaj adecvat vârstei copiilor se poate pune o întrebare de genul: „Dacă ați fi ales cu toții același simbol, de exemplu un copac, ar mai fi ieșit o poveste așa de interesantă? Ce concluzie putem trage de aici?”
- pentru a spori diversitatea, instrucția inițială poate include sugestia că fiecare să aleagă un simbol deosebit, cât se poate de particular, pentru propria persoană.

Visul

Toată lumea stă în cerc și fiecare trebuie să se prezinte, oferind date despre originea și aspirațiile lui de viață.

Ce este succesul / fericirea pentru tine?

Fiecare scrie pe un bilet, apoi ies și prezintă.

Cine ești tu?

Fiecare scrie pe un bilet, apoi ies și prezintă, apoi se grupează aleatoriu și li se spune că trebuie să formeze un guvern – roluri pentru fiecare, de ce aceste roluri etc.

Cine ai vrea să fii?

Fiecare scrie pe un bilet, apoi ies și prezintă.

Cum vei fi peste 5 ani? Dar peste 10 ani? Dar la bătrânețe?

Fiecare scrie pe un bilet, apoi ies și prezintă.

Bune și rele despre mine. Argumente pentru ambele categorii.

Fiecare scrie pe un bilet, apoi ies și prezintă.

Cine te iubea mai mult în familie și de ce?

Fiecare scrie pe un bilet, apoi ies și prezintă.

Cine nu te prea avea la inimă în familie și de ce?

Fiecare scrie pe un bilet, apoi ies și prezintă.

Cine te iubea mai mult la școală și de ce?

Fiecare scrie pe un bilet, apoi ies și prezintă.

Cine nu te prea avea la inimă la școală și de ce?

Fiecare scrie pe un bilet, apoi ies și prezintă.

Prezintă-ți cel mai bun prieten.

Fiecare scrie pe un bilet, apoi ies și prezintă.

Prezintă-ți cel mai mare dușman.

Fiecare scrie pe un bilet, apoi ies și prezintă.

Grădinița / școala ideală.

Fiecare scrie pe un bilet, apoi ies și prezintă.

Familia ideală.

Fiecare scrie pe un bilet, apoi ies și prezintă.

Joc: Etichetarea

Fiecare copil trage un bilet cu unul dintre aceste denumiri și vine în fața celorlalți copii încercând să se comporte conform denumirii din biletul tras, iar ceilalți copii trebuie să ghicească denumirea. Se comentează etichetarea.

II. Copiii îi lipesc pe frunte copilului selectat un bilet cu una dintre denumiri, fără ca acesta să știe despre ce denumire este vorba, apoi copiii se poartă cu el conform denumirii lipite pe fruntea lui. Copilul ales trebuie să ghicească denumirea. Se comentează etichetarea.

Leneș
Lider
Deștept
Prost
Ghiduș
Gură-spartă
Certăreț

Joc: Outsider game/Integrare în grup

Descriere: Se formeaza 2 grupe in 2 cercuri. Membrii echipelor hotarasc daca primesc sau nu la ei in grup urmatoarele persoane: musulman, pistruiat, cu ochelari, balbait, chinez, personaj urat. Noi vom ajuta prin intrebari (ai dori sa locuiasca langa tine, ai vrea sa te joci cu el, ti-ar placea sa stea cu tine in banca etc). Fiecare grup va avea pareri diferite, unul este mai tolerant si celalalt deloc. Elevii vor argument de ce au primit o anumita persoana si de ce nu.

Joc: Țara imaginară

Resurse: flipchart, carioca colorate

Descriere: Se formeaza echipe de cate 7 elevi.

Elevii trebuie sa descopere o tara noua, sa aleaga un nume, legile si regulile din tara respective, sa atribuie sarcini pentru fiecare cetatean, sa se gandeasca la institutiile necesare si piata de desfacere in tara lor. Apoi vor avea de desenat un steag, un symbol al tarii lor.

Fișa: Să ne cunoaștem

Desenează două lucruri importante pentru tine! Explică, verbal sau în scris, motivele pentru care ele ocupă un loc deosebit în viața ta!

- Cum te pot ajuta aceste două „lucruri” la școală, în comunitate, în viață?
- Le cunoaște cineva sau acum ai vorbit prima dată despre ele?
- Pot fi două resurse pentru integrarea în școală și planul de acțiune personal împotriva absenteismului și abandonului?
- Ce aspecte legate de faptul că aparții unei anumite categorii sunt prezente în fișa ta de lucru?

1. Se arunca mingea la o persoana necunoscuta si spune numele in timp ce arunca mingea.
2. Se face o tura de nume
3. Se reia jocul, introducandu-se treptat o a doua si apoi o a trei mingea.
4. Participantii trebuie sa arunce mingea mereu la aceeasi persoana.

Fișa: Calitățile mele

Desenați o stea și în fiecare colț ale acesteia identificați câte o calitate a propriei persoane, pe care știți că o aveți (de exemplu: harnic, blând, comunicativ, sincer etc.). Dacă întâmpinați dificultăți discutați cu colegul/colega de bancă, apoi scrieți ceea ce ați găsit împreună.

- Cum v-a fost să găsiți propriile calități?
- Ce sunt, în opinia voastră calitățile?
- La ce vă ajută identificarea acestora?
- Cum a fost să lucrați împreună cu colegul/ colega de bancă despre propriile calități?

- Nu te mai compara cu alți oameni
- Nu te mai desconsidera

- Începe să te “construiești”
- Acceptă toate complimentele ce ți se fac cu un simplu “mulțumesc”
- Informează-te în legătură cu respectul de sine din cărți, mass-media, workshop-uri
- Fă o listă cu ultimele tale succese
- Dăruiește mai mult celor din jur
- Implică-te în sarcini și activități care îți fac plăcere
- Fii sinceră cu tine! Trăiește-ți propria viață și nu viața impusă de alții, sau viața altora
- Acționează!

RESPECTUL

- Ce este respectul?
- Cum se manifestă?
- Ce este respectul de sine?
- Ce este respectul față de alții?

...pe grupe

- A. Cum manifest respect față de sine?
- B. Cum manifest respect față de alții?

(Comportament, limbaj verbal, nonverbal, atitudine etc.)

10 min. concepere, 5 min. prezentare

Respectul de sine = a avea grija de propria-ți persoana din punct de vedere fizic, psihic, social.

Implică practicarea unor obiceiuri (hobby) sănătoase, cum ar fi:

- a mânca sănătos
- a face sport regulat
- a-ți exprima sincer gândurile și sentimentele
- a practica activități plăcute
- a petrece timp singur/singură
- a petrece timp cu prietenii

Respectul față de alții

Acțiunile care arată respect față de alții includ:

- a asculta cu atenție
- a nu întrerupe
- a discuta despre probleme
- a fi sincer în legatură cu gândurile și sentimentele tale
- a folosi tehnici de comunicare asertivă (contact vizual direct)
- mesaje de genul: eu cred... în loc de «TU ești/TU faci...»

Respect vs. Stima de sine

Respectul poate fi: cerut celorlalți, impus, aparat, în funcție de prezența stimei de sine și a unei educații care să asigure o adaptare la mediul exterior.

Respectul este ceva care ține mai mult de comportamentul vizibil în exterior și de anumite decizii de care o persoană trebuie să țină cont, mai mult decât stima de sine, care este mai degrabă o stare.

Fișa: Suntem diferiți, dar egali? O soluție: prietenia

Copiii de vârstă voastră din SUA au spus următoarele despre prietenie, prieteni/prietenice. („Supă de pui pentru suflet de copil”, Jack Canfield, 2001)

Voi ce credeți despre prietenie, prieteni/prietenice?

- a. „Prietenia face ca bucuria să fie mai mare și tristețea mai mică.”
  - b. „Un prieten, e cineva care se ține de cuvânt, spune adevărul și râde împreună cu tine.”
  - c. „Un prieten vine și te aclamă atunci când ai meci.”
  - d. „O prietenă îți va spune mereu că arăți grozav, chiar atunci când nu-i așa!”
-
- a. „O prietenă nu te lasă niciodată la greu!”
  - b. „Un prieten rămâne cu tine la școală când dai de bucluc, ca să te ajute să scrii 250 de propoziții.”
  - c. „O prietenă nu spune nimănui secretele pe care promite să nu le spună.”
  - d. „Un prieten te ajută să-ți faci noi prieteni.”
-
- a. „Un prieten te încurajează să-ți îndeplinești visurile.”
  - b. „O prietenă nu dă niciodată vina pe tine!”
  - c. „Un prieten îți dă ultima bucățică din prăjitura lui.”
  - d. „Un prieten va râde de glumele tale chiar dacă nu sunt grozave.”

2. Ce este prietenia? Ce este un prieten/ o prietenă?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Ce simți când câștigi un prieten/ o prietenă? Dați exemple!

.....

.....

.....

.....

.....

4. Ce simți când pierzi un prieten/ o prietenă? Dați exemple!

.....

.....

.....

.....

.....

5. De ce este important să învățăm să fim prieteni buni?

.....
.....
.....
.....
.....

De ce avem nevoie de relații de prietenie?

- Pentru sănătatea psihică și fizică.
- Pentru că suntem ființe sociale.
- Pentru că trăim împreună, muncim împreună și ne jucăm împreună.
- Pentru siguranța noastră, pentru confortul nostru.
- Pentru a ne maturiza.
- Pentru a ne îndeplini scopurile, obiectivele.
- Pentru a ne simți integrați.
- ...Tu ce crezi?

Completați, în spațiile punctate, aspecte care se referă la prietenul tău/ prietena ta.

Prietenul meu/ prietena mea (prenumele sau numele de (răsfăț))...

El/Ea este...

El/Ea aș vrea să fie...

Nu aș vrea niciodată să fie...

Pasiunile comune sunt...

Culoarea preferată este...

Ne-am cunoscut...

Data...

Locul...

Alte persoane prezente...

Un cuvânt pentru prietenia noastră este...

Cea mai frumoasă amintire...

Ne-am certat, pentru că...

Ne-am împăcat, pentru că...

Motto-ul nostru este...

Povestiți cum v-ați împrietenit, cum ați vrea să evolueze prietenia voastră și care sunt valorile pe care se bazează prietenia dintre voi!

.....
.....
.....

Fișa: Sunt rrom/rromă, îmi cunosc și-mi respect etnia?

Completați casetele de mai jos, cu răspunsuri succinte, așa cum le știi din propria experiență de viață. Dacă dorești să afli mai multe detalii, întreabă membrii familiei (părinți, bunici, frați, surori, vecini, etc.), învățătoarea, directoarea școlii în care înveți, mediatorul. Realizați în clasă, în echipă, o broșură, cu informații despre etnia rromă.

1. Ce știi despre etnia rromă?	2. Ce obiceiuri/ tradiții cunoști?
3. Cântă un cântec popular specific etniei rrome?	4. Prezintă o rețetă de mâncare gătită de etnia rromă.
5. Enumeră meserii practicate de etnia rromă.	6. Ce proverbe cunoști despre etnia rromă, dar care, pot fi, de fapt, mituri? Demontează-le prin argumente!
7. Spune 10 cuvinte uzuale pe care le utilizezi din limba rromani.	8. Dansează un dans de origine rromă!
9. Ce produse există în comerț, inspirate din obiceiurile și tradițiile etniei rrome?	10. Comentează în 3 propoziții, dacă îți respecti etnia de apartenență, respectiv etnia rromă.

Investigați și redactați, pe scurt, povestea de succes a unei personalități de etnie rromă din orice domeniu.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Fișa: Eu, când voi fi mare!

Desenați-vă chipul/ fața așa cum vă imaginați că veți fi, atunci când veți fi adulți, veți fi crescut, de exemplu, peste 10- 20 de ani. Puteți modifica ceea ce ați primit desenat pe fișa de lucru. Afișați toate desenele cu voi, atunci când veți fi mari și realizați un tur de prezentare în fața colegilor. Nu uitați să analizați următoarele aspecte:

- Ce statut social aveți?
- Ce meserie practicați?
- Ce fel de familie ați întemeiat? Câți copii aveți?
- Ce relații sociale aveți în comunitate, cu vecinii?
- Ce vis v-ați îndeplinit?
- Ce calități aveți?
- Ce țări ați vizitat și ce obiective turistice importante ați "vizionat"?
- Ce succese ați avut?
- Ce prieteni aveți? Cum "vă împăcați" cu propria viață?

Fișa: "Fântâna"

„Și mergând ea mai departe, numai iaca ce vede o fântână mîlită și părăsită. Fântâna atunci zice:
- Fată frumoasă și harnică, îngrijește-mă, că ți-oi prinde și eu bine vreodată. Fata curăță fântâna și-o îngrijește foarte bine, apoi o lasă și-și caută de drum... Când, mai încolo, numai iaca fântâna îngrijită de dânsa era plină până-n gură cu apă limpede cum îi lacrima, dulce și rece cum îi gheața...” (Fata babei și fata moșneagului, Ion Creangă)

Imaginați-vă că vă întâlniți cu o fântână. Priviți apa limpede, curată și rece, tocmai bună de băut și vă vedeți oglindit în ea. Ce spuneți despre voi? Cine sunteți? Cum vă caracterizați? Realizați un eseu de numai 5 rânduri.

.....

.....

.....

.....

.....

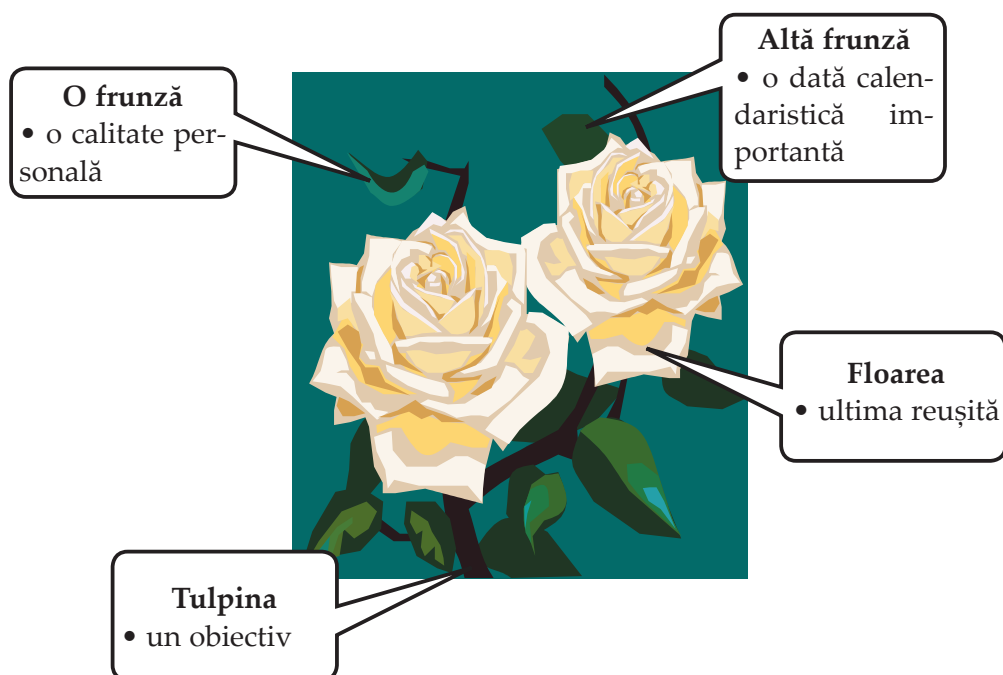

Fișa: Floarea

Decupați elementele unei flori, apoi lipiți-le pe o coală albă de hârtie sau într-o vază. Prezentați colegilor/ colegelor ceea ce ați completat, conform sarcinilor de mai jos.

- O frunză: o calitate personală
- Altă frunză: o dată calendaristică importantă
- Tulpina: un obiectiv
- Floarea: ultima reușită
- Rădăcina: o prejudecată/ un stereotip despre români, despre etnia rromă sau un aspect pozitiv care se spune despre români, despre etnia rromă.

Fișa: Comunicăm eficient?

Alegeți un punct tare și un punct slab al personalității voastre. Imaginați-vă că se află față în față și stau de vorbă. Ce comunică unul cu celălalt? Scrieți un scurt dialog între cele două aspecte precizate anterior. Dacă vă este greu să scrieți, realizați mai întâi un joc de rol, care va fi transpus ulterior în text, în cadrul unei echipe.

UN PUNCT TARE

UN PUNCT SLAB

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Regulile unei comunicări eficiente în clasa

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 6.....
- 7.....
- 8.....
- 9.....
- 10.....

Fișa: Învățăm să rezolvăm conflicte?

Creați portretul persoanei care „naște” conflicte/ portretul persoanei care rezolvă conflicte, prin cuvinte!

Persoana conflictuală	Persoana non-conflictuală

Reprezentați printr-un desen sau colaj următoarea afirmație: „Un conflict poate fi o situație de învățare sau de progres”.

Decalogul comunicării

sau

10 principii ale comunicării eficiente

(A. Băban, 2001)

1. Nu poți să nu comunici.
2. Comunicarea presupune cunoaștere și stimă de sine.
3. Comunicarea presupune cunoașterea nevoilor, intereselor și valorilor celuilalt.
4. Comunicarea presupune mesaje verbale și non-verbale.
5. Comunicarea presupune exprimarea emoțiilor.
6. Comunicarea presupune a oferi și a primi feed-back.
7. Comunicarea este conștientizarea stadiilor unei relații.
8. Comunicarea presupune ascultare activă.
9. Conflictele sunt naturale în comunicare.
10. Comunicarea este asumarea rezolvării conflictelor.

Povestiți o situație de viață din familie, din grupul de prieteni sau de la școală prin care să relatați cum ați rezolvat un conflict. Scrieți pe tablă/ flipchart metodele folosite pentru „a anihila” conflictele pe care le-ați trăit.

.....

.....

.....

.....

Fișa: Fără discriminare

Comentați imaginea de mai jos, apoi identificați notele definitorii ale discriminării. Ce credeți că este discriminarea? Realizați un colaj (reviste, ziare, materiale textile), în echipă, intitulat „STOP, Discriminarea!”. Cunoaște înainte să judeci!

Ce părere aveți? „Discriminarea este flagelul mileniului” (Nelson Mandela) Discriminarea romilor se învață acasă. Cum comentați următoarele știri apărute în ziare (*www.agenda.ro*, 2008)

„Două fetițe gemene au fost nevoite să renunțe la școală pe care o frecventau din cauza colegilor italieni. Fetițele ajungeau acasă plângând, pentru că erau agresate. Astfel ele erau discriminate.

„La nivel mondial, unu din șapte oameni suferă de foame, această libertate depinde tratarea sărăciei, ca pe una dintre cele mai serioase aspecte ale drepturilor oamenilor din timpurile noastre.”

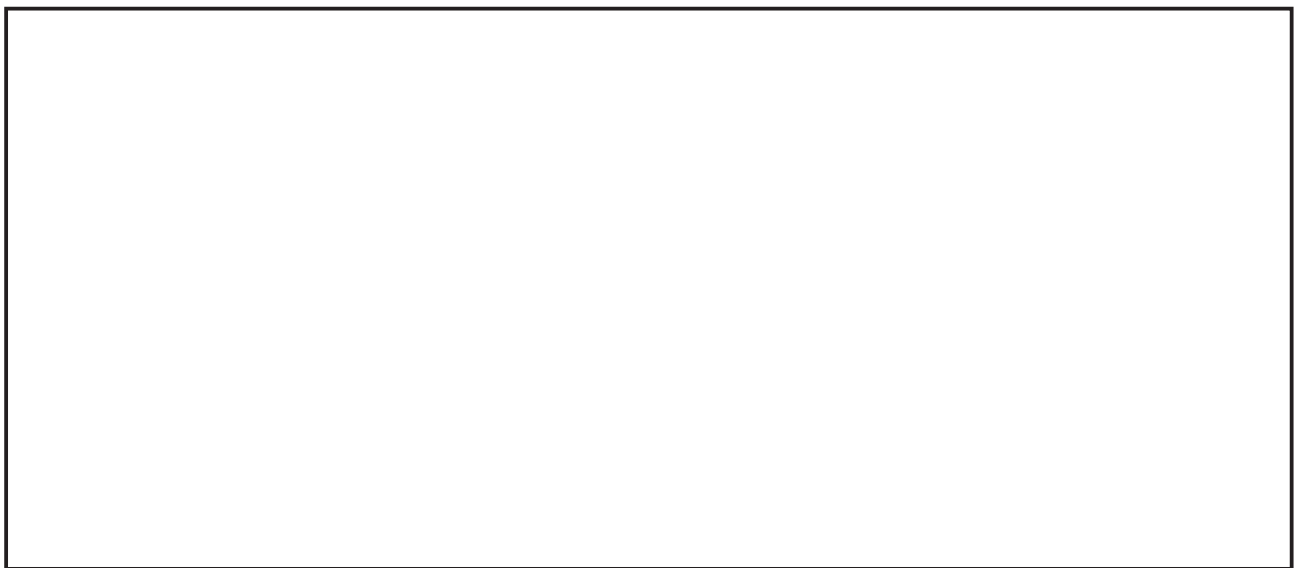
„Un fenomen cronic și regretabil este acela a neparticipării minoritarilor în sistemul formal de educație. Aceasta este o realitate neglijată. Cauzele acestui fapt sunt pe cât de numeroase, pe atât de complexe. Marginalizarea, excluderea, sărăcia gravă, discriminarea, reprezintă atributele dominante care caracterizează comunitățile de minorități.”

Deși negată adeseori, discriminarea împotriva romilor este dureros de reală. Discriminarea se face simțită în cotidianul romilor și devine un obstacol în calea integrării lor în societate, atât la nivel european, cât și național. O dată conștientizată această situație de fapt, o întrebare survine: cui îi revine responsabilitatea de a găsi soluții?

Situația romilor din România reflectă și chiar accentuează problemele cu care această minoritate se confruntă în ansamblul spațiului european: sărăcie, lipsa educației, șomaj, sănătate precară. Astfel, potrivit Băncii Mondiale, în jur de 66% dintre romii din România trăiesc cu mai puțin de 4,30\$ pe zi, în timp ce 21% trăiesc cu mai puțin de 2,15\$ pe zi. De asemenea, rata șomajului în rândul romilor este cu 26 puncte procentuale mai mare decât media masculină, iar angajații romi au venituri cu 55% mai mici decât populația majoritară. În privința educației, înscrierea copiilor romi în școli continuă să fie mai mică decât media națională. De exemplu, la nivelul învățământului secundar, 79% dintre tinerii români cu vârste cuprinse între 15 și 18 ani studiază, în timp ce doar 36% dintre romii din aceeași categorie de vârstă urmează un program educațional. În ceea ce privește atitudinea populației, percepțiile majorității asupra acestei minorități sunt impregnate de stereotipuri precum violența, criminalitatea, lipsa interesului pentru educație: 72% cred că majoritatea romilor încalcă legea, iar 20% consideră că este necesară interzicerea accesului romilor în anumite magazine sau cafenele.

În observațiile sale finale adresate României, Comitetul pentru Eliminarea Discriminării Rasiale (CEDR) face frecvent referire la minoritatea romă și punctează câteva dintre principalele probleme cu care aceasta se confruntă: romii continuă să fie victime ale stereotipurilor rasiste și discriminării în materie de acces și calitate a învățământului, acces la slujbe, la locuințe, la serviciile de sănătate etc., precum și victime ale abuzului de autoritate din partea poliției și a forțelor de ordine. CEDR recomandă așadar statului român „să vegheze la aplicarea legislației existente și a altor măsuri care interzic discriminarea romilor”, să faciliteze și să garanteze accesul acestora la diferitele servicii și să furnizeze date „precise și fiabile” asupra situației reale a romilor și a efectelor concrete ale legislației și politicilor adoptate. (www.europuls.ro, 2011)

Tu când te-ai simțit/ simți discriminat(ă)? Scrie povestea ta!

Fișa: Cei de lângă noi

Analizați, în echipă, cele patru studii de caz, în ceea ce privește situația conflictuală a discriminării. Proiectați îmbunătățirea comunicării acestora, printr-un plan de acțiune concret. Discutați și cu părinții, apoi solicitați acestora să semneze.

• Emel

Emel este o fetiță turcoaică cu ochii migdalați și părul negru strălucitor și sănătos. Pasiunile ei sunt dansul și patinajul. De curând, a împlinit 9 ani și a primit o eșarfă roșie de prins la mijloc, ce îi înfrumusețează mișcarea în dans. Locuiește într-un cartier frumos din Constanța. Lângă casa ei, are vecini turci, tătari, greci, dar și români. Atunci când iese afară se joacă cu cei de aceeași etnie, care par să o înțeleagă mai bine, știindu-i familia și obiceiurile. De ceva vreme suferă că la școală unii colegi și-au sărbătorit ziua de naștere și nu au invitat-o, spunându-i că este turcoaică.

Ce credeți că a gândit Emel în momentul în care nu a fost invitată de colegi?

• Istvan

Istvan are 12 ani și este ungar. Este un bun sportiv, ce a obținut mai multe medalii la atletism. Recent s-a mutat la o școală din orașul Târgoviște. Ar dori să povestească de succesele lui, dar de multe ori se simte stânjenit, deoarece nu știe prea bine românește. Copiii râd de el și îl imită. Pe zi ce trece simte că este tratat altfel de noii colegi și a început din ce în ce mai mult să fie singur. Pasiunea pentru sport nu mai este suficientă pentru a fi bucuros și împlinit. Părinții îl văd deseori trist și fără prieteni.

Închipuți-vă cum ar trebui să reacționeze Istvan față de colegii lui de clasă ?

• Rada

Rada este în clasa I la o școală din cartierul Ferentari, București. Face parte dintr-o familie de rromi cu mulți frați. Părinții ei de multe ori nu au avut bani să îi cumpere lucruri pe care și le-ar fi dorit. Vine la școală îmbrăcată modest. Stă singură în bancă pentru că nu a vrut nimeni să stea alături de ea. Cu toate acestea, colegii ei nu o chemă să participe la jocurile lor și de multe ori evită să colaboreze cu ea în echipă la diferite activități. Doamna învățătoare a remarcat-o în pauze că desenează foarte frumos. Pe foaie, se desena pe ea, la joacă, înconjurată de mulți copii. Lucrările ei au fost afișate la panoul de expoziție al clasei.

Ce credeți că a determinat-o pe Rada să deseneze mulți copii împreună cu ea?

• David

David este un băiețel firav de 10 ani, are părul ca focul și pistrui ce îi acoperă nasul și obraji. El este evreu și de la bunicul său a moștenit talentul de a cânta foarte frumos. La un concurs interșcolar a fost remarcat de cei din juriu și a fost sfătuit să urmeze o școală de muzică. De multe ori a venit acasă supărat, spunându-le părinților că i se spune „roșcovanul pistruiat”. Când copiii îl strigă și îl poreclesc, îi vine să plângă. Acum i se pare că toată lumea se uită numai la părul și pistruii lui.

Cum credeți că se va purta David de acum în acolo cu colegii?

Dacă eu aș fi în „situația ta”, aș fi simțit, aș fi gândit, m-aș fi comportat...!

Situația lui Emel

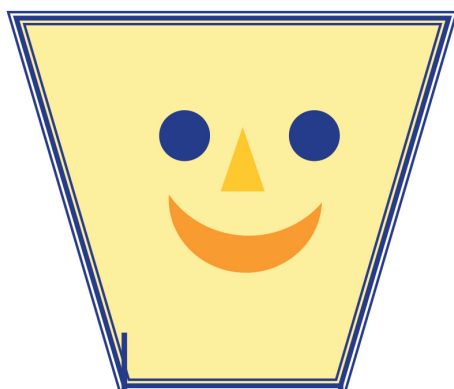

Situația Radei

Situația lui Istvan

Situația lui David

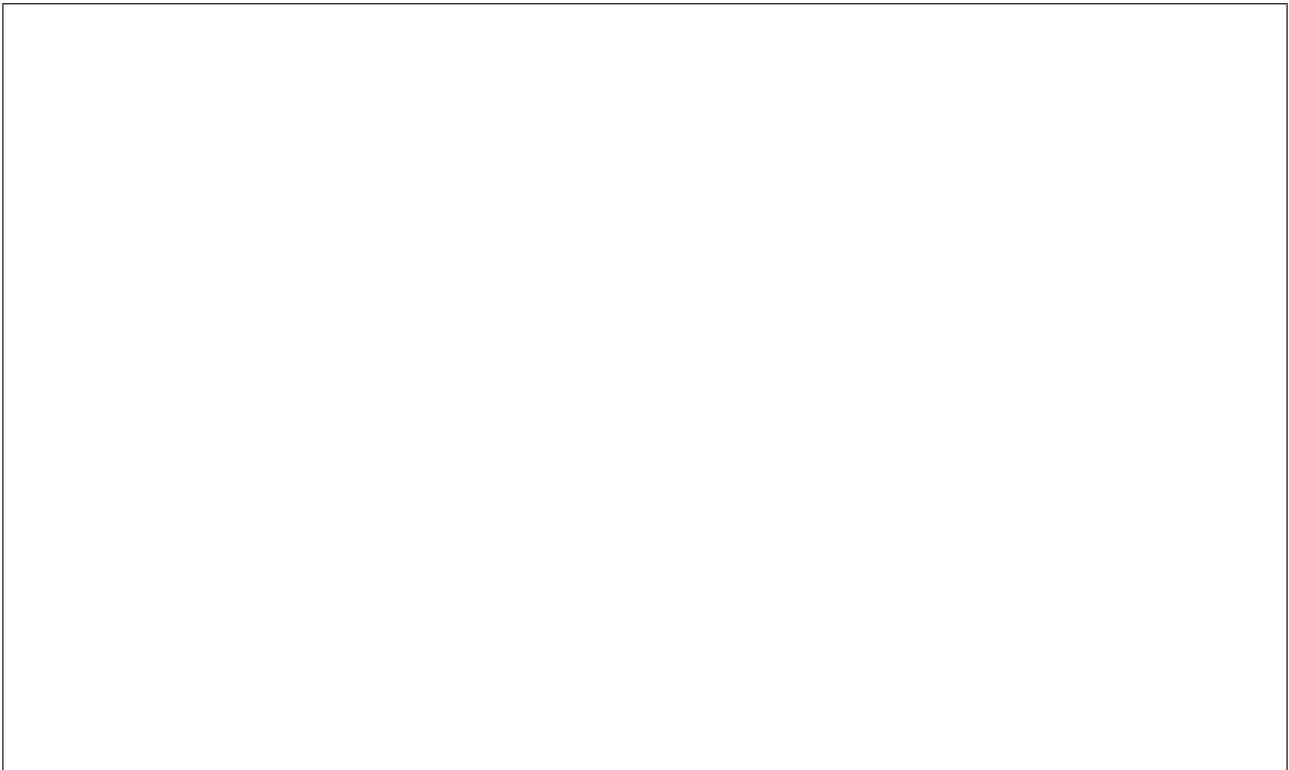
Semnătura
părintelui

Fișa: Educația, temelie pentru viitor

Creați un poster (individual, în echipă) în care să evidențiați rolul educației, al școlii pentru viitorul vostru. Cu ce vă ajută educația?

Imaginați-vă un joc de rol, în care poți să stai de vorbă, pe iarbă, la umbra unui copac, cu un personaj care, spre uimirea ta, se numește EDUCAȚIA. Ce l-ai întreba pe acest personaj? Ce te-ar întreba educația pe tine?

.....
.....
.....

Scrieți un eseu cu titlul „Educația și viitorul meu”.

.....
.....
.....
.....
.....

Răspundeți la întrebarea: „De ce am nevoie de educație?”

- ...
- ...
- ...
- ...
- ...
- ...

Fișa: Lucrăm împreună mereu!

Listați toate cuvintele și expresiile pe care le gândiți atunci când auziți cuvântul „echipă”. Analizați grupul și echipa. Care sunt asemănările și deosebirile?

.....

.....

.....

Găsiți alte metafore din viața de zi cu zi, care să ajute la definirea echipei. Realizați un eseu de 5 minute!

.....

.....

Comentați textul de mai jos „Lucrul în echipă”!

Patru persoane, pe care le vom numi TOATĂ LUMEA, CINEVA, ORICINE și NIMENI, lucrează împreună. Ceva important trebuia făcut și a fost repartizat lui TOATĂ LUMEA. TOATĂ LUMEA a fost sigur ca CINEVA o va face. ORICINE o putea face, dar NIMENI nu a făcut-o. Din aceasta cauza CINEVA s-a supărat, pentru că era treaba lui TOATĂ LUMEA. TOATĂ LUMEA a crezut că ORICINE putea să o facă, dar NIMENI n-a realizat că TOATĂ LUMEA n-o va face. În final, TOATĂ LUMEA a dat vina pe CINEVA, când NIMENI n-a făcut ceea ce ORICINE putea face.

Listați toate cuvintele și expresiile pe care le gândiți atunci când auziți cuvântul „echipă”.

.....

.....

Construiți o casă, în echipă, din consumabile, timp de 30 minute. Analizați în grupul clasă, următoarele aspecte:

- Care au fost rolurile în echipă?
- Cum v-ați simțit în echipă?
- Care sunt avantajele lucrului în echipă?
- Ai fi preferat singur sau în echipă?
- Consideri că este mai greu/ mai ușor să lucrezi individual sau în echipă?
- Ce strategii ați folosit?
- Cum v-ați înțeles între voi? Ați avut dificultăți de comunicare? Cele mai multe puncte de vedere au fost comune?
- Ce aspect v-a provocat cel mai mult în construirea casei?
- Ce ați câștigat prin lucrul în echipă?
- De ce este încurajată munca în echipă?
- Care au fost temerile, bucuriile lucrului în echipă?

Fișa: Eu și comunitatea

Ce înseamnă să fii membru al comunității?

.....
.....
.....

Discutați cu elevii despre ceea ce înseamnă comunitate. Definiți conceptul în funcție de: experiențele relatate de elevi și raportate la: acasă, școală, grup de prieteni, vecinătate, sat/ comună/ oraș, țară, lume.

.....
.....
.....

Identificați ceea ce este bine în comunitatea în care trăiesc și ceea ce doresc să îmbunătățească sau să schimbe.

Comunitatea mea		
Bine	De îmbunătățit	De schimbat
· ...	· ...	· ...
· ...	· ...	· ...
· ...	· ...	· ...

Desenați în echipă o lume ideală în comunitatea voastră.

Fișa: Știu ce vreau? Știu ce fac?

Stabiliți 3 obiective pentru viața voastră, în orice domeniu ar fi ele. Scrieți-le!

1. Să...
2. Să...
3. Să...

Ce abilități sunt necesare pentru a îndeplini aceste obiective?

De ce fel de informații și cunoștințe aveți nevoie?

Ce fel de ajutor, asistență, colaborare sunt necesare?

Resursele cele mai importante pentru "achiziționarea" obiectivelor sunt...

Ce v-ar putea bloca progresul?

Ce modalități sunt utile pentru îndeplinirea obiectivelor cu succes? (plan de acțiune)

Identificați obiectivele voastre, conform specificațiilor din tabelul de mai jos:

Listați obiectivele majore	Cele mai importante	Cele mai puțin importante
Pe termen lung		
Pe termen mediu		
Pe termen scurt		

Realizați o listă în care să enumerați 10 activități pe care vă place să le faceți, 10 activități pe care trebuie să le faceți, 10 activități ale săptămânii viitoare.

10 activități care vă place să le faceți	10 activități pe care trebuie să le faceți	10 activități ale săptămânii viitoare ("to do list")

Fișa: Drumul spre succes

Reflecțați!

- „Există două lucruri spre care trebuie să țintim în viață: întâi să obținem ce vrem și apoi să ne bucurăm de acest lucru. Doar cei înțelepți obțin cel de-al doilea lucru” (Logan Pearsall Smith).
- Dacă vă măriți succesele cu măcar 10% veți deveni un conducător cu 10% mai eficient decât înainte” (Dale Carnegie).
- Dacă există un secret al succesului, el rezidă în capacitatea de a înțelege punctul de vedere al celuilalt și de a vedea lucrurile atât din perspectiva acestuia, cât și a voastră”. (Henry Ford)

Scrieți REȚETA celor 10 PAȘI spre a reuși:

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....
- 8.....
- 9.....
- 10.....

Imaginați-vă peste 30 de ani, ca fiind oameni de succes. În ce domeniu vă considerați un om care a reușit și cu ce profesie vă lăudați? Cum ați reușit? Care a fost parcursul către succes? Care au fost etapele pe care le-ați parcurs?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bifați, în spațiile punctate de mai jos, resursele pe care le considerați necesare în a obține „Cheia Succesului” în viață și adăugați alți factori pe care-i considerați importanți. Țineți minte remarcă: „Viața nu e o repetiție.”

Cheia Succesului

Sănătate...

Hrană...

Odihnă...

Bani...

Prieteni...

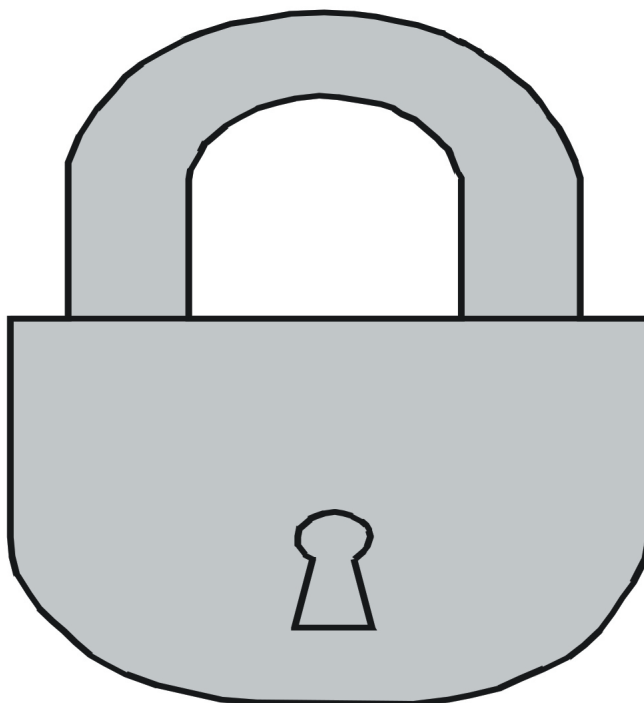
Timp...

Înțelepciune...

Muncă...

Noroc...

Altele...

Fișa: Succesul se învață

Care sunt treptele succesului în viziunea voastră? Desenați-le și notați-le! Dacă fiecare treaptă conține elemente esențiale care te ajută să atingi succesul, care sunt acestea? Dese-nează pe treapta superioară o reprezentare personală a succesului. Scrieți, apoi explicați formula succesului personal!

Formula succesului personal

Comentați: „Arta succesului se învață.” Care dintre tehnicile pentru succes de mai jos îți se par cele mai eficiente pentru tine ?

Câteva tehnici pentru succes :

- **Stabilește-ți corect obiectivele!** Obiectivele constau în ceea ce dorești să fii, să faci și să obții. Există câteva reguli de stabilire a unui obiectiv: să fie clar, precis, ușor de formulat într-o singură propoziție, să fie măsurabil, să fie formulat pozitiv, să fie credibil, să fie mobilizator (să te pasioneze), să aibă un termen de timp
- **Cunoaște-te pe tine însuși!** Fă-ți timp pentru a te observa și analizează-te cu atenție. E foarte important să te înțelegi, să stabilești în ce valori și principii crezi, care îți sunt limitele și potențialul. Succesul tău depinde de cât de bine te cunoști și cât de clar îți este drumul pe care îl alegi în viață.
- **Învață să te accepți și să te placi!** Dobândirea succesului presupune un anumit grad de autoacceptare și respect de sine. Asta înseamnă să-ți asumi ceea ce ești.
- **„VREAU” și „POT”!** Cultivă-ți și dezvoltă-ți o stare de spirit de tip „Vreau și pot!”.
- **Controlul gândurilor și emoțiilor.** A ține sub control gândurile și emoțiile înseamnă a decide singur asupra destinului propriu - altfel spus, de tine depinde cum îți va fi viața.

Succesul are două componente:

- Individuală, definită ca rezultat favorabil al unei acțiuni, obținut într-o competiție într-un domeniu de activitate
- Socială, definită de acceptarea și recompensarea de către grup sau societate a unor rezultate și performanțe.

Cele 7 trepte ale succesului

1. Spune ce vrei să obții, nu ce vrei să eviți
2. Crează scopuri realiste și motivante
3. Influențează rezultatele în mod direct
4. Măsoară progresul
5. Evaluează resursele
6. Evaluează implicațiile
7. Celebrează succesele

Fișa: Cartea de vizită

Autocunoașterea este primul pas în tot ceea ce vrem să facem în viață. Acest pas e de dorit să îl exersăm de mici copii, alături de părinți, dar, și în cadrul școlii. Aceasta mai este denumită și kilometrul zero în dezvoltarea personală și profesională. Cu cât știi cine ești, ce poți, ce îți dorești, ce limite ai, cu atât îți poți construi un prezent și un viitor durabile. Atunci când vorbim de autocunoaștere ne referim la imaginea de sine și stimă de sine.

Imaginea de sine cuprinde modul în care noi ne vedem, dar, și modul cum mă percep cei din jur. La vârstele mici e foarte important pentru copii ce părere au ceilalți despre ei. Educați copiii să înțeleagă faptul că în primul rând e important ceea ce simt și cred ei despre propria persoană.

Invitați elevii să asculte următoarele caracterizări ale unor copii și să ghicească cum se numește calitatea/ caracteristica respectivă. Notați sarcina în spațiul punctat.

- Ei îi place să vină cu idei noi, are imaginație bogată, îi surprinde pe cei din jur cu inițiativele sale. Aceasta este .....
- Atunci când el își propune ceva, nu se lasă până nu reușește, îi place să fie un copil ... ..
- Într-o zi, la școală, ea a luat un calificativ insuficient, pentru o clipă, ar fi vrut să nu le spună părinților, însă, și-a dat seama că minciuna nu ar fi ajutat-o deloc! Atunci, ea s-a hotărât să fie ..... cu părinții săi. Felicitări pentru decizia luată!
- Lui i se spune că are ..... sau că este ....., deoarece știe să spună glume și îi face pe ceilalți să se simtă bine.
- Își face repede prieteni, îi ajută pe cei din jur atunci când au nevoie, îi place să-și petreacă timpul liber cu colegii/colegele de școală, deci putem spune că este un copil .....

Revedeți cele cinci calități/ caracteristici „ghicite” mai sus și alegeți una care credeți că vi se potrivește cel mai bine. Explicați motivele pentru care ați ales acea caracteristică, sau povestiți o situație reală care demonstrează că aveți calitatea respectivă.

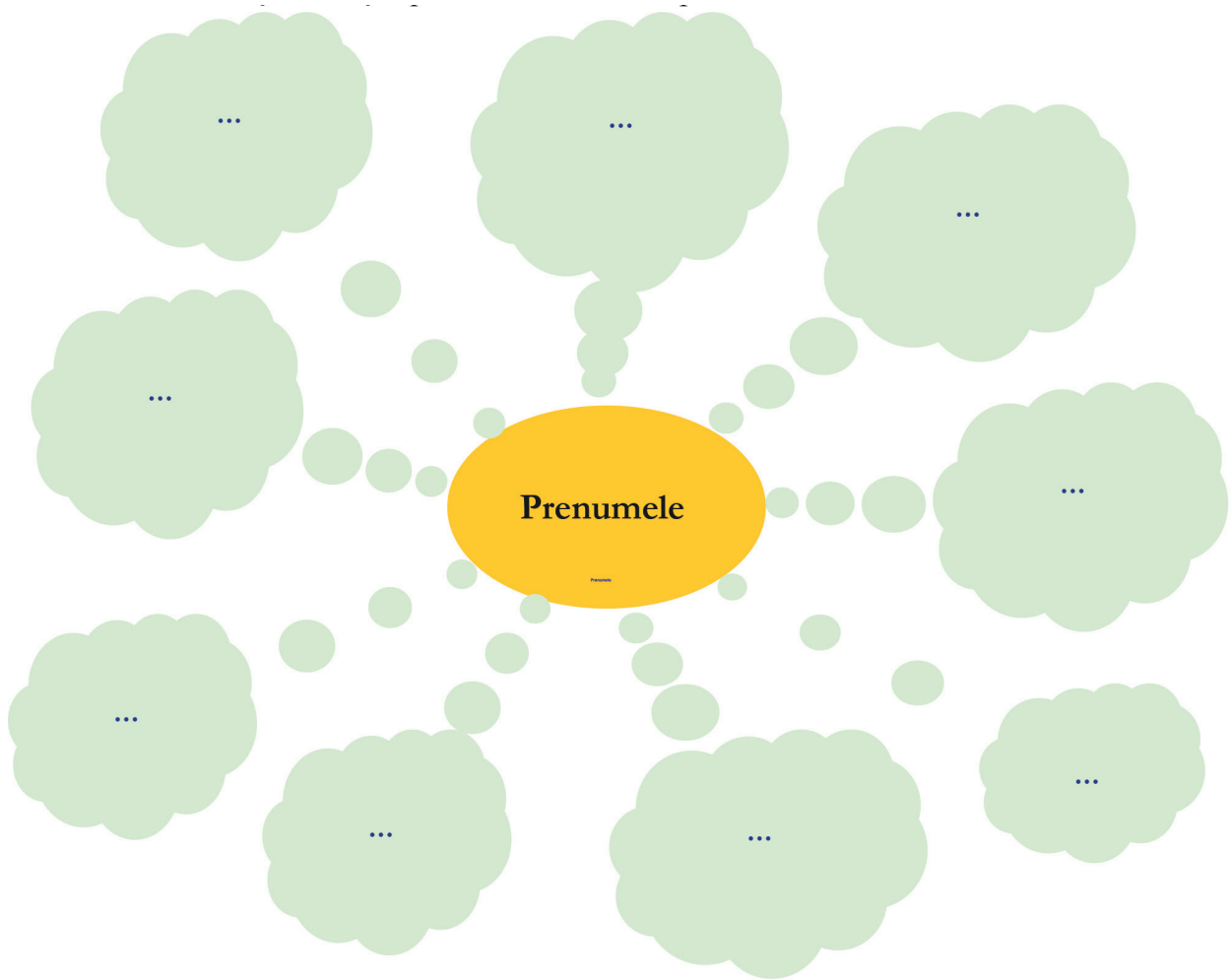
- a. inventivă, creativă
- b. ambițios, perseverent
- c. sinceră, deschisă la comunicare
- d. simțul umorului, glumeț
- e. prietenos, bun coleg, sociabil

Creați o carte de vizită personală cât mai creativă și originală, în spațiul de mai jos!

Fișa: Soarele abilităților și intereselor

Care sunt interesele și abilitățile personale cele mai importante?

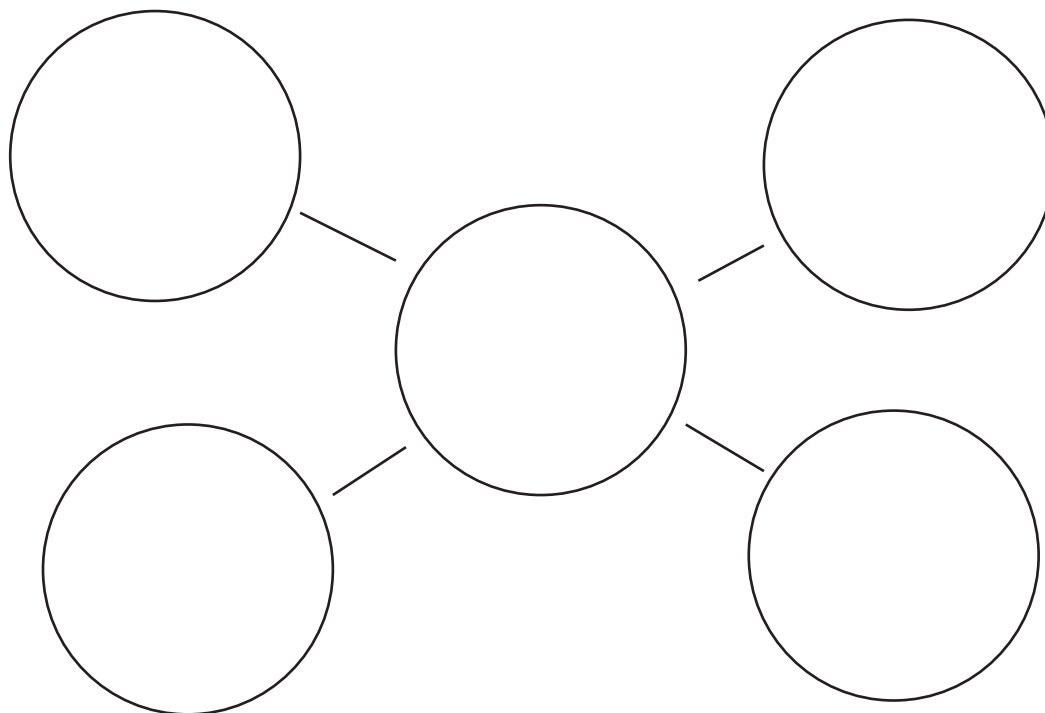
Spre de domenii de activitate te poți îndrepta în conformitate cu ceea ce ți-ar plăcea să faci și cu ceea ce știi să faci? Discutați în întreaga clasă despre cele mai frecvent întâlnite domenii și cele mai puțin „invocate” de elevi. Creați un poster cu cele mai importante meserii pe care doriți să le practicați atunci când veți fi mari.

Fișa: Cercuri despre mine

Prin această activitate vă puteți descoperi multiplele aspecte ale propriei identități. Este important ca fiecare persoană să-și definească identitatea și să depășească stereotipurile.

Notați-vă numele în centrul cercului din diagrama de mai jos. Notați un aspect important al identității dumneavoastră în fiecare cerc satelit...un element descriptiv care credeți că este important și vă reprezintă; ar putea fi: român, rrom, femeie, mamă, atlet, om de știință, profesor sau orice aspect cu care vă identificați.

Numiți un stereotip asociat cu unul din grupurile cu care vă identificați și care considerați că nu este justificat și nu vă reprezintă. Completați următoarea propoziție:

SUNT -----

DAR NU SUNT-----

Fișa: Scala stimei de sine

CHESTIONAR

Stimate elev ....., te rugăm să completezi acest chestionar, ce are rolul de a colecta o serie de informații despre nivelul stimei de sine a elevilor rromi din România. Răspunsurile sunt confidențiale.

Unitatea de învățământ: _____

1. Simt că sunt o persoană de valoare, cel puțin la un nivel egal cu ceilalți:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

2. Simt că am un număr de calități:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

3. Simt că un am multe de care să fiu mândru:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

4. Am o atitudine pozitivă față de mine însămi:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

5. În general, sunt mulțumit de mine:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

6. Îmi doresc să fi avut mai mult respect pentru mine însămi:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

7. Uneori, cred că nu sunt bun la nimic:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

8. Chiar nu există o cale/vreo cale prin care să-mi rezolv unele din problemele pe care le am:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

9. Uneori simt că sunt „împins” în viață:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

10. Am un control redus asupra lucrurilor care mi se întâmplă:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

11. Adesea mă simt neajutorat în a mă descurca cu problemele vieții:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

12. Sunt puține pe care le pot face pentru a schimba multe din lucrurile importante din viața mea:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

13. Una peste alta închin să cred / să simt că sunt un eșec:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

14. Sunt capabil să fac lucruri la fel ca multe alte persoane:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

15. Cu siguranță mă simt nefolositor / nefolositoare uneori:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

16. Încrezător în forțele proprii vs. lipsă de încredere:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Activitate: Identitatea mea

1. **Durata:** 50 de minute
2. **Competențe specifice:** Identificarea propriilor repere de identitate culturală, prin raportare la sisteme de referință culturale variate
3. **Conținuturi asociate:** Identitate și diversitate culturală
4. **Resurse și materiale necesare pentru realizarea activității de învățare:** foi, carioci/pixuri, opțional - diagrama „Cercurile identității”.
5. **Descrierea activității de învățare:**
  - Elevii sunt rugați să reflecteze individual și să dea în scris răspuns la întrebarea: „Cine sunt eu?”. Fiecare elev va descrie diferite aspecte ale identității sale în cadrul activității: „Cercurile identității”. Pe cercurile desenate elevii pot indica diferite aspecte: *nume, vârstă, gen, naționalitate, rol în familie, religie, experiență de voluntariat/de muncă, preferințe muzicale, hobby-uri, sporturi, ce le place și ce nu le place* etc. Elevii pot să identifice și alte aspecte ale identității care nu sunt prezentate în aceste exemple. În cazul în care elevii întâmpină greutăți în descrierea identității lor, profesorul poate oferi suport, utilizând exemplele prezentate mai sus.
  - Cadrul didactic propune elevilor să discute cu cât mai mulți colegi despre aspectele prezentate în „Cercurile identității”. Discuțiile se realizează în perechi. Odată ce elevii identifică un aspect comun, ei scriu în dreptul razei respective numele colegului lor. După discuțiile cu mai mulți colegi posibil că unele aspecte vor fi comune la multe persoane, iar altele vor rămâne unice.
  - Profesorul facilitează o discuție de grup în jurul următoarelor întrebări:
    - Cât de ușor a fost să descrieți aspectele propriei identități?
    - Sunt persoane care au desenat mai mult de 5 cercuri? Mai puține? Cum ați luat decizia?
    - Ce aspecte ale identității au fost regăsite de mai multe ori?
    - Ați avut mai multe sau mai puține aspecte în comun cu colegii decât v-ați așteptat?
    - Ce aspecte au rămas unice în cadrul acestui grup (adică elemente cu care doar un elev din clasă s-a identificat? Dacă nu este nici un elev cu aspecte unice / sau sunt doar 2-3 elevi, profesorul propune elevilor să se gândească la cel puțin un aspect unic.
    - Cine definește identitatea unui om? Care este rolul altor oameni în acest proces?
    - Credeți că există o legătură între diferite aspecte ale identității? Dacă se schimbă un aspect, credeți că se vor schimba și alte aspecte?
    - Credeți că felul în care noi ne percepem propria identitate este același cu felul în care ceilalți oameni ne percep pe noi?
    - Cum este identitatea noastră influențată de cultura/culturile în care trăim?

Referințe: Consiliul Europei, REPERE – Manual de Educație pentru drepturile omului cu tineri.

Activitate: Stereotipuri și prejudecăți în viața de zi cu zi

1. **Durata:** 50 de minute

2. **Competențe specifice:** Analiza unor situații în acord/dezacord cu valorile și principiile societății interculturale

3. **Conținuturi asociate:** Principii și valori ale societății interculturale

4. **Resurse și materiale necesare pentru realizarea activității de învățare:** forme colorate care se lipesc; laptop și videoproiector

5. **Descrierea activității de învățare**

- „Găsește-ți grupul” – acest exercițiu are scopul de a-i ajuta pe participanți să înțeleagă cum se formează stereotipul și care este legătura dintre stereotip, prejudecată și discriminare. Participanții sunt invitați să închidă ochii. În prealabil, profesorul pregătește materialele (forme colorate), și lipește câte una pe fruntea fiecărui elev. De exemplu lipiți cercuri roșii, galbene și verzi pe fruntea tuturor elevilor în afară de doi dintre ei. Unuia dintre aceștia nu i se lipește nimic, iar celuilalt i se lipește o formă de culoare unică. Apoi profesorul invită elevii să deschidă ochii și le dă sarcina: „Găsește-ți grupul”. Elevii nu au voie să vorbească între ei sau să se uite la ceea ce au pe frunte. Elevii se vor grupa în funcție de culoare, deși nu li s-a spus nimic despre criteriu sau despre faptul că ceea ce au pe frunte ar putea să fie criteriul, iar cele două persoane care sunt distincte (nu are nimic în frunte / are o culoare unică) sunt excluse. Li se spune elevilor că activitatea se oprește atunci când toată lumea este mulțumită cu grupurile formate. Profesorul întreabă dacă toată lumea este mulțumită de modul în care s-au format grupurile, iar dacă cel puțin o persoană nu este mulțumită, profesorul invită elevii să se regrupeze astfel încât să se respecte regula și anume toate persoanele din clasă să fie mulțumite cu gruparea făcută. În momentul în care toată lumea este mulțumită sau dacă trece prea mult timp, exercițiul se termină.
- Profesorul ghidează o discuție în jurul următoarelor întrebări:
  - În funcție de ce v-ați hotărât să vă grupați?
  - Ce anume a stat la baza alegerii voastre?
  - Cum v-ați simțit în acest proces?
  - De ce ați considerat că trebuie să vă grupați în funcție de ceea ce v-am lipit pe frunte?
  - Ce concluzii puteți extrage din acest exercițiu? – astfel se conduce discuția înspre stereotipuri și legătura dintre stereotip, prejudecată și discriminare.
- „Ciorbă de burtă și ceapă” (Tripe and onions) – se vizionează filmul care se găsește la adresa <https://www.youtube.com/watch?v=Cuk8njvFIs>. Filmul se lasă până la minutul 5:22 după care se pune pe pauză, iar profesorul întreabă despre ce anume cred elevii că este filmul. Elevii sunt invitați să descrie cu cuvintele lor ce anume se petrece în film. De cele mai multe ori grupul descrie cum cel îmbrăcat bine (bogatul) îl lasă pe cel îmbrăcat prost (săracul) să mănânce împreună. Se discută despre faptul că toți putem cădea pradă stereotipurilor și elevii sunt invitați să facă o listă cu ce ar putea să facă de acum înainte ca să nu se mai bazeze pe stereotipuri atunci când interacționează cu oameni care sunt diferiți.

Activitate: Comunicare interculturală

1. **Durata:** 1 oră

2. **Competențe specifice:**

- Rezolvarea în perechi/echipă a unor sarcini de lucru referitoare la viața într-o societate interculturală.
- Participarea la rezolvarea problemelor comunității, manifestând empatie culturală în relațiile cu persoane aparținând unor culturi diferite

3. **Conținuturi asociate:** Identitate și diversitate culturală

4. **Resurse și materiale necesare pentru realizarea activității de învățare:** două foi cu instrucțiunile pentru cele două grupuri; un spațiu în care elevii să se poată mișca

5. **Descrierea activității de învățare**

- Aceasta este o activitate de simulare a unei întâlniri între două grupuri de persoane din culturi diferite. Elevii sunt informați că urmează să participe la o activitate mai dinamică. Dacă este posibil, se mută băncile și scaunele în lateral pentru a crea un spațiu liber în mijlocul clasei.
- Elevii sunt împărțiți în două grupuri egale și fiecare grup primește instrucțiuni separate, conform anexei. Fiecare grup își citește instrucțiunile, apoi, câte 3 reprezentanți din fiecare grup se întâlnesc în mijlocul clasei și interacționează timp de 5 minute.
- După expirarea timpului profesorul anunță că vine o furtună puternică și reprezentanții trebuie să plece la grupurile lor. Cei 6 reprezentanți se întorc la grupurile lor și discută cu colegii din grup ceea ce s-a întâmplat.
- Apoi profesorul anunță că furtuna a trecut și toată lumea este invitată să se întâlnească în mijlocul clasei. Toți elevii se întâlnesc în mijlocul clasei și interacționează timp de 10 minute.
- La expirarea timpului, profesorul oprește interacțiunea și invită toți elevii să ia loc, preferabil în cerc, pentru ultima parte a activității, dedicată discuției și reflecției. Scopul acestei părți a activității este ca elevii să analizeze ce s-a întâmplat în această întâlnire interculturală, să conștientizeze unele bariere în comunicarea interculturală, să reflecteze la cum pot fi ele abordate și să extrapoleze ceea ce au învățat la situații concrete de viață în care pot aplica ceea ce au înțeles:
  - Ce s-a petrecut în timpul acestei activități? Ce știați despre celălalt grup?
  - Ce ați gândit despre membrii celuilalt grup? Cum v-ați comportat atunci când ați interacționat cu membrii celuilalt grup? De ce? Sunteți mulțumiți de rezultatul întâlnirii interculturale?

Abia după aceste întrebări rugați grupurile să-și citească reciproc instrucțiunile. Apoi continuați discuția folosind următoarele întrebări:

- Acum după ce ați aflat aceste informații despre celălalt grup, ce gândiți despre membrii lui? Ce s-a schimbat?
- Dacă ați relua întâlnirea, v-ați comporta la fel sau diferit? De ce?
- Ce ați face diferit pentru a avea un rezultat mai bun al întâlnirii?
- Ați avut în viața voastră situații în care ați gândit și v-ați comportat la fel ca în timpul activității? Dar diferit?

Activitate: Discriminare - înțelegere și combatere

1. **Durata:** 2 ore

2. **Competențe specifice:**

- Analizarea unor situații în acord/dezacord cu valorile și principiile societății interculturale
- Rezolvarea în perechi/echipă a unor sarcini de lucru referitoare la viața într-o societate interculturală
- Manifestarea unei atitudini pozitive față de sine și față de ceilalți, față de identitatea culturală proprie și față de identitatea celor care aparțin unor culturi diferite
- Participarea la rezolvarea problemelor comunității, manifestând empatie culturală în relațiile cu persoane aparținând unor culturi diferite

3. **Conținuturi asociate:** Principii și valori ale unei societăți interculturale

4. **Resurse și materiale necesare pentru realizarea activității de învățare:** se poate desfășura în sala de clasă sau într-un spațiu mai mare, cum ar fi biblioteca școlii.

5. **Descrierea activității de învățare:**

Elevii vor fi organizați pe grupe de câte 7-8 elevi pentru a realiza o piesă de teatru social. Teatrul social este o formă de Teatru Forum, o modalitate de punere în scenă care oferă posibilitatea interacțiunii, dezbaterii și intervenției directe a spectatorilor cu scopul identificării de soluții sau de modalități de acțiune. Piesa de teatru social implică întreaga clasă de elevi.

Echipa de actori va fi formată din mai multe personaje: oprimatul, apărătorul oprimatului, opresorul, susținătorul opresorului, persoanele neutre și un joker care va menține legătura cu spectatorii care pot interveni în desfășurarea acțiunii de pe scenă. În funcție de numărul de elevi dintr-o clasă, aceștia vor fi împărțiți în 2-3 grupe care vor prezenta pe rând un scenariu inspirat din viața reală care să redea o situație de abatere de la valorile și principiile societății interculturale cum ar fi xenofobie, rasism, segregare, discriminarea unor elevi nou-veniți în clasa lor (un elev de etnie romă sau un elev de culoare ori de o religie diferită decât a majorității colegilor din clasă etc.). Elevii vor construi scenariul piesei, care trebuie să fie unul cât mai realist și care nu trebuie să dureze mai mult de 10 minute.

Opresorul va manifesta intoleranță, marginalizare, excludere. Oprimatul (victima) este persoana aflată în situația de discriminare. Finalul piesei va fi unul negativ. După ce piesa va fi jucată, urmează discuția dintre joker și spectatori despre ceea ce s-a întâmplat pe scenă, ce și-ar fi dorit să se întâmple, ce și-ar fi dorit să facă personajele, pentru a îmbunătăți situația.

Este important ca elevii să înțeleagă faptul că personajele nu se pot schimba radical. De exemplu opresorul nu poate deveni dintr-o dată ne-rasist, dar poate fi eventual convins de un alt martor la eveniment să adopte o altă atitudine față de oprimat. Urmează apoi partea de Forum, în care piesa se reia, iar spectatorii pot interveni în desfășurarea piesei, devenind actori în piesă sau înlocuind un personaj din piesă, astfel încât piesa reușește să aibă un alt final, mai fericit.

În prima oră se pregătesc piesele, iar în cea de-a doua oră se joacă.

Elevii sunt implicați într-un proces de reflecție pornind de la următoarele întrebări:

- Cum v-ați simțit pe parcursul desfășurării pieselor? (întrebare pentru actori)
- Cum v-ați simțit să puteți înlocui actorii și să schimbați comportamentul personajelor? (întrebare pentru spectatori)

- Cum ați defini discriminarea pornind de la aceste piese de teatru?
- Care credeți că sunt efectele discriminării asupra celor discriminați? Dar asupra celor care discriminează? Dar asupra societății în general?
- Ce am putea face pentru a opri discriminarea?

Referințe:

Bratu V., Bratu A., Lupșa E. (2018) *Educație socială*. Editura Didactică și Pedagogică, București.

Diaconescu C. (coord.) (2018) *Educația nonformală în școala contemporană*, CCD Timiș, Timișoara.

Activitate: Diversitatea etnoculturală în România

1. **Durata:** 4 ore

2. **Competențe specifice:**

- Identificarea propriilor repere de identitate culturală, prin raportare la sisteme de referință culturale variate
- Rezolvarea în perechi/echipă a unor sarcini de lucru referitoare la viața într-o societate interculturală
- Manifestarea unei atitudini pozitive față de sine și față de ceilalți, față de identitatea culturală proprie și față de identitatea celor care aparțin unor culturi diferite

3. **Conținuturi asociate:** Identitate și diversitate culturală

4. **Resurse și materiale necesare pentru realizarea activității de învățare:**

- acces la internet
- foi de flipchart sau panouri de carton + markere, sau computer și videoproiector / tablă smart

5. **Descrierea activității de învățare:**

Pornind de la constatarea modurilor de manifestare a diversității culturale la nivel european, rezultată în urma lecțiilor anterioare, elevii vor proceda în mod similar pentru a analiza manifestările diversității culturale în România.

Elevii vor lucra tot în șase grupuri însă vor avea sarcini precise, după cum urmează:

Grupul 1: Minoritățile naționale din România

Grupul 2: Maghiarii din România

Grupul 3: Romii din România

Grupul 4: O minoritate slavă din România, la alegere, sau toate minoritățile slave

Grupul 5: Turcii și Tătarii Turco-Musulmani din România

Grupul 6: O comunitate de migranți sau migrații în România în general.

Grupul 1 va acorda atenție în plus și minorităților naționale care nu se încadrează în tematicile abordate de celelalte grupuri.

Fiecare grup se va strădui să identifice și să prezinte într-un mod cât mai interesant pentru colegi informații despre tema alocată. La fel ca în cazul explorării diversității culturale la nivel european, fiecare grup va realiza apoi o prezentare în format electronic sau sub formă de poster.

Fiecare grup va avea un membru responsabil cu verificarea faptului că prezentarea realizată nu contribuie la reproducerea stereotipurilor și prejudecăților și că reflectă în mod echilibrat și respectuos trecutul și prezentul comunităților vizate. O modalitate de verificare constă în utilizarea de către membrii grupului a empatiei: dacă ei ar aparține comunității minoritare respective, s-ar simți apreciați și valorizați dacă ar urmări prezentarea?

Pentru a fi mai atractive, prezentările vor conține obligatoriu, pe lângă date generale și descrieri ale grupurilor vizate și următoarele elemente:

- Cel puțin o personalitate provenită din cadrul minorității respective (în cazul grupului 1, doar din minoritățile care nu sunt abordate de celelalte grupuri)
- Un aspect surprinzător descoperit despre minoritățile analizate
- Întrebare cu răspuns triplu adresată colegilor, formulată astfel încât răspunsul corect să fie greu de identificat.

După fiecare prezentare, restul elevilor din clasă sunt invitați să găsească răspunsul corect la întrebare și să adreseze grupului care a prezentat solicitări de explicații sau precizări suplimentare. Profesorul se va asigura că toate grupurile au posibilități egale de a prezenta și că la discuțiile ce urmează prezentărilor participă cât mai mulți elevi.

Cele mai mari riscuri de reproducere a unor stereotipuri sau prejudecăți pot apărea în cazul grupului care prezintă minoritatea romilor. În cazul în care se va dovedi necesar, o lecție întreagă poate fi dedicată discutării cu elevii a ideilor identificate în prezentare și în discuția de după aceasta. Așadar, este de preferat ca prezentarea acestui grup să fie făcută la începutul unei lecții, pentru a avea timp suficient pentru a deconstrui stereotipurile și prejudecățile identificate și a aduce argumente care să permită elevilor înțelegerea critică a istoriei romilor și a situației lor actuale în societate.

De exemplu, este posibil ca elevii să indice faptul că „mulți romi nu își declară apartenența etnică” și de aceea sunt mai multe estimări privind numărul romilor din România. Într-o astfel de situație, profesorul poate menționa că:

- declararea unei apartenențe etnice (la recensământ, dar și în alte contexte, de exemplu, la școală) este un drept, dar nu o obligație a persoanelor care aparțin unui grup minoritar;
- teama de discriminare și atitudinea frecvent negativă față de romi determină de cele mai multe ori neafirmarea apartenenței etnice în cazul unor romi.

Pe de altă parte, în cazul romilor și al evreilor, deși este importantă menționarea politicilor rasiste și a persecuțiilor din perioada sclaviei și a celui de-al Doilea Război Mondial, este importantă și prezentarea unor aspecte pozitive privind cele două minorități și a contribuției lor la societatea din România.

În cadrul discuției generale ce va urma după prezentările grupurilor, profesorul poate scoate în evidență aspecte cum sunt:

- aproximativ unul din 7 locuitori din România este de altă apartenență etnică decât cea română;
- din motive istorice, unele minorități sunt în cea mai mare parte concentrate în anumite regiuni ale României, în timp ce altele sunt dispersate pe întreg teritoriul;
- drepturile persoanelor care aparțin minorităților naționale sunt garantate prin Constituție și prin legi, organizațiile minorităților naționale având reprezentanți în Parlamentul României;
- Există în România clase sau școli cu predare în limbi ale minorităților naționale. De asemenea, indiferent de limba de predare, elevii ce aparțin unei minorități naționale au posibilitatea de a studia și limba minorității respective și o disciplină opțională privind istoria și tradițiile comunității;
- În localitățile în care o minoritate națională reprezintă cel puțin 20% din populație (conform recensământului) este posibilă utilizarea limbii acestei minorități în administrația publică locală și în justiție și sunt de asemenea amplasate plăcuțe bilingve cu numele localității, cu numele străzilor și cu denumirea unor instituții publice;
- Există în România în număr semnificativ și persoane venite din alte țări în ultimii ani, în unele cazuri existând comunități minoritare înrudite (ca în cazul turcilor, al ucrainenilor, sau al italienilor), iar în altele fiind constituite comunități etnice noi, cum sunt comunitățile arabe sau cea chineză.

În această etapă se poate de asemenea reaminti lecția despre diversitatea religioasă și se va constata că diversității etnice i se adaugă în România și diversitatea religioasă, menționându-se principalele comunități religioase recunoscute oficial și eventuale legături cu apartenența religioasă predominantă a unor minorități naționale.

Se poate recomanda elevilor să aibă în vedere ca surse de informații site-urile organizațiilor minorităților naționale din România, disponibile la <http://www.dri.gov.ro/organizatiile-minoritatilor-nationale>.

V Anexe

V.1 Calendarul evenimentelor interculturale

27 Ianuarie - Ziua Internațională pentru Comemorarea Memoriei Victimelor Holocaustului (ONU) - International Day of Commemoration in Memory of the Victims of the Holocaust (UN)

20 februarie 1856 – *Încheierea Dezrobirii Romilor*. După ce, anterior, la 10 / 22 decembrie 1855, Divanul Obștesc din Moldova votase „Legiurea pentru desființarea sclaviei, regularizarea despăgubirei și trecerea emancipațiilor la dare”, la data de 8 / 20 februarie 1856, a fost promulgată și în Țara Românească - de către domnitorul Barbu Dimitrie Știrbei - „Legiuirea pentru emanciparea tuturor țăganilor din Principatul românesc”, marcând ultimul act normativ privind dezrobirea romilor în Principate. În Transilvania, au fost adoptate anterior măsuri similare, iar în perioada împăraților Maria Tereza și Iosif II au fost inițiate și întreprinse acțiuni stricte de intergrare a romilor.

21 Februarie - Ziua Internațională a Limbii Materne (UNESCO) - International Mother Language Day (UNESCO)

Ziua va fi marcată, în școli, prin organizarea unor workshop-uri despre limba maternă adresate cadrelor didactice, elevilor și părinților.

7 martie - *Ziua Părintelui Rom*.

Ziua va fi marcată, în școli, prin invitarea consiliului consultativ al părinților, dar și al altor părinți cooptați în diferitele programe educative ale școlii – se vor reuni pentru consultări cu profesorii privind educația copiilor romi.

8 martie - *Ziua Internațională a Femeii*. (International Women’s Day)

Ziua va fi marcată, în școli, prin diferite concursuri și spectacole (cântece, poezii, scene, etc.).

21 Martie - Ziua Mondială a Poeziei (UNESCO) - World Poetry Day (UNESCO)

Ziua va fi marcată, în școli, prin organizarea unor concursuri de poezie.

8 aprilie 1971 – *Ziua Internațională a Romilor*. Cu prilejul primului Congres al romilor, desfășurat la 8 aprilie, lângă Londra, au fost adoptate cântecul *Gelem, gelem* - ca imn al romilor de pretutindeni - și steagul romilor (dreptunghiular, cu jumătatea superioară albastră, cea inferioară verde, iar în centru cu o roată de culoare roșie, în realitate, „chakra = roata universului”, care are, în fapt, 16 spițe). În România, se marchează ziua de **8 aprilie**, cu începere din anul 2006, ca “Sărbătoare a etniei romilor din România”, adoptată de Parlamentul României, la inițiativa deputatului romilor, președintele asociației Partida Romilor, Nicolae Păun, prin Legea nr. 66 / 22 martie 2006.

20 aprilie 2004 – *Ziua Nesezegării și Nediscriminării în Învățământ*.

Ziua va fi marcată, în școli, prin organizarea unor workshop-uri privind *Notificarea nr. 29323 / 20.04. 2004* privind interzicerea segregărilor copiilor în învățământ, notificare emisă de către Ministerul Educației și Cercetării, la cererea și cu participarea organizațiilor rome.

În context, pe lângă întâlnirile din școli, cu scopul analizării / conștientizării actelor de discriminare și de segregare, se organizează concursuri ale elevilor cu echipaje multietnice pe tematica lucrării pentru copii “Katitzi” scrisă de scriitoarea romă *Katarina Taikon* din Suedia (n. la 29 iulie 1932 și decedată în 30 decembrie 1995).

25 aprilie – *Ziua Holocaustului*. Marchează lichidarea de către naziști, în timpul ultimului război mondial, a șase milioane de evrei, peste 500.000 romi, cât și a altor victime (pe criterii de diversitate fizică, sexuală, religioasă, ideologică etc.).

Ziua va fi marcată, în școli, prin organizarea a 3 workshopuri pentru cadrele didactice și părinți. Se va prezenta momentele tragice din istoria României prin vizionarea a unor filme/colaje documentare.

aprilie – mai – *Joiă Verde. Paștele Romilor*. În prima zi de joi de după Paștele ortodox, romii, îndeosebi cei lăutari, proveniți preponderent din rândul foștilor romi ursari, fiind ocupați cu cântatul de Paște în comunitățile majoritarilor, își serbau Paștele în prima joi de după Paștele ortodox. Și astăzi, îndeosebi în Moldova (Bacău, Suceava etc.), romii ursari serbează această zi.

mai 1564 (în prima duminică a lunii mai) - *Prima Atestare a Originii Indiene a Romilor, aparținând lui Giovan Andreea Gromo, căpitanul gărzilor lui Sigismund Zapolya al Transilvaniei*.

6 mai – *Herdelezi* [Hidrellez, Hıdırellez], Sf. Gheorghe. Inițial, în sec. XI, la 6 mai, se marca ziua prorocului Elias (v. Vechiul Testament). De remarcat faptul că termenul actual rom, *Herdelezi*, de sorginte turcească, conservă și denumirea prorocului Elias (v. aici *Elèzi*). Cântecul *Sa o roma, daje!* [*Toți oamenii, mamă!*] este asimilat, astăzi, ca "Imn al romilor musulmani", iar ziua de *Herdelezi* este serbată de romii din Balcani, îndeosebi cei musulmani, sau care, în perioade mai vechi, au primit influențe culturale și religioase din partea musulmanilor (v. rudarii din România).

31 mai 1942 – *Ziua Deportării Romilor în Transnistria*. Inspectoratul General al Jandarmeriei transmite adresa nr. 34.647/30 **mai 1942** Inspectoratelor de Jandarmi din București, Chișinău și Transnistria, conținând ultimele indicații privind preluarea "țiganilor nomazi" și evacuarea lor în Transnistria. A doua zi, I.G.J., în scrisoarea nr. 34.647/31 **mai 1942**, raportează Ministerului Afacerilor Interne că "Inspectoratul General al Jandarmeriei a transmis tuturor formațiunilor sale din subordine ordinele necesare pentru executarea operațiilor de evacuare a țiganilor nomazi de pe întreg cuprinsul țării în Transnistria /.../ Pentru executarea evacuării țiganilor nenomazi, problema este lăsată în suspensie până la primirea ordinului...".

În baza adresei Ministerului Afacerilor Externe, nr. 33 911/17 **mai 1942**, transmisă Inspectoratului General al Jandarmeriei, se cerea ca, într-o singură zi, în data de de **31 mai 1942**, să se efectueze recensământul romilor "*nomazi (căldărari, lingurari etc.) și stabili (și anume acei care, deși nenomazi, sunt condamnați recidiviști sau nu au mijloace de existență sau ocupație precisă din care să trăiască în mod cinstit prin muncă și deci constituie o povară și un pericol pentru ordinea publică)*".

Data de **1 iunie 1942** marchează, efectiv, începutul deportării romilor nomazi din România în Transnistria. Pe de altă parte, la **3 noiembrie 1831** s-a încercat pentru prima oară deportarea romilor din spațiul românesc, când Vornicia Dinlăuntru a început deportarea netoșilor din Principatul Țării Românești în Turcia, acțiunea soldându-se cu un insucces, datorită opoziției pașalelor turce de la sudul Dunării.

1 iunie – *Ziua Internațională a Copilului*.

Ziua va fi marcată, în școli, prin diferite concursuri și spectacole multietnice (cântece, poezii, scenete, etc.).

16 iunie – Ziua Limbii Romani.

12 August - Ziua Internațională a Tineretului (International Youth Day)

31 august 2000 – Ziua Nediscriminării în România. Marchează data aprobării de către Guvernul României a *Ordonanței 137/31 august 2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare*, document secundat de alte acte normative conexe.

Ziua va fi marcată, în școli, prin organizarea a trei Workshop-uri (cate un workshop în fiecare unitate școlară). Acesta va avea cu caracter educativ non-formal, pe tema discriminării - *Cine sunt eu și drepturile și obligațiile mele*. În cadrul workshop-ului va promova elemente de identitate.

15 septembrie 1990 – Ziua Elevului Licean Rom. Marchează debutul măsurilor afirmative în favoarea elevilor romi, prin admiterea acestora, în anul 1990, pe locuri distincte la Școlile Normale (Liceele Pedagogice) din București, Bacău și Târgu Mureș, în vederea pregătirii lor ca învățători pentru școlarizarea romilor. În cadrul întâlnirilor organizate în această zi cu liceenii romi, sunt invitați, alături de instituții și organizații rome și nerome, și filantropi, romi și neromi, care îi susțin financiar pe liceenii romi, în funcție de rezultatele la învățătură și / sau de situația materială.

Ziua va fi marcată, în școli, prin organizarea unor workshop-uri cu elevii din clasele terminare, cu părinții și cu cadrele didactice. În cadrul acestora se vor prezenta măsurile afirmative destinate elevilor de etnie rromă.

16 septembrie 1990 – Ziua Portului și Dansului Popular Rom. Parada costumelor populare ale romilor.

17 septembrie 1990 – Ziua Meșteșugarilor și Artiștilor Plastici Romi. Târgul meșterilor populari romi: argintari, căldărari, cositorari, pieptănari, croitori, cizmari ș.a. Expoziții ale artiștilor plastici romi: pictură, sculptură, fotografie, ceramică, design vestimentar etc.

Zilele de 16 și 17 vor fi marcate împreună, în școli, prin expoziții ale artiștilor plastici romi: pictură, sculptură, fotografie, ceramică, design vestimentar (prezentarea unei parade a costumelor populare rrome), etc., dar și lucrările elevilor de la cercurile de pictură. La nivelul fiecărei școli în cadrul cercurilor de dans, elevii vor învăța despre portul și dansurile tradiționale ale unor minorități naționale și le vor prezenta în cadrul concursurilor organizate la nivel de școală.

26 septembrie – Ziua Limbilor Europei.

Ziua va fi marcată, în școli, prin diferite concursuri și spectacole în diferite limbi ale Europei (cântece, poezii, spectacole, etc.).

3 octombrie 1385 – Ziua Atestării Romilor în Spațiul Geo-Istoric Românesc. Menționarea în documentul semnat de Dan Vodă, la 3 octombrie 1385, a patruzeci de sălașe de "ațișani", care aparținuseră Mănăstirii Vodița (jud. Mehedinți) - ca danie făcută anterior de unchiul domnitorului, Vladislav Vodă - și care aparțineau, la 3 octombrie 1385, Mănăstirii Tismana (jud. Gorj).

5 octombrie – Ziua Cadrelor Didactice. Cinstirea, de asemenea, a cadrelor didactice rome. (în contextul Zilei Mondiale a Profesorului - World Teacher's Day - UNESCO)

8 octombrie 1923 – Ziua Muzicianului Rom din România. La data de 8 octombrie 1923 s-a născut marele violonist și dirijor rom *Ion Voicu*, ce avea să moară la 24 februarie 1997, la București. În context, serbarea altor muzicieni romi: *Mădălin Voicu* (dirijor), *Johnny Răducanu* (jazz), *Marius Mihalache* (țambal, jazz), *Marin Petrache Pechea* (jazz) ș.a.

Ziua va fi marcată, în școli, prin lansarea unui concurs de cântece rrome tradiționale

9 octombrie – *Ziua Holocaustului*. Comemorarea în România a victimelor *Holocaustului* din rândul evreilor, romilor și al altor categorii (persoane victimizate din rațiuni de diversitate fizică, sexuală, religioasă, ideologică etc.).

Ziua va fi marcată, în școli, prin lansarea unui concurs cu tema "Holocaustul prin ochii copiilor". Astfel, elevii vor avea posibilitatea, prin afișe/lucrări/fotografii /machete sa marcheze momentul tragic din istoria României. Iar în cadrul workshop-urilor organizate la nivelul fiecărei școlii, în jurul datei de 9 octombrie, copii vor fi cei care ne vor prezenta Holocaustul din România, prin lucrările lor. Iar experții vor veni cu completări la ceea ce copii vor prezenta.

2 noiembrie – *Ziua Folclorului Rom*. Ziua este prilejuită de comemorarea morții folcloristului și cărturarului rom *Anton Pann*, născut în anul 1796, la Sliven în Bulgaria, și decedat la 2 noiembrie 1854, în România. Serbarea și a altor etnologi, antropologi și folcloriști *neromi* (C. S. Nicolăescu – Plopșor, H. Wlislöcki, Barbu Constantinescu, Petru Copoiu etc. și romi (Costică Bățălan, Alexandru Ruja - Gribussy, Delia Grigore ș.a.).

Ziua va fi marcată, în școli, prin diferite concursuri și spectacole folclorice privind tradițiile specifice unui grup minoritar din România (cântece, dansuri, ritualuri, obiceiuri etc.).

16 noiembrie – *Ziua Toleranței și a Diversității* (în contextul *Zilei Internaționale pentru Toleranță - International Day for Tolerance (UNESCO)*).

Ziua va fi marcată, prin organizarea în școli de programe pentru toleranță și diversitate (etnică, religioasă, fizică etc.). se vor prezenta momente artistice de dans, port tradițional, scenete, muzica specifice grupurilor etnice, întreceri sportive, etc.

2 decembrie - *Ziua Lăutăriei și a Cântecului Lăutăresc*. Marchează prezența, cu o zi înainte, la data de 1 decembrie 1599 a unei cete de lăutari romi, ce cânta "imnuri naționale", în momentul intrării lui Mihai Viteazul în Alba Iulia. *Cântecul lăutăresc* este reprezentat emblematic de "interpretul - titan" al acestei specii folclorice, de inegalabilul cântăreț rom *Dona Dumitru Siminică*. În context, serbarea altor mari artiști lăutari – **instrumentiști** (*Barbu Lăutaru, Petre Crețul Solcan, Sava Pădureanu, Toni Iordache, Florea Cioacă, Marcel Budală, Fărămiță Lambru, Fănică Luca, Ion Onoriu, Alexandru Țitruș, Ilie Udilă, Ionel Budișteanu, George Udilă, Ion Miu, Marian Mexicanu ș.a.*) ori **solști vocal**: *Zavaidoc (Marin Teodorescu), Romica Puceanu, Gheorghe Lambru, Gabi Lunca, Mioara și Paula Lincan, Catanga - Pădureanu, Elena Pascu, Valentina Mocanu, Panseluța Fieraru ș.a.*

10 decembrie – *Ziua Internațională a Drepturilor Omului* (Human Rights Day- Aniversare ONU).

18 decembrie - *Ziua Minorităților din România*.

V.2 Bibliografie de proza și poezie rroma

1. [Colectiv], *Carte de povești rrome / Rromane paramicienqo lil*, Editura AMM, Cluj-Napoca, 2006.
2. C [olectiv], *Curriculum pentru educația timpurie a copiilor cu vârsta cuprinsă între naștere și 6/7 ani*, București, 2008.
3. [Colectiv], *Istoria minorităților naționale*, ghid pentru profesorii de istorie, editat sub egida Departamentului pentru Relații Interetnice și Project for Ethnic Relations, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2008.
4. [Colectiv], *Rromii – De la dezrobirea juridică la dezrobirea spirituală. Jubileul Dezrobirii rromilor (1856-2006), 20 februarie 2006*, Editura Amare Rromentza, București, 2006.
5. [Colectiv], *Tradiții ale rromilor din spațiul românesc. Roma traditions in the Romanian Area*, Salvați Copiii, București, 2004.
6. ADRIAN NECULAU & GILLES FERRÉOL, *Minoritari, marginali, excluși*, Editura Polirom, Iași, 1996.
7. ADRIAN NECULAU (coord.), *Psihologia câmpului social. Aspecte contemporane*, Editura Polirom, Iași, 1997.
8. ADRIAN NECULAU, *Manual de psihologie socială*, Editura Polirom, Iași, 2004.
9. ADRIAN NECULAU, *Psihologie socială. Aspecte contemporane*, Editura Polirom, Iași, 1996.
10. ALIN GAVRELIUC, *De la relațiile interpersonale la comunicarea socială. Psihologia socială și stadiile progresive ale articulării sinelui*, Editura Polirom, Iași, 2006.
11. AMARE RROMENTZA, *Evaluarea politicilor publice educaționale pentru rromi*, Editura Alpha MDN, București, 2009.
12. AMARE RROMENTZA, *Rromii... în căutarea stimei de sine*, Editura Vanemonde, UNICEF, București, 2007.
13. BARBU CONSTANTINESCU, *Probe de limba și literatura țiganilor din România*, București, 1878.
14. BARI KÁROLY, *Le vešeski dej*, Budapest, 1990.
15. BONNIE J. ROSS LEADBEATER, NIOBE WAY, *Urban Girls. Resisting Stereotypes, Creating Identities*, New York University Press, New York and London, 1996.
16. C. Ș. PLOPȘOR-NICOLĂESCU, *Paramisă haj gilă rromane*, Editura Kriterion, București, 1996.
17. CONSTANTIN CUCOȘ, *Educația interculturală – modalitate de prevenire sau atenuare a conflictelor, Psihosociologia rezolvării conflictelor*, București, 1998.
18. CONSTANTIN CUCOȘ, *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*, Editura Polirom, Iași, 2000.
19. COSTICĂ BĂȚĂLAN, *Rromane taxtaja / Nestemate din folclorul rromilor*, Editura Kriterion [Colectia Biblioteca Rroma], București, 2002.
20. DELIA GRIGORE, *Îmbunătățirea educației pentru copiii rromi - Capitolul „Cultură și istorie rromani”*, Caietele pentru profesori. Focus România (publicate de Centrul Educatia 2000+), București, 2002.
21. DELIA GRIGORE, *Introducere în studiul elementelor de cultură tradițională ale identității rrome contemporane - curs de folclor și antropologie rromă*, Editura Universității – CREDIS, București, 2001.

22. DELIA GRIGORE, *Teza de doctorat „RROMANIPEN”, susținută în anul 2004, în cadrul Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” al Academiei Române (în curs de publicare).*
23. DONALD KENRICK, *Romii: Din India la Mediterana. Migrația romilor*, Editura Alternative, București, 1998.
24. GABRIEL ANDREESCU, *Națiuni și minorități*, Editura Polirom, Iași, 2004.
25. GHEORGHE SARĂU, *Cele mai iubite cântece rrome*, Editura Orientul Latin, Brașov, 2000.
26. GHEORGHE SARĂU, DELIA GRIGORE, *Istorie și tradiții rrome*, Salvați Copiii, București, 2006.
27. GHEORGHE SARĂU, DELIA GRIGORE, *Istorie și tradiții rrome*, Salvați Copiii, București, 2006.
28. GHEORGHE SARĂU, *Rromii, India și limba rromani*, Editura Kriterion [Colecția „Biblioteca rromă”, nr. 4], București: 1998.
29. GILLES FERRÉOL, GUY JUCQUOIS, *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Editura Polirom, Iași, 2005.
30. HEINRICH VON WLISLOCKI, *Asupra vieții și obiceiurilor țiganilor transilvăneni*, Editura Kriterion, București, 1998.
31. HEINRICH VON WLISLOCKI, *Despre poporul nomad al rromilor*, Editura Atlas, București, 2000.
32. ION T. RADU, *Evaluarea în procesul didactic*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 2005.
33. KATARINA TAIKON, *Katitzi*, Editura RAO, București, 2001.
34. LUCIAN CIOLAN, *Pași către o educație interculturală*, Colecția Șanse Egale, București, 2000.
35. LUMINIȚA MIHAELA IACOB, *Etnopsihologie și imagologie*, Editura Polirom, Iași, 2003.
36. LUMINIȚA MIHAI CIOABĂ, *Țara pierdută / O čem o hasardo*, Editura Etape, Sibiu, 2002.
37. MARIANA SANDU, *Romii din România – Repere prin istorie*, Editura Vanemonde, București, 2005.
38. MIHAELA JIGĂU, MIHAI SURDU (coordonatori), *Participarea la educație a copiilor rromi. Probleme, soluții, actori*, Ministerul Educației și Cercetării Institutul de Științe ale Educației, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, UNICEF, București, 2002.
39. MIHAELA ROCO, *Creativitate și Inteligență Emoțională*, Editura Polirom, Iași, 2001.
40. MIHAI CURELARU, *Reprezentări sociale*, Editura Polirom, Iași, 2006.
41. PETRE COPOIU, *Rromane paramică*, Editura Kriterion, București, 1996.
42. PETRE PETCUȚ, DELIA GRIGORE și MARIANA SANDU, *Istoria și tradițiile rromilor* [Manual auxiliar], Editura RO Media, București 2003.
43. PETRE PETCUȚ, DELIA GRIGORE și MARIANA SANDU, *Istoria și tradițiile minorității rromilor* [Manual pentru clasele a VI-a și a VII-a], Editura SIGMA, București, 2005.
44. PETRE PETCUȚ, *Istoria rromilor* [3 casete cu conținut identic în limbile română, rromani și maghiară - traducere în limba rromani: Gheorghe Sarău; traducere în limba maghiară: László Murvai], Media Pro Music, București, 2003.
45. PHILLIP C. MCGRAW, *În căutarea sinelui*, Editura Curtea Veche, București, 2003.

46. ȘTEFAN BONCU, *Psihologia influenței sociale*, Editura Polirom, Iași, 2002.
47. VALERICĂ STĂNESCU, *Legile șatrei. Le krisa le rromenqe* [roman bilingv], Editura Vanemonde, București, 2004.
48. VASILE BURTEA, *Rromii în sincronia și diacronia populațiilor de contact*, Editura Lumina Lex, București, 2002.
49. VASILE CERNAT, *Psihologia stereotipurilor*, Editura Polirom, Iași, 2005.
50. VINTILĂ MIHĂILESCU, *Antropologie. Cinci introduceri*, Editura Polirom, Iași, 2007.
51. VIOREL ACHIM, *Țigani în istoria României*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1998.
52. VIORICA PREDĂ, *Inspector general, Scrisoare Metodică*, București, 2008.
53. ZRINYI GABOR IREN, *Neneka*, Editura IMPRESS, Tg. Mureș, 2000.
54. Călineci, M.C. (coord.), 2008, *Drept la țință, Ghid de dirigenție și consiliere educațională*, Editura Educația 2000+ Consulting SRL, București
55. Călineci Marcinschi, M.C. (coord.), 2009, *Cunoașterea elevului*, Editura Millenium Design Group, București

V.3 Dicționar de termeni

1. Aculturație: Proces pe parcursul căruia un individ sau un grup își însușește elementele unei alte culturi (valori, atitudini, modele de acțiune, motive).

2. Alteritate: 1. Caracterul a ceea ce este altcineva, a ceea ce diferă de un eu; impresia unui eu de a fi un altul, altcineva. 2. (Filos.) capacitatea unui eu de a-și asuma conștiința altcuiva.

3. Asimilare: Proces unidirecțional prin care un grup receptează, interiorizează și împărtășește valori, norme și modele de comportare sau stiluri de viață specifice altui grup cu care se află în contact, proces în urma căruia primul grup este absorbit în cultura dominantă, iar identitatea sa culturală este înlocuită de cea a grupului dominant.

4. Atitudine: Orientare personală sau de grup rezultată din combinarea de elemente afective, cognitive și conative, care exercită influențe de direcționare, motivare sau evaluare asupra comportamentului.

5. Bilingvism: 1. Cunoașterea și utilizarea a două sisteme lingvistice în calitate de locutor nativ, ca în cazul copiilor provenind din familii mixte. 2. Calitatea unei persoane de a-și face dintr-o limbă diferită de cea maternă un instrument de comunicare la fel de eficient ca și prima.

6. Cetățenie: 1. În antichitate, la greci și romani: calitatea de membru al unei cetăți. Nu toți locuitorii unui oraș aveau acest statut, pentru că cetatea era o asociație politică și religioasă a unor familii și numai membrii acestora puteau fi cetățeni. 2. În epoca modernă: cetățenia a devenit un status uzual și reprezintă calitatea de membru al unui stat-națiune, fiind conferită de la naștere sau prin proceduri juridice specifice în cazuri de emigrare dintr-un stat în altul.

7. Competență interculturală: Capacitatea relațională de a intra în raport cu persoane aparținând altor culturi, demonstrând permisivitate, respect și înțelegerea semnificațiilor culturale diverse, ca expresie a maturității culturale, autonomiei valorizatoare și raportării simpatetice.

8. Conjunctură: Ansamblu de împrejurări și condiții care influențează un fenomen, o situație într-un moment determinat; totalitatea trăsăturilor care caracterizează un anumit moment al unui proces.

9. Consens: Concordanța (acordul) punctelor de vedere ale membrilor unui grup sau a unei colectivități asupra estimării realităților, a normelor și valorilor, ca și a obiectivelor și mijloacelor ce urmează a governa activitatea (vs.) **dissens** – sursa tensiunilor și conflictelor, a blocării activităților colective.

10. Constituție: Legea fundamentală a unui stat, care stabilește forma de guvernământ și organizare socială, precum și drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățeanului. Prima constituție este cea americană din 1787. În România, prima constituție datează din 1866.

11. Conflict: Opoziție deschisă între indivizi, grupuri, clase sociale, partide, state cu interese economice, politice, religioase, etnice, rasiale divergente sau incompatibile, cu efecte disruptive asupra interacțiunii sociale.

12. Cooperare: Formă de interacțiune socială care presupune acțiuni conjugate ale mai multor persoane sau grupuri pentru atingerea unui scop comun, a unor gratificații de care să beneficieze toți participanții.

13. Cultura: Termenul apare la sfârșitul secolului al XI-lea și se referă la o bucată de pământ lucrat pentru a produce vegetale. La mijlocul secolului al XVI-lea, umaniștii Renașterii îl folosesc cu sens figurat: cultură a spiritului. Culturaliștii văd cultura ca mod de viață al unui popor, drept o achiziție umană relativ stabilă, dar supusă unor schimbări continue.

14. Democrație: modalitate de conducere a unui sistem social caracterizat prin participarea, în diferite forme, a membrilor respectivului sistem la procesul de conducere. Caracteristic **d.** Este difuzarea largă a funcțiilor de conducere la nivelul grupului, colectivității. **D.** este opusă politic dictaturii, formelor unipersonale de conducere.

15. Discriminare: 1. (Psih.) Capacitatea de a sesiza diferențele dintre stimuli. 2. (Sociol.) Tratamente diferențiate favorabile sau nefavorabile indivizilor care au aceleași calități, dar aparțin unor grupuri sociale, etnice, religioase diferite. În context educativ sau social politic, denumește procesele de marginalizare, stigmatizare, dezavantajare, la originea cărora se află motive de ordin ideologic, național, rasial sau etnic.

16. Difuziune: Trecerea unui element cultural dintr-o societate (țară, cultură) în alta, ca urmare a contactului între cele două societăți.

17. Educație: ansamblu de acțiuni sociale de transmitere a culturii, de generare, organizare și conducere a învățării individuale sau colective.

18. Egalitatea șanselor: Opțiune caracteristică societăților moderne. În condițiile unei societăți care acceptă inegalitatea în funcție de poziția social-profesională, devine crucială asigurarea unor șanse egale de acces tuturor membrilor societății la aceste poziții, în funcție doar de capacitățile și eforturile lor individuale. Datorită caracterului puternic reproductiv al inegalității din societatea actuală, egalitatea șanselor reprezintă nu o realitate, ci mai mult un obiectiv de atins.

19. Egoism: Atitudini, comportamente și moduri de a gândi ale unor persoane care cu greu se pot pune în situația altora și care se consideră măsura tuturor judecăților privind comportamente și lucruri.

20. Emigrare: (Despre persoane) plecarea din țara de apartenență pentru a se stabili temporar sau definitiv în altă țară.

21. Empatie: Fenomen de apropiere cognitivă și afectivă față de un subiect concret (persoană, situație, obiect estetic), mergând până la identificare și substituie de rol.

22. Etichetarea socială: Reacție socială a unui grup la o acțiune realizată de un altul, ca urmare a stratificării sociale și culturale, a tipului de sistem normativ și axiologic al grupului care reacționează, ca și a interacțiunii care există între cei ce acționează și cei ce, prin poziția și interesele lor sociale, reacționează la acțiunea celor dintâi.

23. Etnocentrism: Emiterea de judecăți de valoare asupra altor grupuri prin raportare la valorile și normele propriului grup, manifestată ca asumare a superiorității propriei culturi considerate standard și aprecierea, prin comparație cu aceasta, a celorlalte ca fiind *bune sau rele, înalte sau minore, drepte sau greșite. Opus xenocentrismului.*

24. Grup cultural: Ansamblu de indivizi care au aceleași origini, obiceiuri, stiluri de viață. Grupul își structurează un sentiment al identității, posedă o limbă proprie și instituie forme specifice de perpetuare a experienței spirituale, de întărire și perpetuare a unor comportamente particulare.

25. Grup marginal: Grup care atrage atenția prin insuficiența lui integrare în cultura și structura unei societăți sau a unei unități sociale de dimensiuni reduse (școală, întreprindere). Motivele marginalizării sunt diferite, responsabile pentru apariția **g.m.** fiind adesea cauzele sociale (șomajul). Membrii **g.m.** sunt stigmatizați, ceea ce complică integrarea lor.

26. Identitate: Conștientizarea sentimentelor sinelui (apartenența la familie, țară, popor, cultură, etnie, ideologie, grup profesional etc.).

27. Integrare: Proces multidimensional ce implică unificarea și fuziunea a două sau mai multe grupuri umane, fiecare având poziții echitabile din punct de vedere cultural, politic și social.

28. Marginalizare: proces de izolare a indivizilor sau grupurilor, cu acces drastic limitat la resursele economice, politice, educaționale și comunicaționale ale colectivității.

29. Migrație: Proces de deplasare a unui individ sau a unor indivizi dintr-o țară în alta din cauzepolitice sau economice.

30. Minoritate: Termenul desemnează un grup de persoane care diferă prin rasă, religie, limbă sau etnie de grupul majoritar (mai numeros) în mijlocul căruia trăiește. Un grup nu constituie o minoritate decât dacă este conștient de sine în calitate de grup diferit de ceilalți. Acest termen are întotdeauna o dimensiune socială și politică: minoritatea este un grup apreciat într-o mai mică măsură și mai puțin influent. Excepție: negrii, majoritari prin numărul lor în Africa de Sud, constituie o minoritate în ierarhia socială și politică.

31. Multiculturalitate: Realitatea existenței în același orizont spațio-temporal a unor grupuri de indivizi provenite sau raportate la mai multe culturi, care își afirmă notele specifice în mod izolat, evitând, de regulă, contaminările.

32. Pluralism: Caracteristica unei societăți în care grupurile pot rămâne intenționat separate unele de altele în ceea ce privește tradițiile, practicile culturale și credințele, dar, în același timp, împărtășesc un set comun de valori asupra normelor sociale și politice.

33. Prejudecată: Orice afirmație sau generalizare neverificată sau neverificabilă cu privire la relațiile umane, la manifestările comportamentale ale indivizilor, la calitățile personale sau de grup ale oamenilor, de regulă eronată și peiorativă. Prejudecată consensuală (socială): Reacție afectivă față de un anume grup sau categorie socială, care este împărtășită la nivelul unei colectivități sau în societate.

34. Rasism: Proces de discriminare a grupurilor umane și clasificarea lor de la inferior spre superior, pe baza caracteristicilor biologice fundamentale cu care ele sunt înzestrate.

35. Segregație: Forma instituționalizată de distanță socială care se traduce printr-o separare în spațiu și în accesul la drepturi și resurse sociale, de obicei impusă grupurilor marginale / minoritare de către grupul dominant / majoritar din societate. Aceasta separare capătă sensuri diferite în funcție de contextele sociale în cadrul cărora se dezvoltă.

36. Socializare: Proces psihosocial de transmitere-asimilare a valorilor, atitudinilor și modelelor comportamentale specifice unui grup sau comunități, în vederea formării, adaptării și integrării sociale unei persoane.

37. Status: Poziție ocupată de către o persoană sau un grup în societate. Există două dimensiuni: *orizontală* – se referă la rețeaua de contacte și de schimburi reale sau posibile pe care individul le are cu persoane situate la același nivel social și *verticală* – care vizează contacte și schimburi cu persoane situate în ierarhia socială într-o poziție superioară sau inferioară.

38. Stereotip: Credință, concepție despre caracteristicile psihice și/sau comportamentale ale unor indivizi, grupuri sociale (de gen, vârstă, etnie, religie, profesional etc.) sau procese sociale, fixată în imagini simplificatoare, șablonizate, durabile, preconcepute, care nu se bazează pe observarea directă, proaspătă a realității, ci pe moduri de gândire apriorice, rutinizate, adeseori arbitrare, fără legătură cu indivizii sau grupurile sociale evaluate. Stereotipul constă în atribuirea anumitor trăsături indivizilor, pe baza apartenenței acestora la o minoritate națională, etnică, socială, religioasă, de gen. S. influențează percepția individului și împiedică acceptarea deschisă, echitabilă, bazată pe cunoaștere, comunicare și respect reciproc.

39. Stigmatizare: Constituirea unor prejudecăți față de un individ, prin atribuirea oficială a unor caracteristici negative, legate de unele stereotipuri discriminatorii (persoane cu handicap, asistați social, infractori etc.).

40. Toleranță: Atitudine binevoitoare și generoasă față de alte păreri, credințe religioase, etnii.

41. Transculturalitate: Proces ce însoțește formarea identității culturale a unui individ sau grup, ce trece dintr-un sistem cultural în altul, care explică transferurile reciproce și amestecurile culturale pe baza unor metavalori generale.

42. Xenofobie: Atitudine de teamă, respingere și/sau ură față de persoanele străine de grupul etnic din care face parte subiectul; suspiciune, respingere față de comportamente, instituții, forme culturale (obiceiuri, limbă, idei etc.) considerate a fi străine în raport cu ceea ce este nativ, autohton.

Bibliografie:

Andreescu G., *Combaterea discriminării*, București, 2011

Andreescu G. "Spotul revistei Academia Cașavencu în lectura CNA și CNCD. Combaterea discriminării ca politică publică", *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 2, 2010, pp. 9-19.

Bazgan M., *Formarea competenței interculturale a profesorului*, Editura Presa Universitară Clujeană, 2014

Bărbulescu A.G, Rotaru M.C. *STRATEGII DE CONSOLIDARE A COOPERĂRII ȘCOALĂ-FAMILIE-COMUNITATE* - Ghid metodic pentru formatori, Editura Sfântul Ierarh Nicolae 2014

Bârsan C., *Convenția Europeană a Drepturilor Omului – Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck 2005.

Bernat, S. *Educație multiculturală*, Ghid metodologic, Editura CRDE, Cluj -Napoca, 2006

Bourhis, Richard Y.; Leyens, Jacques-Philippe (coord.) *Stereotipuri, discriminare și relații intergrupuri*, Editura Polirom, Iași, 1997

CACE, C. (coord.), *Design Intercultural Education at Community Level*, București, Editura ASE, 2007.

Călineci, M.C. (coord.), 2008, *Drept la țintă*, Ghid de dirigenție și consiliere educațională, Editura Educația 2000+ Consulting SRL, București

CHEVALIER, J., „Educația interculturală: concepte cheie și elemente de metodologie”, în *Institutul Intercultural Timișoara, Educație interculturală în comunități multietnice*, Timișoara, 2002.

Cucoș, C. – „Educația. Dimensiuni culturale și interculturale” - , Ed. Polirom , Iași 2000;

Dasen, P.; Perregaux, C.; Rey, M. – „Educația interculturală”, Ed. Polirom, Iași 1999;

Dunn, R. și Griggs, S. A. (1995) – *Multiculturalism and learning style. Teaching and counseling adolescents*, Westport, Preager Publishers.

FYFE, A., „Multicultural or Anti-Racist Education: the Irrelevant Debate”, în FYFE, A., FIGUEROA, P., *Education for Cultural Diversity. The Challenge for a New Era*, Routledge, Londra, New York, 1993

GILLERT, A., „Concepte ale învățării interculturale”, în *Consiliul European, Invățarea interculturală*, Strasbourg, 2003 (2000).

Grigore, D., *Rromanipen-ul (rromani dharma) și mistica familiei. Familia tradițională în comunitățile de rromi din arealul românesc*, lucrare tipărită cu sprijinul Consiliului European.

Grigore, D., Petcuț, P., și Sandu, M., *Istoria și tradițiile minorității rromani*, București, Editura Sigma

Grigore, D., Dima, M., Zainea, D., Tacea, F., Dima, A., Cîmpeanu, M., Tulac, O., Enache, G., *Ghidul practic de valorificare a componentei interculturale și a diversității etnice în educația preșcolară*, Ed. Amare Rromentza, București, 2011

Ichim, O. *Comunicare interculturală și integrare europeană*. Alfa, București, 2006.

Jigău, M., Balica, M., Fartușnic, C., Liiceanu, A., Săucan, D., Voinea, L. *Prevenirea și combaterea violenței în școală. Ghid practic pentru directori și cadre didactice* Editura ALPHA MDN, București, 2006, pag.

- Mara, D. - "Dimensiunile interculturale ale educației" - , Casa Editorială Tribuna, Sibiu, 2008;
- MEUNIER, O., *Approches interculturelles en education. Etude comparative internationale*, Institut National de Recherche Pédagogique, Lyon, 2007.
- Nedelcu, A. – "Fundamentele educației interculturale. Diversitate, minorități, echitate"
- NEDELICU, A., *Invățarea interculturală în școală. Ghid pentru cadrele didactice*, Humanitas Educațional, București, 2004
- Opre A., Balica M., Buzgar R, Dumulescu D., Macavei B., *Dezvoltare personală și coaching. Ghid pentru licee*, București, 2020
- Plugaru, L.; Pavalache, M. *Educație interculturală. Psihomedica*, Sibiu, 2007
- POLEDNA, R., RUEGG, F., RUS, C., *Interculturalitate. Cercetări și perspective românești*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003
- RUS, C., „Educația interculturală – modalități de concretizare și evitarea tentațiilor culturaliste”, în Institutul Intercultural Timișoara, *Educație interculturală în comunități multi-etnice*, Timișoara, 2002.
- RUS, C., „Educația interculturală. Repere conceptuale”, Institutul Intercultural Timișoara, Timișoara, 2019.
- Sarău, G., Grigore, D., (2001) *Istorie și tradiții române*, Editorul materialului, Organizația Salvați Copiii.
- TAYLOR, C., *Multiculturalism and „The Politics of Recognition”*, Princeton, Princeton University Press, 1992.

Bibliografie online:

- Ghid privind egalitatea de gen în dezvoltarea politicilor de angajare: <http://www.promoveazafemeia.com/index.php/ro/resurse/ghiduri-pentru-egalitate-de-sanse>
- Ghidul „Consilierea la distanță” (fișe de lucru), ICT Skills II, 2009, www.ictskills.org
- Combaterea discriminării la locul de muncă - ghid de bune practici pentru companii: <http://www.fundatia.ro/mara/sites/default/files/Combaterea%20discriminarii%20la%20locul%20de%20munca.pdf>
- Discriminarea multiplă în România – http://www.incsmps.ro/documente/Microsoft%20Word%20-%20discriminare_final_print.pdf
- Ce pot face dacă sunt discriminat? http://www.apador.org/publicatii/brosura_discriminare.pdf
- http://www.incluziunesociala.ro/upls/142_Curs_seria_H_Final.pdf
- Strategia antidiscriminare : http://www.incluziunesociala.ro/upls/142_Curs_seria_H_Final.pdf
- Egalitatea de șanse și discriminarea: <http://caravanacarierei.bns.ro/wp-content/uploads/sites/2/2012/12/Egalitatea+de+sanse+si+discriminarea.pdf>
- Educația interculturală și anti-discriminare: http://www.iscj.ro/crei/crei/pdf/euri/formare/ghidurile%20Phare%202001/%5Beducatie_interculturala%20si%20anti-discriminare%5D.pdf
- <http://www.antidiscriminare.ro/forme-ale-discriminarii>
- <http://www.cncd.org.ro/>
- www.divers.ro

www.recensamant.ro

<http://www.diversitycouncil.org/> - Activități interactive pentru ilustrarea tematicii
antidiscriminare